

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Тернопільський національний економічний університет

Факультет банківського бізнесу

Кафедра банківської справи

БОРИШКЕВИЧ Жанна Вікторівна**Банківська система та її роль у ринковій економіці. / The banking system and its role in a market economy.**

спеціальність: 072 – Фінанси, банківська справа та страхування

магістерська програма – Банківська справа

Магістерська робота**Виконала студентка групи****ФБСм – 22****Ж. В. Боришкевич**

Науковий керівник:**д. е. н., професор О. В. Дзюблюк**

Магістерську роботу допущено

до захисту:

«__»_____20__р.

Завідувач кафедри

О. В. Дзюблюк**ТЕРНОПІЛЬ – 2018****ЗМІСТ**

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	
1.1. Банківська система: поняття, функції та характеристика основних елементів.....	8
1.2. Основи функціонування центрального банку як верхньої ланки банківської системи.....	17
1.3. Система комерційних банків як основа впливу фінансового сектора на економіку.....	26
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	32
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
2.1. Особливості історичного розвитку і структура банківської системи України.....	34
2.2. Аналіз функціонування Національного банку України та його роль у проведенні грошово-кредитної та валютної політики.....	40
2.3. Основні проблеми діяльності комерційних банків на фінансовому ринку України.....	69
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	85
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
3.1. Оцінка зарубіжного досвіду організації банківського бізнесу та можливості його застосування в Україні.....	88
3.2. Роль іноземного капіталу в діяльності банківської системи України.....	100
3.3. Перспективи розвитку ринку банківських послуг в Україні.....	106
ВИСНОВКИ	ДО
3.....	РОЗДІЛУ
	114
ВИСНОВКИ.....	116
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	119

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АУБ	-	Асоціація українських банків
БІ	-	Банківська інфраструктура
БС	-	Банківська система
ВВП	-	Валовий внутрішній продукт
ЕМПІ	-	Емпіричні методи програмної інженерії
ІРО	-	Перший публічний продаж акцій приватної компанії, в тому числі у формі продажу депозитарних розписок на акції
КБ	-	Комерційний банк
МВФ	-	Міжнародний валютний фонд
НБУ	-	Національний банк України
ОВДП	-	Облігації Внутрішнього Державного Позики
ЦП	-	Цінні папери

ВСТУП

Потужна банківська система є необхідною умовою забезпечення сталого економічного зростання в Україні. Вітчизняні банки проходять серйозну перевірку часом в умовах постійних економічних трансформацій. Швидка зміна умов функціонування, відкритість зовнішньому середовищу, схильність до внутрішніх перетворень спонукають банківську систему до постійного удосконалення. Рівень розвитку економіки значною мірою залежить від стану банківської системи.

Актуальність теми дослідження. В умовах перехідної економіки, на етапі формування та розвитку ринкових інститутів банківська система України ще сповна не мобілізувала й не реалізувала усі властиві їй стимулюючі можливості. Нерозв'язаними залишаються проблеми: підвищення рівня капіталізації банків; ефективності функціонування банківської системи та способів оцінювання цієї ефективності; удосконалення державної стратегії розвитку банківської системи, яка б сприяла її надійній та ефективній діяльності. Відтак банківська система потребує удосконалення, розробки фундаментальних та прикладних засад її подальшого зміцнення, усунення негативних проявів, які мають місце в сучасній банківській практиці. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність проаналізувати теоретичні основи, охарактеризувати банківську систему, запропонувати практичні рекомендації для поліпшення управління її розвитком, спрямувати цей розвиток у необхідне для економіки та суспільства русло.

Огляд літератури з теми дослідження. Значний внесок у розробку питань теорії і практики функціонування банківської системи здійснили зарубіжні вчені: Дж. М. Кейнс, Й. Шумпетер, А. Пігу, Дж. Герлі, Е. Коен, Е. Шоу, М. Фрідмен, Ф. Мишкін, П. Роуз, Дж. Сінкі, А. Грязнова, Е. Жуков, В. Колесніков, Л. Красавіна, О. Лаврушин, Ю.А. Львов. Означеній тематиці присвячено праці вітчизняних вчених-економістів, зокрема: О. Барановського, О. Васюренка, А. Гальчинського, О. Дзюблюка, Б. Івасіва, Г. Карчевої, О. Кіреєва, В. Кротюка, В. Лисицького, І.

Лютого, Б. Луціва, В. Мі-щенка, А. Мороза, Л. Примостки, М. Пуховкіної, М. Савлука, В. Суторміної, Р. Тиркала, С. Циганова.

Не зменшуючи значимості наукових напрацювань в рамках загальної теорії банківської системи, досліджень стосовно зарубіжних банків, окремих проблем функціонування вітчизняної банківської системи, зокрема її платоспроможності та ліквідності, слід все ж констатувати, що залишаються недостатньо вивченими особливості, тенденції і перспективні напрями розвитку банківської системи України. В умовах трансформацій, які відбуваються в країні, вони потребують глибшого розроблення як у теоретичному, так і в методично-практичному аспектах.

Актуальність зазначених проблем, недостатній рівень вивчення економічною наукою теоретичних і дослідження практичних питань функціонування та розвитку банківської системи України в умовах перехідної економіки обумовили вибір теми магістерського дослідження.

Метою магістерського дослідження є обґрунтування теоретичних і науково-методологічних положень щодо функціонування банківської системи в період становлення ринкових відносин, розробка шляхів забезпечення її стабільного та ефективного розвитку.

Досягнення поставленої мети магістерського дослідження передбачає розв'язання таких завдань:

- проаналізувати сучасні методологічні підходи до питання сутності банківської системи;
- визначити умови стабільного функціонування та сталого розвитку банківської системи перехідного типу;
- визначити та розкрити основні заходи, які доцільно застосувати для стабілізації банківської системи України.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єкт дослідження - банківська система України як складова національної економіки, процеси її формування і розвитку в умовах перехідної економіки та механізми регулювання.

Предмет дослідження - теоретичні і практичні проблеми становлення, функціонування та розвитку банківської системи України.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою даної дисертаційної роботи стали фундаментальні положення зарубіжної та вітчизняної теорії функціонування та розвитку банківської системи. Для досягнення визначеної мети залежно від складності наукових завдань застосовувався комплекс загальнонаукових методів: аналіз і узагальнення, класифікація, оцінювання; системний та порівняльний аналіз.

Інформаційна база роботи. Інформаційну основу дослідження становлять законодавчі та нормативно правові акти, звітні дані й аналітичні матеріали Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державної митної служби України, Державного комітету статистики України.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш суттєві результати, що містять наукову новизну, полягають у такому:

1. Узагальнено підходи до аналізу сутності банківської системи з використанням теорії систем, що дало змогу охарактеризувати банківську систему як велику динамічну цілеспрямовану відкриту систему. Уточнено функції банківської системи, зокрема емісійна, стабілізаційна, трансформаційна.

2. Розроблено й обґрунтовано умови стабільного функціонування та сталого розвитку банківської системи з урахуванням її специфічних властивостей.

3. Стабільність банківської системи характеризується як збалансованість її складових, наявність взаємопов'язаних і взаємоузгоджених пропорцій між ними як у галузевому, так і в регіональному аспектах, а також збереження рівноваги та ефективного взаємозв'язку з фінансовою та макроекономічною системами.

4. Визначено етапи розвитку банківської системи залежно від етапів економічного розвитку країни, інструментів грошово-кредитної та регулятивної політики НБУ та кількісних параметрів функціонування самої банківської системи. Доведено, що залежно від стану економічного розвитку країни та банківської системи формуються види банківських інститутів, визначаються їх

кількість, виконуваними ними функції та добираються способи організації їх діяльності.

Практичне значення роботи. Практичне значення проведеного магістерського дослідження полягає в обґрунтуванні ряду рекомендацій та пропозицій стосовно оптимізації ключових аспектів функціонування банківської системи України, зокрема, що стосується забезпечення оптимальної ролі іноземного капіталу в діяльності банківського сектора, а також формулювання основних напрямів розвитку ринку банківських послуг в Україні з урахуванням як вітчизняної практики, так і зарубіжного досвіду організації банківського бізнесу. Основні положення роботи можуть бути використані як методологічна база для обґрунтування стратегії розвитку банківської системи України.

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, визначаються мета, предмет, об'єкт, завдання та методологічна база дослідження. Основна частина присвячена вивченню поставленої проблеми. У висновках сформульовано основні результати дипломного дослідження.

Загальний обсяг магістерської роботи становить 138 сторінок, основний зміст роботи викладено на 115 сторінках. Магістерська робота містить 20 таблиць, 15 рисунків, список використаних джерел включає 126 найменувань та викладений на 13 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1. Банківська система: поняття, функції та характеристика основних елементів

Формування банківської системи України розпочалося з проголошенням незалежності і виходом зі складу СРСР у 1991 р. До цього часу в Україні не було необхідних передумов для існування самостійної банківської системи. Більшість банківських установ, що діяли на її території наприкінці 80-х років, були не самостійними банками, а філіями союзних банків. Початок формуванню в Україні власної банківської системи ринкового типу був покладений Законом «Про банки і банківську діяльність».

Україна після проголошення незалежності одним з невідкладних і пріоритетних завдань визначила реформування банківської системи та, відповідно, розробку і прийняття національного банківського законодавства. У прийнятому 20 березня 1991 р. Законі України "Про банки і банківську діяльність" банками визнавалися установи, функцією яких було кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян за рахунок залучення коштів підприємств, установ, організацій, населення та інших кредитних ресурсів, касове і розрахункове обслуговування народного господарства, виконання валютних та інших банківських операцій [64, с. 116].

Виникнення банківської справи історично пов'язане з потребою ринку у посередницькій діяльності з розміну та обміну цінностей, що виконували функцію грошей при обмінних та торговельних операціях. Потреба в розвитку банківських послуг посилювалась одночасно з розвитком і розширенням торгівлі. Поява грошей як універсального товару перетворила примітивний механізм бартерного обміну в обіг товару через операції купівлі-продажу. Між виробником товару та

його споживачем почали виникати різні посередники. На окремих етапах розвитку та розширення ринку (в широкому значенні цього слова) посередниками виступали, з одного боку, перекупники, купці або система торговельних послуг, а з іншого — міняйли, банкіри та фінансово-кредитна система [33, с.3].

В Законі України «Про банк і банківську діяльність» визначення банківської системи трактується так, що банківська система України складається з Національного банку України та інших банків (державних та недержавних), що створені та діють на території України відповідно до закону [40].

Банківська система – це сукупність всіх банківських установ, що функціонують у тій чи іншій країні в певний історичний період, перебувають у тісному взаємозв'язку між собою, утворюючи специфічну економічну й організаційно правову структуру, забезпечуючи функціонування грошового ринку та економіки взагалі [29, с. 16].

За своєю сутністю банківська система – це специфічна економічна та організаційно – правова структура, яка виконує певні функції, таким чином забезпечуючи функціонування грошового ринку та економіки в цілому. Специфіка діяльності банків зумовлює необхідність виділення їх у самостійну, відносно замкнуту структуру, яка називається банківською системою [71, с.9].

Існує кілька підходів до визначення поняття “банківська система”. Ці підходи до оцінки суті банківської системи можна було б умовно поділити на дві групи: з одного боку, це найбільш загальні дефініції, що характеризують банківську систему як просте поєднання діючих у країні банків, а з другого, – це штучна підміна самих понять, коли банківська система ототожнюється з кредитною системою: системою комерційних банків і спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів. У першому випадку загальні визначення банківської системи мають переважно такий вид: “Банківська система – це сукупність банків і банківських установ, що виконують належні їм функції” або такий: “Банківська система – сукупність різних видів банків і банківських інститутів у їх взаємозв'язку, що існує в тій чи іншій країні в певний історичний період”. У другому випадку до складу банківської системи окремими авторами включаються кредитно-фінансові

установи, які не лише за визначенням, а й за своєю економічною суттю належать до небанківських фінансових інститутів – фонди спеціального призначення, товариства взаємного кредиту, ломбарди, каси взаємодопомоги [43, с.134-135].

Під банківською системою також розуміють законодавчо визначену структуровану сукупність різних видів банків та банківських інститутів, за допомогою яких здійснюється мобілізація коштів і надаються різноманітні послуги щодо приймання вкладів і надання кредитів.

«Банківська система» як дисципліна поєднує в собі різні аспекти таких дисциплін як «Економічна теорія», «Гроші та кредит», «Фінанси», «Фінанси підприємств», «Фінансовий і управлінський облік», «Статистика», «Економіка підприємств», «Менеджмент», «Страхування», «Економічний аналіз», «Інвестування» тощо [71, с. 7].

Банківська система України включає в себе Національний банк України; інші банки (резиденти та нерезиденти, зареєстровані у встановленому законодавством порядку на території України); небанківські фінансові установи, виключною діяльністю яких є прийняття вкладів, розміщення кредитів або ведення рахунків клієнтів; Фонд гарантування вкладів фізичних осіб; банківську інфраструктуру, а також зв'язки та взаємини між ними.

Необхідність формування банківської системи, як особливої структури, визначається двома групами причин: необхідністю здійснення суспільного нагляду і регулювання банківської діяльності, узгодження комерційних інтересів окремих банків з загальносуспільними інтересами – забезпеченням сталості грошей і стабільної роботи всіх банків; а також причин пов'язаних з функціонуванням грошового ринку, забезпечення збалансованості попиту і пропозиції на грошовому ринку і в кожному його секторі [78].

Умовами нормального функціонування банківської системи є:

- 1) достатня кількість у країні діючих банків і кредитних установ. Систему слід розглядати як таку, що постійно розвивається і кількісно та якісно змінюється;
- 2) відсутність у системі зайвих елементів, тобто банківських установ, які не приступили до виконання банківських операцій у встановлені строки, не мають

належним чином оформлених ліцензій на здійснення банківських операцій або утворені не відповідно до чинного законодавства та акта засновника про створення;

3) наявність центрального банку, який виступає основним координатором кредитних інститутів та ефективно виконує функції управління грошово-кредитними і фінансовими процесами в економіці;

4) існування поряд із центральним банком найрізноманітніших комерційних банків, які охоплюють усі сфери національної економіки і зовнішньоекономічні зв'язки, здійснюють широкий діапазон банківських операцій та фінансових послуг для юридичних і фізичних осіб;

5) діяльність банків і кредитних установ, які не обмежуються акумуляцією і розподілом коштів підприємств, організацій, а сприяють накопиченню капіталу, активно втручаються в усі сфери економіки [78].

Банківська система України створена та функціонує відповідно до принципу двоступінчатості, що добре зарекомендував себе в країнах з ринковою економікою.

На першому - вищому рівні ієрархії - перебуває Національний банк України, який здійснює нагляд та контроль за діяльністю комерційних банків і займається їх розрахунково-кредитним обслуговуванням.

Комерційні банки - це другий рівень ієрархії дворівневої банківської системи. Вони займаються обслуговуванням підприємств, установ, організацій та населення. Їх часто називають „кровоносними судинами економіки [25 с. 13-14].

Банківська система є чітко структурованою, де виділяються два рівні: рівень центрального банку та рівень комерційних банків. Банківська інфраструктура являється допоміжною ланкою, яка входить до банківської системи, проте не належить ні до першого рівня, ні до другого [51, с. 77-78].

Таким чином, банківська система України заснована на взаємовідносинах між банками у двох площинах – по вертикалі та по горизонталі. По вертикалі – це відносини підпорядкування між Національним банком, як керівним органом усієї банківської системи, та іншими банками. По горизонталі – це відносини

рівноправного партнерства та конкуренції між банками другого рівня [120, с.18-19].

Верхній рівень системи представлений центральним (емісійним) банком. Центральний банк здійснює загальне керування та нагляд за діяльністю банківської системи. Національний банк України виступає емісійним центром держави, банком банків, банком уряду, органом банківського регулювання і нагляду, монетарного та валютного регулювання економіки, впливає за допомогою визначених законодавством функцій та операцій на всі сфери економічного життя країни.

Національний банк України як головний банк держави виступає координатором діяльності кредитних інститутів і виконує функції управління грошово-кредитними і фінансовими процесами в економіці країни, зберігає кошти державного бюджету України та позабюджетних фондів, бере участь в обслуговуванні державного боргу розміщенням державних цінних паперів, їх погашенням та виплатою доходу за ними [97, с.32].

НБУ здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від органів державної влади, має право законодавчої ініціативи і в своїй діяльності підзвітний Президентові України та Верховній Раді України.

Як центральний банк держави НБУ здійснює регулювання обсягу грошової маси, застосовуючи відповідні інструменти, а саме: визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків; відсоткову політику; рефінансування комерційних банків; операції з цінними паперами на відкритому ринку; депозитну політику; управління золотовалютними резервами; регулювання імпорту й експорту капіталу.

НБУ належить виключне право введення в обіг (емісії) банкнот і монет, він встановлює правила введення в обіг, зберігання, перевезення грошей, визначає порядок ведення касових операцій для банків, підприємств і організацій, організує інкасацію [102, с. 10-12].

До другого рівня банківської системи України належать комерційні банки з різними формами власності, спеціалізації та сфери діяльності. На цьому рівні

діють комерційні банки, що розділяються на універсальні і спеціалізовані банки (інвестиційні, ощадні, іпотечні банки), і небанківські кредитно-фінансові інститути (інвестиційні фонди, страхові компанії, пенсійні фонди, ломбарди і ін.). Банки, здійснюючи грошові розрахунки, кредитування господарства, виступають посередниками у перерозподілі капіталу, тим самим впливають на зростання ефективності виробництва [97, с.40-41].

У ринковій економіці комерційним банкам належить, велика роль, вони акумулюють значну частину кредитних ресурсів і надають своїм клієнтам повний комплекс фінансових послуг, включаючи кредитування, залучення депозитів, розрахункове обслуговування, займаються випуском і розміщенням цінних паперів тощо.

Сучасні комерційні банки є багатофункціональними установами, що діють у різних секторах ринку позичкового капіталу і фактично займаються всіма видами кредитних і фінансових операцій, пов'язаних з обслуговуванням господарської діяльності своїх клієнтів. Враховуючи, що основне навантаження щодо фінансово-кредитного обслуговування припадає саме на комерційні банки, їх часто називають “універмагами фінансових послуг” [120, с. 18].

За сучасних умов спостерігаються тенденції розмежування функцій та операцій комерційних банків з метою універсалізації їх діяльності, підвищення ефективності банківської діяльності та одержання прибутків.

Різноманітність послуг, що надаються комерційними банками, однак, не означає, що всі вони виконують однаковий набір операцій. Кожен банк визначає сферу своєї діяльності, виходячи з потреб клієнтів, яких він обслуговує. Проте існує низка основних, базових функцій комерційного банку, які дають змогу віднести цей фінансовий інститут до установ банківської системи. До таких основних функцій комерційного банку, що визначають його економічну суть, слід віднести: посередництво в кредиті, посередництво в розрахунках і платежах, випуск кредитних знарядь обігу [120, с. 18-20].

Фінансовий стан БС має бути таким, щоб забезпечити не тільки фінансову стійкість на даний момент часу, але й сприяти досягненню цілей (рис.1.1) її розвитку на перспективу.

Головні цілі банківської системи:	
Забезпечення суспільного нагляду і регулювання банківської діяльності з метою узгодження інтересів окремих банків із загальносуспільними інтересами.	Забезпечення надійності і стабільності функціонування окремих банків та банківської системи в цілому з метою стабілізації грошей та безперервного обслуговування економіки.

Рис.1.1 Головні цілі банківської системи [71, с. 10]

Специфіка банківської системи виявляється в таких її функціях:

- а) створення грошей і регулювання грошової маси;
- б) трансформаційна функція;
- в) стабілізаційна функція [120, с.15].

Важливою функцією банківської системи є функція створення грошей і регулювання грошової маси, яка полягає в тому, що банки оперативно змінюють масу грошей в обігу, збільшуючи або зменшуючи її відповідно до зміни попиту на гроші. У виконанні цієї функції беруть участь усі ланки банківської системи (НБУ і комерційні банки) і вона стосується всіх напрямів банківської діяльності [120, с.15-17].

Для банківської системи характерна трансформаційна функція, яка полягає в тому, що банки, мобілізуючи вільні кошти одних суб'єктів господарювання і передаючи їх різними способами іншим суб'єктам, мають можливість змінювати (трансформувати) величину й строки грошових капіталів, їх розміри та фінансові ризики [120, с.15-17].

Крім зазначених функцій, банківська система також виконує стабілізаційну функцію, тобто забезпечення сталості банківської діяльності та грошового ринку. Оскільки для банківської діяльності характерна висока ризикованість, і банки

працюють в умовах постійної і підвищеної загрози втрати грошей та банкрутства, боротьба з ризиками є важливим завданням не лише окремих банків, а й усієї банківської системи. Банки, виступаючи посередниками грошового ринку, беруть на себе відповідальність перед інвесторами за банківський ризик своїх позичальників. Виконання банківською системою стабілізаційної функції забезпечується прийняттям законів та інших нормативних актів, що регламентують діяльність усіх ланок банківської системи, та створенням належного механізму контролю і нагляду за додержанням як чинного законодавства, так і діяльності банків [120, с.15-17].

Банківська система має певні загальні та специфічні (рис.1.2) риси, які, з одного боку, характеризують її загальносистемні якості, а з іншого – відображають специфіку банківської діяльності [120, с. 16].

Загальні риси банківської системи	Специфічні риси банківської системи
- поєднання однотипних елементів, які підпорядковуються однаковим цілям. У банківській системі такими елементами є окремі банки	- дворівнева побудова; наявність загальносистемної інфраструктури, що забезпечує функціональну взаємодію окремих банків;
- динамічність: БС постійно розвивається, адаптуючись до зміни економічної ситуації в країні	- поглиблене, централізоване регулювання діяльності кожного банку окремо і банківської діяльності в цілому;
-закритість: БС є системою «закритого типу», що проявляється в концентрації уваги її суб'єктів переважно на специфічній діяльності, пов'язані з грошовою сферою	- централізований механізм контролю і регулювання руху банківських резервів;
-саморегуляція: БС має здатність до самонастроювання, саморегулювання: якщо один із банків банкрутує, його «нішу» займають інші банки; при зміні економічної ситуації – банки змінюють методи діяльності.	- гнучке поєднання високого рівня централізованої керованості банківської системи зі збереженням повної економічної самостійності і відповідальності за результати своєї діяльності кожного окремого банку, що входить у систему.

Рис.1.2 Загальні та специфічні риси БС

Специфіка банківської системи визначається її елементами і відносинами, що складаються між ними. Коли розглядається банківська система, то, перш за все, мається на увазі, що вона в якості елемента включає банки, які як грошово-кредитні інститути дають «забарвлення» банківській системі. Разом з тим це не слід розуміти так, що сутність банківської системи є складання сутності її елементів. Сутність банківської системи - це не арифметична дія, а проникнення в нову більш широку сутність, що охоплює сутність не тільки окремих елементів, але і їх взаємозв'язок [63, с. 116].

Елементами БС є банки (універсальні, емісійні, спеціалізовані), спеціальні фінансові інститути (паробанківські структури) виконуючі банківські операції, але не маючи статусу банку, а також додаткові установи, що утворюють банківську інфраструктуру і забезпечують діяльність кредитних інститутів.

До складу БС входять наступні структури:

1. Центральні банки – самостійні, але підконтрольні державі кредитні організації, в основні задачі та функції яких входять:
  - забезпечення сталості національної валюти, мінімізація інфляції;
  - забезпечення ефективності і стабільності БС.

Організаційно-правова форма Центрального Банку визначається державою.

2. Агентства по реструктуризації кредитних установ (США, Канада, Германія, Бельгія, Італія, Франція):

3. Банки (кредитні установи) з контрольним пакетом в акціонерному капіталі, що належить державі.

4. Універсальні банки.

5. Спеціалізовані банки.

6. Небанківські кредитні установи.

7. Комерційні об'єднання кредитних організацій (холдинги, фінансово-промислові групи).

8. Філії та представництва іноземних банків.

9. Банківська інфраструктура (центри, бюро, лабораторії, навчальні заклади, агентства безпеки, кадрові центри) [63, с. 116-117].

Сучасна банківська система країни це сфера різноманітних послуг: від традиційних депозитно-позикових і розрахунково-касових операцій, що визначають основу банківської справи, до найновіших форм грошово-кредитних і фінансових інструментів, що використовуються банківськими установами (лізинг, факторинг, траст тощо).

Банківська система не перебуває в статичному стані, навпаки, вона перебуває в динаміці. Важливі два моменти.

По-перше, банківська система як ціле весь час знаходиться в русі, вона доповнюється новими компонентами, а також удосконалюється. З виходом нового банківського законодавства банківська система набула більш досконалу законодавчу базу.

По-друге, всередині банківської системи постійно виникають нові зв'язки. Взаємодія утворюється як між центральним банком і комерційними банками, так і між останніми [120, с. 19-21].

Банківська система - складова фінансової системи країни, що підпадає під загальну дію економічних законів, які діють у громадянському суспільстві. Вона є внутрішньо організованою, взаємопов'язаною, має загальну мету та завдання [41, с. 231].

У період економічних криз і політичної нестабільності банківська система скорочує довгострокові інвестиції у виробництво, зменшує строки кредитування, збільшує доходи переважно не за рахунок основної, а за рахунок побічної діяльності.

Банківська система не ізольована від навколишнього середовища, навпаки, вона тісно взаємодіє з нею, є підсистемою економічної системи. Будучи частиною загального, банківська система функціонує в рамках загальних і специфічних банківських законів, підпорядкована загальним юридичним нормам суспільства; її акти, хоча й висловлюють особливості банківського сектора, можуть входити в загальну систему, як і сама банківська система, тільки в тому випадку, якщо не суперечать загальним засадам та принципам і дозволяють будувати спільну систему як єдине ціле [41, с.232].

1.2. Основи функціонування центрального банку як верхньої ланки банківської системи

Центральним банком нашої країни є Національний банк України (НБУ). Банківська система незалежної України і відповідно Національний банк України створювалися протягом 1991 р. у зв'язку з дезінтеграцією радянської банківської системи. Правовою основою банківської системи нашої держави став Закон України «Про банки і банківську діяльність», ухвалений Верховною Радою України 20 березня 1991 року. Відповідно до постанови Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України —Про банки і банківську діяльність» цей законодавчий акт було введено в дію з 1 травня 1991 року. Згідно із зазначеною постановою Верховної Ради дія Закону України «Про банки і банківську діяльність» поширювалася на всі наявні в нашій країні банки [69, с.39].

Особливо важливим було те, що окремо, в п. 3 постанови Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України —Про банки і банківську діяльність» передбачалося «створити на базі Українського республіканського банку Держбанку СРСР Національний банк України». Власне, цим пунктом постанови Верховної Ради України організаційно було вирішено питання про створення центрального банку незалежної держави — України. Цією самою постановою Національний банк України було зобов'язано до 1 травня 1991 р. розробити проект свого Статуту, визначити структуру і чисельність центрального апарату, підпорядкованої мережі установ і подати на затвердження Президії Верховної Ради України. Одночасно Раді Міністрів України і Національному банку України доручалося внести до Верховної Ради України пропозиції щодо розміру та джерел формування статутного фонду Національного банку України. Отже, на підставі зазначених вище законодавчих актів було скасовано державну монополію у банківській системі та створено нову дворівневу фінансову систему. Перший рівень — Національний банк України, другий — комерційні банки. Діяльність цих банків тісно взаємозв'язана. Власне, вони утворюють взаємоузгоджену й керовану єдиним органом структуру. Водночас кожна із складових цієї системи функціонує відповідно до законів ринку [82, с. 64].

Центральний банк держави має бути єдиним емісійним центром, що як публічна установа держави користується монопольним правом грошової емісії на території держави. Він має бути банком держави, який зобов'язується підтримувати загальнодержавні економічні програми, якщо вони не суперечать грошово-кредитній політиці. Він також повинен бути банком банків, тобто виступати кредитором останньої інстанції, який надає банкам і фінансово-кредитним інститутам можливість рефінансування на певних умовах і у разі тимчасового дефіциту ліквідних коштів. Центральний банк також має залишатися органом банківського нагляду і контролю, який визначає необхідний рівень стандартизації і компетентності в національній кредитно-фінансовій системі.

Отже, можна говорити про подвійну правову природу центробанку, який, з одного боку, є органом державного управління у сфері банківської діяльності, а з іншого - займається господарською діяльністю.

Міжнародною банківською практикою розроблено і перевірено ряд базових факторів, що становлять умови діяльності центрального банку, до яких належать: система чинних законів, ступінь незалежності центрального банку від органів державної виконавчої влади та його взаємодія з банківською системою і кредитними установами країни. Ці чинники вимагали свого закріплення у нормативно-правових актах, що встановлювали правовий статус НБУ та врегульовували його взаємовідносини з органами державної влади, визначали його місце в системі органів державної влади і створювали реальні правові гарантії незалежності банку при здійсненні його функцій [64, с.111].

Конституція України визначила головні аспекти діяльності Національного банку як центральної ланки і керівного органу грошово-кредитної і валютної системи країни, закріпивши його автономний статус у структурах влади. Наявність владних повноважень є однією з найважливіших ознак Національного банку України, що свідчить про право центробанку встановлювати формально-обов'язкові правила поведінки і домагатися здійснення їх за допомогою передбачених законами засобів впливу. Національний банк України є центром банківської системи і виступає водночас у двох іпостасях - як орган держави, що

виконує функцію забезпечення стабільності національної валюти, і як своєрідний центр самоврядування банківської системи.

Грошово-кредитна політика (монетарна політика) – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України шляхом використання визначених Законом «Про Національний банк України» засобів і методів [3].

Під грошово – кредитною політикою, також, розуміють комплекс взаємопов'язаних, скоординованих на досягнення певних цілей заходів щодо регулювання грошового ринку, які проводить держава через свій центральний банк. Часто її спрощено називають монетарною, чи грошовою політикою.

Для з'ясування ролі монетарної політики в ринковій економіці важливе значення має усвідомлення завдань, які ставляться монетарними органами і вирішуються монетарними методами. Ці завдання прийнято називати цілями грошово-кредитної політики. У цілому їх можна поділити на три групи: стратегічні, проміжні, тактичні (рис. 1.3).

Інструменти центрального банку	Поточні цілі регулювання	Проміжні тактичні цілі	Кінцеві стратегічні цілі монетарної політики
1.Облікова ставка	1.Зміна грошової бази	1.Величина грошової маси	1.Економічне зростання
2.Мінімальні обов'язкові резерви			2.Зайнятість населення
3.Операції на відкритому ринку	2.Зміна умов надання кредитів	2.Рівень процентних ставок	3.Стабільність цін
			4.Рівновага платіжного балансу

Рис. 1.3 Класифікація цілей та інструментів монетарної політики центрального банку

Валютна політика – це комплекс правових, організаційних, економічних, адміністративних та інших заходів, інструментів і механізмів, які здійснюються державою у сфері валютних відносин відповідно до поточних і стратегічних цілей економічної політики держави, з метою забезпечення стабільності обмінного курсу національної валюти та збалансованості платіжного балансу країни.

Довгострокова валютна політика передбачає заходи, спрямовані на забезпечення макроекономічної стабільності та створення умов підвищення

довіри внутрішньої економіки й іноземного бізнесу до національної валюти, стимулювання розвитку експорту, поверення в країну заробленої іноземної валюти тощо [14, с. 56].

У більшості країн світу центральний банк є провідником державної валютної політики, хоча, наприклад і Італії, Литві та ряді інших країн валютну політику розробляють і реалізують поряд з центральним банком спеціально створені відомства – валютні бюро.

У компетенції центрального банку – виконання таких функцій:

- 1) визначення сфери та порядку обігу та території країни іноземної валюти;
- 2) нагромадження і управління валютними резервами країни, здійснення операцій з їх розміщення;
- 3) визначення курсу національної грошової одиниці стосовно валют інших країн;
- 4) встановлення правил і видача ліцензій комерційним банкам на здійснення ними банківських операцій з валютними цінностями та ін.

Крім названих функцій, центральні банки представляють інтереси своєї держави у відносинах з центральними банками інших країн, у міжнародних банках та інших фінансово-кредитних організаціях [9, с. 126].

Прийнятий у 1999 р. Закон України "Про Національний банк України" заклав нові підходи щодо організаційної структури та правового статусу органів управління центрального банку України. Згідно з Конституцією України та статусним законом керівними органами центробанку держави є Голова НБУ, Рада НБУ та Правління НБУ [64, с.157].

Статус і принципи діяльності Національного банку України визначені Основним Законом держави. Статті, які стосуються функціонування Національного банку, вміщені у двох розділах, присвячених законодавчій і виконавчій владам. Це не випадково, оскільки йдеться про центральний банк держави, який очолює її національну фінансово-кредитну систему. Національний банк за своїм правовим статусом є однією з найважливіших інституцій держави. Він не входить до жодної з гілок влади. Свою діяльність здійснює на засадах

незалежності та економічної самостійності. Проте цей головний орган банківської системи з ряду питань є залежним від Верховної Ради України, перед якою і звітує про свою діяльність. До повноважень законодавчого органу держави Конституція України відносить призначення на посаду та звільнення з посади голови Національного банку України, що здійснює Верховна Рада за поданням Президента України. Крім того, саме Верховна Рада України призначає половину складу Ради Національного банку України, а також заслуховує звіти його голови про діяльність банку [44].

Інша половина Ради згідно зі ст. 106, п. 12 Конституції України призначається Президентом України. Такий підхід дає можливість двом гілкам влади пропорційно, рівною мірою брати участь у формуванні складу Ради Національного банку України і здійснювати регулятивний вплив держави на фінансово-кредитну політику, її реалізацію. Конституційні засади формування вищого органу управління НБУ, а також його керівництва є прикладом рівноваги двох гілок влади в Україні. Рада Національного банку України відповідно до ст. 100 Конституції України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням. Правовий статус Ради Національного банку України визначається законом. Суттєве значення для ефективного функціонування НБУ мають його взаємовідносини з Кабінетом Міністрів України. Ці державні органи проводять взаємні консультації з питань грошово-кредитної політики, розроблення і здійснення загальнодержавної програми економічного та соціального розвитку. НБУ підтримує економічну політику Кабінету Міністрів України, доки вона не суперечить забезпеченню стабільності грошової одиниці України [62, с.39].

Голова Національного банку або за його дорученням один із заступників можуть брати участь у засіданнях Кабінету Міністрів з правом дорадчого голосу. Отже, НБУ як орган держави є рівноправним партнером державного органу виконавчої влади — Кабінету Міністрів України. Національний банк України як економічно самостійна державна установа здійснює видатки, як правило, за рахунок власних доходів. Однак одержання прибутків не є метою діяльності

Національного банку. Для забезпечення виконання своїх функцій він має право на придбання та розпорядження рухомим і нерухомим майном. Кошторис видатків Національного банку на кожний рік затверджується Радою НБУ. Цей самий орган затверджує Основні напрями грошово-кредитної політики Національного банку. Викладеним вище не обмежуються правові основи функціонування НБУ. Як юридична особа він діє на підставі Статуту Національного банку України, затвердженого постановою Президії Верховної Ради України від 7 жовтня 1991 р. [77, с.75].

В умовах розвитку фінансового ринку, підвищення ролі банків у банківській системі, прагнення віднайти найбільш ефективні форми участі на ринку капіталів, функції центрального банку привертають увагу дослідників. І це не випадково, оскільки саме такі функції окреслюють особливості діяльності центральних банків країн. Під функціями в юридичній науці розуміються основні напрями діяльності органів державної влади або інших юридичних осіб, певна робота, коло їх діяльності, що здійснюється в порядку, установленому законодавством. Функції характеризують загальну, типову взаємодію між суб'єктами і об'єктами соціального управління, стійкі, відносно самостійні, спеціалізовані види управлінської діяльності взагалі. Будь-які державні органи (організації), здійснюючи покладені на них функції, забезпечують реалізацію загальних функціональних завдань такого органу (організації). Проблема функцій управління достатньо широко досліджена у юридичній літературі [69, с.39].

Цілком логічним є визначення поняття функцій управління, під якими розуміються відносно самостійні і однорідні частини змісту управлінської діяльності, в яких виявляється владно-організаційний вплив суб'єкта управління, спрямований на забезпечення життєво важливих потреб взаємодіючого з ним керованого об'єкта. Будь-які державні органи чи організації створюються для виконання спеціальних, тільки їм притаманних функцій. При цьому всі структурні підрозділи органу (організації), здійснюючи покладені на них функції, забезпечують реалізацію загальних функціональних завдань цього органу (організації) [44].

Найчастіше розглядаються функції як «відносно самостійні складові змісту управлінської діяльності» або як основні напрямки діяльності органів управління, їх змістовні характеристики. Категорія «функція» походить від латинського «*funktio*» — виконання, здійснення. У філософському словнику функції визначаються як зовнішні прояви властивостей будь-якого об'єкта в даній системі відносин. Для класифікації функцій центральних банків використовуються різні критерії. Так, залежно від напрямку діяльності центрального банку, Л. Г. Єфімовою виділено функцію господарської діяльності та адміністративні функції, які, у свою чергу, розділяються науковцем на організаторську (тут маються на увазі організація та управління грошовим обігом) функцію та функцію захисту цивільного обороту, інтересів вкладників та інших кредиторів комерційних банків. Здійснення господарської діяльності та виконання центральним банком одночасно адміністративно-контрольних функцій не відбуваються незалежно одна від одної. Укладаючи цивільно-правові угоди з комерційними банками з метою реалізації своєї господарської зацікавленості та отримання прибутку, центральний банк перш за все справляє тим самим відповідний цілеспрямований вплив на розвиток системи кредитних установ та визначає кредитну політику в державі [77, с. 3].

На думку В. П. Полякова та Л. А. Московкіної, функції центрального банку можна класифікувати як основні та додаткові. Основними функціями вважаються ті, без яких неможливе виконання головного завдання центрального банку — збереження стабільності національної грошової одиниці, до додаткових належать ті, які відповідають виконанню цього завдання. Основні функції автори поділяють на регулюючі, контрольні та обслуговуючі. До регулюючих функцій, які тісно пов'язані з проведенням монетарної політики, відносять: 1) управління сукупним грошовим обігом у державі; 2) регулювання грошово-кредитної сфери; 3) регулювання попиту та пропозиції на кредит. Контрольні функції включають: 1) здійснення контролю за функціонуванням кредитно-банківської системи; 2) організацію системи банківського нагляду; 3) проведення валютного контролю. Обслуговуючі функції полягають: 1) в організації платіжно-розрахункових

відносин усередині системи; 2) у виконанні центральним банком ролі агента уряду. Додаткові функції центрального банку безпосередньо не пов'язані з проведенням монетарної політики [109, с.172].

Центральний банк виконує такі функції:

- 1) здійснення банківського регулювання та нагляду (забезпечення стабільності банківської системи);
- 2) формування та виконання монетарної (грошово-кредитної) політики держави;
- 3) регулювання грошової маси, що передбачає також монопольне право емісії грошей;
- 4) формування та виконання валютно-курсової політики, включаючи за необхідності валютні інтервенції;
- 5) управління золото-валютними резервами країни;
- 6) ведення рахунків для здійснення міжбанківських розрахунків;
- 7) функція банку банків, яка реалізується в наданні їм позик і здійснення розрахункових платіжних операцій між банками.

В Україні Національний банк як центральний банк держави виконує функцію монопольної емісії національної валюти — гривні та копійки — та має повноваження щодо організації й регулювання готівкового грошового обігу. Функціонування банківської системи не перебуває в незмінному, статистичному стані. Відбувається постійна динаміка та розвиток усіх її елементів. Діяльність центрального банку як ключового елемента банківської системи за сучасних умов в основному відповідає класичним ознакам функціонування подібних інститутів. Разом з тим удосконалюється та змінюється значення окремих функцій. Так, у незмінному стані не залишалася й емісійна функція, яка початково визначала основу діяльності центрального банку. Однак розвиток безготівкового грошового обігу та впровадження нових технологій розрахунків при поступовому зниженні обігу готівки, суттєво впливає на значення емісійної функції. Зрозуміло, що значення цієї функції знижується. Найголовнішою функцією центрального банку сьогодні виступає функція реалізації грошово-кредитної політики. В процесі

здійснення грошово-кредитної політики повинні бути вирішені правові проблеми золотовалютних резервів центрального банку [76, с. 83].

Ефективне функціонування банківської системи — необхідна умова розвитку ринкових відносин, що об'єктивно визначає ключову роль центрального банку в регулюванні банківської діяльності та зумовлює вирішальний вплив такого банку на стабільність грошової одиниці та надійність банківських установ. Усі вище вказані функції в сукупності є невід'ємними складовими статусу національного центрального банку та зумовлюють поєднання в його компетенції одночасно комерційних і державно-владних повноважень.

Сучасний стан розвитку економіки України потребує постійної уваги до банківської системи в цілому і комерційних банків зокрема, проведення політики, спрямованої на створення сприятливих умов для їх стабільного та ефективного функціонування. Ця потреба обумовлюється тим, що банківська система одна з найважливіших і невід'ємних структур ринкової економіки і є одним з основних чинників політики економічного зростання. Адже через неї здійснюється процес акумуляції фінансових ресурсів суспільства і забезпечується їх найефективніше і раціональне використання [78].

1.3. Система комерційних банків як основа впливу фінансового сектора на економіку

Банк (від італ. banco — лавка або стіл) — кредитно-фінансова установа, яка здійснює грошові розрахунки, акумулює грошові кошти та інші цінності, надає кредити та здійснює інші послуги за фінансовими операціями.

Суть банку розглядається з точки зору на нього як на підприємство чи організацію, що здійснює певний набір операцій, які, на думку авторів аналізу, слід вважати банківськими. При цьому до складу таких операцій належали насамперед прийом вкладів і видача кредитів. Хоча насправді не зовсім правильно було би вважати, що операції свідчать про функціонування банку, адже процес вивільнення і нагромадження власних і чужих грошових коштів та їхнє надання у тимчасове користування характерний для будь-якого кредиту, в тому числі й особистого кредиту, що виник нарівні зі становленням функції грошей як засобу

платежу, тобто задовго до перетворення однієї зі сторін кредитних відносин на власне банк [24, с.12].

Банк є юридичною особою, що має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати операції, що віднесені суто до банківських:

- 1) приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб;
- 2) відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них;
- 3) розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик [97, с. 47].

Комерційні банки - кредитні установи, що здійснюють універсальні банківські операції для підприємств, установ і населення головним чином за рахунок грошових коштів, залучених у вигляді внесків і депозитів. Комерційні банки здійснюють на договірних умовах кредитне, розрахунково-касове та інше банківське обслуговування юридичних і фізичних осіб, приймають і розміщують грошові вклади своїх клієнтів, ведуть рахунки банків-кореспондентів, а також можуть виконувати всі або деякі з таких операцій:

- фінансування капітальних вкладень за дорученням власників, або розпорядників капіталів, що інвестуються;
- випуск платіжних документів та інших цінних паперів (чеків, акредитивів, векселів, акцій, сертифікатів, облігацій тощо);
- купівля, продаж і зберігання державних цінних паперів, а також цінних паперів інших емітентів;
- видача доручень, гарантій та інших зобов'язань за третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;
- касове виконання державного бюджету;
- придбання права вимоги з постачання товарів і надання послуг, прийняття ризиків виконання таких вимог та їх інкасування (факторинг);
- купівля у підприємств і громадян та продаж їм іноземної валюти;

- купівля і продаж у держави і за кордоном дорогоцінних металів, природних дорогоцінних каменів, а також виробів з них;
- довірчі операції (залучення і розміщення коштів; управління цінними паперами тощо) за дорученням клієнтів;
- надання консультативних та інших послуг, пов'язаних з банківською та іншою комерційною і господарською діяльністю [41, с. 161-162].

Банки формують інституційну основу ринкової економіки, створюючи необхідні умови для забезпечення неперервності виробництва, розподілу, обміну і споживання, тобто слугують однією з найважливіших основ підтримання життєдіяльності всього суспільства [24, с. 11].

Банки, поза сумнівом, належать до числа найважливіших інститутів ринкової економіки. Власне поняття інституту (від лат. *institutum* – «установа») може бути вживаним як у широкому, так і вузькому розумінні слова. Широке розуміння передбачає розгляд інституту як певної форми суспільного устрою, сукупності норм в якій-небудь сфері суспільних відносин або форми людських взаємин, що мають сталий характер. В економічних системах, функціонування яких ґрунтується на ринкових засадах, такими інститутами є, зокрема, приватна власність, конкуренція, вільне ціноутворення, економічна самостійність господарювання суб'єктів та ін. Проте щодо банків переважає вузьке розуміння поняття інституту, що зводить його до певної установи, організації, тобто власне юридичної особи. У такому значенні банки ще часто розглядаються як депозитні інститути, що приймають вклади у підприємств і населення, або ж кредитні інститути, які здійснюють операції з кредитними ресурсами. Більш точним, однак, було би зарахування банків до складу інститутів ринкової інфраструктури економіки й насамперед інститутів фінансового ринку. Саме вони забезпечують практично весь рух грошових потоків в економіці, створюючи базові передумови для виробництва, розподілу, обміну й споживання, тобто усіх стадій процесу суспільного відтворення. Інакше кажучи, ці інститути є необхідним елементом взаємодії у сфері грошових відносин між суб'єктами господарювання, що здійснюють відтворювальний процес на макро- і мікрорівнях. При цьому в самій

системі установ інфраструктури фінансового ринку головна роль належить банкам як інститутам, через які відбувається рух основної частини грошових ресурсів у виробничій і невиробничій сферах економіки країни. Банки як інститути, що забезпечують практично весь кругообіг грошових потоків в економіці, відіграють ключову роль у цьому процесі. Суть банку як ринкового інституту найбільш повно може бути розкрита через здійснювані ним операції [24, с. 12-13].

За рахунок пасивних операцій формуються ресурси банку, які необхідні йому для забезпечення нормальної діяльності, підтримання ліквідності на належному рівні та отримання запланованого доходу. Активні операції – це розміщення банком власних та залучених коштів з метою отримання прибутку. Активні операції тісно пов'язані з пасивними операціями. Комерційні банки займаються й іншими видами діяльності, які дістали назву банківські послуги. Доходи від послуг банки отримують, як правило, не у вигляді відсотків, а у формі комісійних. Банківські послуги приносять банку стабільний дохід і є практично безризиковим видом діяльності [102, с. 20-21].

Усі банки України дуже різні. Вони поділяються на декілька великих груп. Це викликано тим, що тривалий час практично будь-яка нестрахова фінансова компанія в Україні реєструвалась як банк. У результаті в нас зараз є і універсальні банки, великі, в основному київські, і муніципальні, і банки, які є, по суті, фінансовими компаніями й працюють тільки на ринку цінних паперів, і банки, які обслуговують переважно реальний сектор економіки. Є сенс різні групи банків ставити в різні умови державного регулювання. Зрозуміло, що при цьому слід виходити не з назви банку, яка може бути якою завгодно, а з реальної структури його активів. Тобто, якщо банк основні операції проводить на ринку ОВДП, то має бути одне регулювання. Якщо банк основні кошти спрямовує на роботу з підприємствами реального сектора, то нормативи обов'язкового резервування і економічні нормативи, на нашу думку, мають бути дещо іншими [45, с. 43].

Отримання прибутку, через обслуговування фізичних і юридичних осіб та іншу інвестиційну діяльність, є метою комерційних банків. Їх, станом на 1 січня 2017

року, в Україні налічувалося 96, що на 21 одиницю менше ніж роком раніше (117 банків станом на 01.01.2016). Загальні активи всіх банків склали 1 трильйон 242 мільярдів гривень, що на 1,84% більше ніж роком раніше (1,220 трлн грн на 01.01.2016). Банківська система України вже третій рік поспіль є збитковою. У 2016 році, сукупно усі діючі банки в Україні зазнали збитків на 158,4 мільярда гривень, що в 1,2 рази більше ніж роком раніше (71,8 млрд грн збитків у 2015 році).

За розміром активів українські комерційні банки поділяються на найбільші (активи понад 1 млрд грн.), великі (активи понад 100 млн грн.), середні (активи понад 10 млн грн.), малі (активи менші за 10 млн.грн.) [41, с. 169].

Банк як підприємство має свою специфіку, бо його діяльність відрізняється від діяльності багатьох підприємств. Ці відмінності полягають у такому:

1. Банк – це торгове підприємство. На відміну від промисловості, сільського господарства, будівництва, транспорту і зв'язку діє в сфері обміну, а не виробництва.

2. Банк – це посередницьке підприємство, яке погоджує інтереси кредитора і позичальника, здійснюючи тим самим перелив коштів з однієї сфери господарства (сектору економіки) в іншу (інший). Проте на відміну від індивідуального кредитора, ресурси в банку втрачають свій первісний вигляд.

3. Банк – це кредитне підприємство особливого типу [120, с. 19].

Банки – це установи, що виконують спеціальну функцію (банківську діяльність). Основною функцією банку є посередництво при перерозподілі вільних грошових ресурсів, тобто залучення коштів від тих, хто ними тимчасово не користується і передача тим, хто їх потребує. У найбільш агрегованому вигляді, з точки зору забезпечення вирішення основних цілей і завдань, покладених на банки, можна виділити такі групи функцій: платіжно-розрахункова, ощадно-капіталотворча, кредитно-інвестиційна [120, с.20].

У ринковій економіці функціонують різні види банків, які класифікуються за певними ознаками:

I. За формою власності:

- 1) державні;
- 2) приватні;
- 3) кооперативні.

Державний банк – це банк, сто відсотків статутного капіталу якого належать державі. Решта банків є приватними і мають статус акціонерних товариств.

II. За масштабами операцій:

- 1) роздрібні (акумулюють кошти численних клієнтів, невеликі за обсягом. При цьому потрібна розвинута інфраструктура);
- 2) оптові обслуговують незначну кількість великих клієнтів, а необхідні ресурси залучають на фінансовому ринку.

III. За територіальним охопленням:

- 1) міжнародні;
- 2) регіональні;
- 3) локальні.

IV. За колом виконуваних операцій:

- 1) спеціалізовані;
- 2) універсальні.

Універсальні – банки, які виконують широке коло операцій та охоплюють багато секторів грошового ринку. Спеціалізовані – банки, які виконують окремі операції чи функціонують у вузькому секторі грошового ринку та понад 50 % їх активів є активами одного типу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Банківська система - одна з вищих досягнень економічної цивілізації, яку винайшла і побудувала людина. Вона являє собою інструмент, за допомогою якого, впливаючи через гроші, валюту, регулює структуру, підтримує стабільне функціонування грошового обігу та всієї економіки в цілому.

Необхідність існування банківської системи визначається двома групами причин:

1) потребою здійснення суспільного нагляду і регулювання банківської діяльності, узгодження комерційних інтересів окремих банків із загально-суспільними інтересами - забезпечення сталості грошей і стабільності роботи всіх банків;

2) забезпечення збалансованості попиту і пропозиції на грошовому ринку і в кожному з його секторів. Банки при цьому повинні керуватися не тільки своїми комерційними інтересами, а й вимогами системи в цілому.

Банківська система являється динамічною цілеспрямованою сукупністю взаємопов'язаних банківських інститутів, що постійно розвиваються. Крім цього, сутність банківської системи розкривають такі її властивості, як: структурна різноманітність, яка проявляється через велику кількість елементів системи, що виконують різні функції; ієрархічний порядок створення; динамічність поведінки елементів, підсистем і системи в цілому, наявність складних взаємозв'язків, включаючи зворотні; нерегулярність впливу зовнішнього середовища та стохастичність у поведінці системи; наявність підсистем (банківських груп, системних банків) функціонального характеру, ієрархічно організованих, які мають свої локальні цілі функціонування і розвитку; наявність визначеної процедури прийняття рішень. Підкреслюється, що банківська система має своє особливе призначення, виконує свої специфічні функції в економіці, які не просто

повторюють призначення і функції окремих банків, а є явищем більш вищого порядку, з іншими кількісними та якісними ознаками.

Сприятливою для розвитку банківської системи є конкуренція, в основі якої в сучасному банківському бізнесі виступають інформаційні технології, основний елемент банківської конкуренції – автоматизація операцій та послуг. Стабільність банківської системи та ефективність її розвитку також залежить від рівня розвитку економіки, в якій вона функціонує.

Для покращення діяльності банківської системи найбільш прийнятними для застосування в Україні я вважаю такі заходи: збільшення власного капіталу банківських установ шляхом реінвестування отриманих прибутків; використання як інструменту грошово-кредитної політики таргетування інфляції з метою зниження рівня інфляції та інфляційних очікувань; дотримання принципів гласності, прозорості, передача достовірної інформації щодо банківської діяльності в країні.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Особливості історичного розвитку і структура банківської системи України

Становлення і розвиток банківської системи в Україні, забезпечення на ділі її ефективної підтримки з боку держави — одне з пріоритетних завдань економічної політики на сучасному етапі [46, с. 42].

З моменту оголошення незалежності України реєстрація новостворених комерційних банків здійснювалася Національним банком держави, хоча певна кількість таких банків в Україні народилася за рішенням колишнього Державного банку СРСР.

За перший рік незалежності (1992) в Україні було зареєстровано 60 комерційних банків і на кінець цього року їх загальна кількість становила 133 одиниці. Найбільша кількість комерційних банків була зареєстрована у 1993 р. (84), а з 1995 р. кількість щорічно зареєстрованих банків зменшилась у середньому до шести [41, с. 170].

З проголошенням у 1991 році незалежності України, банківська система пройшла низку нових етапів свого розвитку. Враховуючи сучасний стан економічного середовища виділяють такі етапи розвитку банківської системи України:

1 етап: 1991–1995 рр. – характеризується стрімким збільшенням кількості банківських інститутів у країні, а також низьким рівнем керованості процесом формування банківської системи.

2 етап: 1996–1998 рр. (до фінансової кризи) – відносна стабілізація банківської системи, її фінансове оздоровлення через підвищення обсягів капіталізації.

3 етап: 1998 (після фінансової кризи)–2000 рр. – розбудова банківської системи в умовах подолання фінансової кризи; знецінення капіталу банківської системи, зниження рівня її прибутковості.

4 етап: 2001 р. – 2008рр. – розвиток банківської системи в умовах реструктуризації економіки, падіння дохідності банківських операцій, укрупнення та консолідація капіталу банків

5 етап: 2009 – до цього часу - розвиток банківської системи під впливом світової фінансово-економічної кризи в умовах девальвації національної валюти, скорочення виробництва, експорту, дефіциту платіжного балансу та державного бюджету. Посткризове відновлення господарства. Закриття банків, вихід з ринку банків зі 100 % іноземним капіталом з причин внутрішньої економічної та соціальної кризи в Україні, погіршення макроекономічних показників розвитку. Проаналізуємо більш детально структуровані етапи становлення та розвитку банківської системи України.

Перший етап характеризується прийняттям Закону України “Про банки і банківську діяльність”, відповідно до положень якого закріплювалося створення автономної дворівневої банківської системи та Національного банку України як центрального банку держави. До особливих рис цього етапу формування банківської системи України належать:

- перереєстрація та реорганізація банків;
- формування банківських установ в умовах нестабільної економічної ситуації.
- утворення нових комерційних банків за використання приватного капіталу;
- створення значної кількості невеликих банків, орієнтованих на отримання надприбутків на тлі гіперінфляційних процесів в економіці [56, с.100-101].

Другий етап характеризувався наявністю внутрішньої банківської кризи та фінансової кризи, пов’язаної із знеціненням національної валюти стосовно інших валют, відтоком портфельних інвестицій нерезидентів, кризою на ринку внутрішніх державних запозичень. До особливих рис цього етапу розвитку банківської системи України належать:

- зниження рівня банківського менеджменту;

- банкрутство банків;
- скорочення розміру активів банків;
- стагнація банківської діяльності;
- розбіжність у концентрації банківського капіталу;

До особливих рис третього етапу розвитку банківської системи України належать:

- функціонування банків в умовах трансформаційного спаду виробництва;
- отримання більшістю банків збитків з причини проведення урядом конверсії короткострокових облігацій внутрішньої державної позики і заморожування частини активів;
- обмеження можливості отримання прибутків від здійснення валютних операцій у зв'язку із запровадженням Національним банком України режиму обов'язкового продажу експортерами 50 % своєї валютної виручки.

Четвертий етап розвитку банківської системи України характеризувався активізацією глобалізаційних процесів, запровадженням новітніх методів регулювання банківської діяльності, адаптацією банківського законодавства до стандартів і вимог Європейського Союзу. До особливих рис належать:

- організаційне зміцнення банківської системи;
- поява та активізація діяльності на ринку банківських послуг банків з іноземним капіталом;
- зростання коштів на рахунках фізичних та юридичних осіб;
- розширення ресурсної бази банківської системи;
- підвищення рівня монетизації економіки;
- розширення сфери банківських послуг;
- забезпечення стабільності банківського сектору

На початку п'ятого етапу розвиток банківської системи України відбувався на тлі розгортання та дії світової фінансово-економічної кризи, що супроводжувалася скороченням обсягів промислового виробництва, рівня ВВП, зменшення ресурсного потенціалу банків, зростання інфляції, зменшення довіри до банківського сектору, коливанням валютного курсу. До особливих рис

розвитку банківської системи України в період дії світової фінансово-економічної кризи належать:

- орієнтація системи менеджменту банків на зменшення частки проблемних кредитів;
- впровадження заходів Національним банком України щодо підтримки банківської стабільності та захисту прав вкладників;
- значне зменшення обсягів депозитів населення [56, с.101-103].

Отже, до початку сучасного, посткризового етапу функціонування банківська система України як ключова частина грошово-кредитної системи країни не стала ефективним механізмом створення сприятливого середовища для мобілізації та вільного переливання капіталів, нагромадження коштів щодо структурної перебудови економіки, розвитку підприємництва. Світова фінансово-економічна криза та перші роки посткризового відновлення вітчизняної економіки черговий раз поставили питання скорочення кількості банків в Україні (табл.2.1), їх укрупнення, оптимізацію діяльності, дефіцитності інших кредитно-фінансових інститутів та нерозвиненості фінансового та фондового ринків.

Таблиця 2.1

Загальні показники, що характеризують структуру банківської системи України [92]

Назва показника	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (січень)
Кількість банків, які мають банківську ліцензію:	184	182	176	176	176	180	168	111	96
З них з іноземним капіталом	53	51	55	53	53	49	51	41	40
З них зі 100% іноземним капіталом	17	18	20	22	22	19	19	17	17
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі	36,7	35,8	40,6	39,5	39,5	34,0	32,1	56%	53,3%

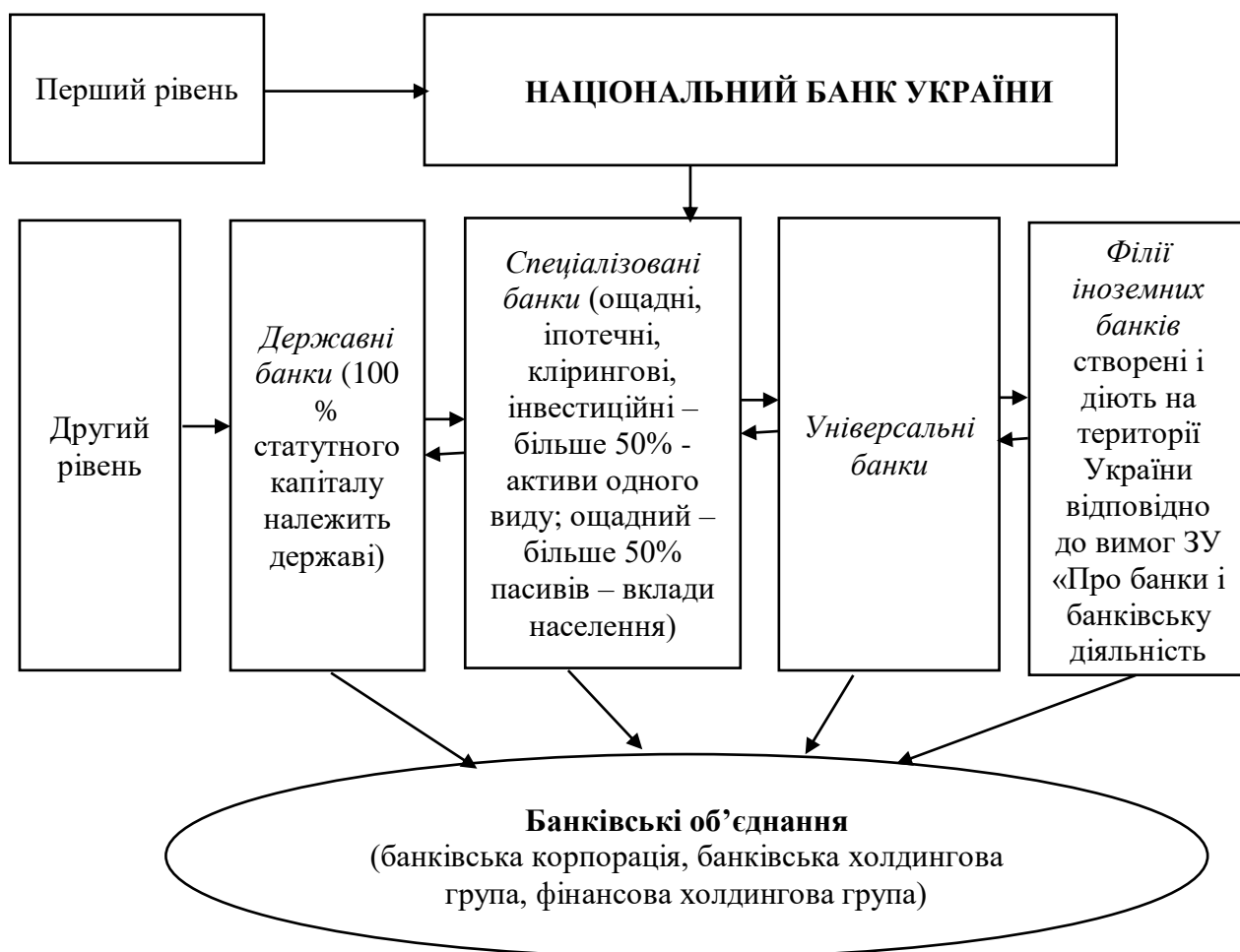
банків, %									
-----------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

На стан банківської системи безпосередній вплив мають два основні фактори: власне суспільно-економічного устрій країни, з одного боку, та рівень її економічного розвитку, з другого, що зумовлюється органічною взаємопов'язаністю діяльності банків з усіма секторами економіки. Перший фактор зумовлює вплив загальної економічної політики держави на розвиток усієї банківської справи в країні, адже йдеться про політично визначену систему цінностей і пріоритетів, які відображаються на діяльності банків. Так, орієнтація на розвиток приватної власності, ринкових відносин, конкурентного середовища, сприятлива для бізнесу податкова система мають позитивний вплив на стан банківських установ, забезпечення їхньої стабільності і зростання капіталу. Відсутність же в економічній політиці чітко визначених орієнтирів, недостатній розвиток ринкових механізмів зумовлюють зворотні тенденції й негативно позначаються на розвитку банківської системи в країні. Другий фактор пов'язаний з впливом поточної економічної ситуації й насамперед зміни фаз економічного циклу на функціонування банківських установ. Зрозуміло, що у фазі економічного зростання, коли збільшуються обсяги виробництва товарів і послуг, зростає кон'юнктура на всіх видах ринку (матеріальних благ, грошових і трудових ресурсів) відповідно має місце загальний ріст попиту на банківські послуги, зростають прибутки банківської системи, що сприяє стабільній діяльності і активному розвитку банків. Під час же економічного спаду та наростання кризових явищ ситуація змінюється на протилежну – скорочуються обсяги залучених банками ресурсів, зменшується потреба у кредитно-розрахунковому обслуговуванні господарюючих суб'єктів, знижується прибутковість банківської діяльності та зростають ризики, що загалом має самий негативний вплив на ситуацію у банківському секторі економіки [43, с.138].

Можна сказати, що банківська система є цілісним механізмом, що взаємодіє з іншими системними структурами фінансового ринку, а також як його підсистема утворює більш загальне об'єднання – економічну систему в цілому. Порівнюючи

банківську систему з іншими, можна виявити в ній спільні для усіх систем риси, що підтверджує її системний характер, а також суто специфічні риси, які підкреслюють банківську специфіку.

У період, коли Україна входила до складу Радянського Союзу, її банківська система була однорівневою; дворівнева структура – ключовий принцип формування банківських систем у ринкових економіках. Згідно з цим принципом банківська система складається з двох рівнів (рис.2.1): на першому перебуває один банк, якому надається статус центрального (в Україні – це Національний банк), на другому – усі інші банки. Центральний банк – емісійний, кредитний, розрахунковий і касовий центр держави. Він володіє монопольним правом випуску в обіг банківських білетів, а також здійснює фінансово-контрольні функції. Головними завданнями центрального банку є забезпечення стійкості національної грошової одиниці, а також регулювання та координація діяльності грошово-кредитної системи [42,с. 48-49].

Рис. 2.1 Структура банківської системи України

Ефективна діяльність банківської системи забезпечується на законодавчому рівні, який відображає національні потреби в її управлінні та організації. У розвинених країнах існують дві найбільш поширені моделі організаційної структури банківських систем, які визначаються особливостями функцій, які вони виконують. Згідно з першою моделлю центральний банк країни проводить грошово-кредитну політику, що є частиною інструментарію, яким володіють органи влади для регулювання економіки. При цьому грошово-кредитна політика пов'язана із структурною, бюджетною, кон'юнктурною політиками, хоча використовується для виконання економічних і соціальних завдань уряду. Дана модель організації центральних банків характерна для таких країн, як Франція, Великобританія, Японія. Відповідно до другої моделі основною метою центрального банку є підтримання стабільності цін за допомогою використання інструментів грошово-кредитної політики, яка не залежить від уряду. У рамках цієї моделі, яка характерна для Німеччини та Нідерландів, центральний банк є незалежним, але при цьому виконує чітко визначені завдання.

Розглядаючи банківську систему України, яка почала формуватися ще у 1991 р. після проголошення незалежності, слід зауважити, що основним завданням Національного банку, який знаходиться на першому рівні, є підтримання стабільності національної грошової одиниці – гривні. Однак, враховуючи ситуацію, що склалася внаслідок фінансової кризи, одним із основних завдань також є стримування темпів інфляції. При цьому грошово-кредитна політика повинна узгоджуватися з урядом [57, с. 17-18].

2.2. Аналіз функціонування Національного банку України та його роль у проведенні грошово-кредитної та валютної політики

Національний банк України (НБУ) — центральний банк України, особливий центральний орган державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України» та іншими законами України. Він є емісійним центром, проводить єдину державну політику в галузі грошового

обігу, кредиту, зміцнення грошової одиниці України — гривні. Також регулює та наглядає за діяльністю комерційних банків в Україні [3].

У Законі «Про Національний банк України» фіксується, що у сфері своєї безпосередньої діяльності банк наділений повною незалежністю. Стаття 53, зокрема, проголошує: «Не допускаються втручання органів законодавчої та виконавчої влади або їх посадових осіб у виконання функцій і повноважень Ради Національного банку чи Правління Національного банку». Це означає, що будь-який орган державної влади, законодавчої чи виконавчої, не має права давати вказівки обов'язкового характеру центральному банку держави. Вплив на нього має лише Закон [19, с.23].

Незалежність Національного банку полягає в тому, що НБУ відповідно до основ бюджетної, економічної політики формує грошово-кредитну політику. Економічну та фінансову політику розробляє уряд, а парламент затверджує її. Отримавши документи, що визначають економічну і фінансову політику, НБУ самостійно розробляє відповідну монетарну політику і специфічні фінансові інструменти, які б забезпечили якісне виконання політики. Він зобов'язаний підтримувати економічну програму уряду доти, доки вона не суперечитиме виконанню його основної функції – забезпечення стабільності власної грошової одиниці (стаття 99 Конституції України) [19, с. 24].

Вплив НБУ на стан фінансового ринку України значний, проте не завжди потенціал його інструментарію використовується відповідно до ринкових методів. Постійно присутні фіскальні інтереси уряду, політична нестабільність, повільні темпи економічних реформ, несприятлива фінансова ситуація на сусідніх фінансових ринках.

Ефективна грошово-кредитна політика центрального банку може створити необхідні умови для досягнення основних цілей економічної політики держави, проте монетарними інструментами можна досягти відносної фінансової стабілізації у короткостроковому часовому періоді. Для радикальніших змін необхідна реструктуризація промислового та агропромислового комплексів України, податкової системи, розвиток ринкової інфраструктури [35, с. 83].

Аналіз монетарної політики Національного банку України 2012-2017 рр. показує, що забезпечити рівномірне економічне зростання, стабілізацію зайнятості і цін заходами тільки монетарної політики неможливо [31, с.49]. Для вирішення цих завдань держава має забезпечити: прискорення реструктуризації реальної економіки та реалістичний державний бюджет.

НБУ має: забезпечити внутрішню і зовнішню стабільність гривні, що є необхідною (але не єдиною) умовою макроекономічної стабілізації і зростання реальних доходів населення; забезпечити фінансову стійкість банківської системи; стимулювати кредитно-інвестиційну діяльність комерційних банків для підтримки реальної економіки.

Економічний зміст грошової політики полягає у наступному:

- монетарна політика-це один із секторів економічної політики вищих органів державної влади;

- вищі органи державної влади регулюють гроші, як систему відносин суб'єктів економіки;

- монетарна політика забезпечується притаманними їй монетарними механізмами [19, с. 39].

Основною метою грошово-кредитної політики є допомога економіці в досягненні загального рівня виробництва, що характеризується повною зайнятістю і стабільністю цін.

Головним об'єктом грошово-кредитного регулювання з боку національного банку є наявна готівкова та безготівкова маса в економіці.

Головним суб'єктом грошово-кредитної політики є Національний банк. Крім нього, у виробленні грошово-кредитної політики беруть участь інші органи державного регулювання економіки - Міністерство фінансів, міністерство економіки, безпосередньо Уряд, Верховна Рада. В умовах ринкової економіки усім суб'єктам грошової сфери надається відносна самостійність у здійсненні операцій по кредитуванню та розрахунково-касовому обслуговуванню [65, с. 194-195].

Завдання монетарної політики полягає у створенні умов, при яких економічні агенти (громадяни, підприємці, суспільні і громадські органи), реалізуючи свободу вибору, здійснюють дії, що співпадають з цілями економічної політики держави. Грошово-кредитне регулювання є індикативним і не має примусового характеру. Грошово-кредитна (монетарна) політика центрального банку не є автономною. Кінцева мета грошово-кредитного регулювання економіки збігається з основоположними цілями макроекономічної політики держави. Тобто центральний банк, виступаючи функціональним органом країни з регулювання грошового обігу, прагне досягти цілей, які ставить перед собою уряд.

Стратегічними цілями грошово-кредитної політики центрального банку повинні бути кінцеві цілі економічної політики держави, досягнення такого економічного зростання, при якому забезпечуватиметься висока зайнятість населення, стабільність цін і обмінного курсу грошової одиниці. Центральний банк повинен сприяти досягненню вказаних цілей. У нього не повинно бути розбіжностей з урядом щодо стратегічних цілей [28, с. 78-79].

Як і для більшості центральних банків світу, основною функцією Національного банку України є підтримання стабільності національної валюти та стабільності цін. На виконання цієї функції і була спрямована діяльність НБУ, підтверджуючи добре відомі в світі істини – коли працюють інструменти грошово-кредитної політики, то і грошова система функціонує нормально, і вартість національних грошей стабілізується як на внутрішньому ринку через зниження темпів інфляції, так і на зовнішньому – через укріплення її обмінного курсу [19, с. 52].

Розглянемо динаміку зміни деяких основних макроекономічних показників монетарної сфери. Так, загально визнаним індикатором стабільності грошової одиниці є показники інфляції (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Зведена таблиця індексів інфляції

	2014	2015	2016	2017
Січень	100,2	103,1	100,9	101,1
Лютий	100,6	105,3	99,6	101,0
Березень	102,2	110,8	101,0	101,8
Квітень	103,3	114,0	103,5	100,9
Травень	103,8	102,2	100,1	101,3
Червень	101,0	100,4	99,8	101,6
Липень	100,4	99,0	99,9	100,2
Серпень	100,8	99,2	99,7	99,9
Вересень	102,9	102,3	101,8	102,0
Жовтень	102,4	98,7	102,8	101,2
Листопад	101,9	102,0	101,8	-
Грудень	103,0	100,7	100,9	-
Всього за рік	124,9	143,3	112,4	-
Середньомісячний темп росту	101,9	103,1	101,0	-
Середньорічний темп росту	112,1	148,7	113,9	-

Слід зазначити, що інфляційні процеси в Україні у період з 2013 по 2017 рр. можна розбити на два етапи:

1) швидке поглиблення інфляції з 2014 по 2015 рр. до гіперінфляції було зумовлено, з одного боку, втратою важливих економічних регіонів та неефективною державною політикою, наслідком чого стало падіння темпів росту

виробництва та його низькою ефективністю, а з другого – нарощуванням дефіциту державного бюджету зі зменшенням надходження доходів та збереженням на попередньому рівні й зростанні державних витрат. Результатом цього, в тому числі через відсутність інвестицій, стала безперервна емісія.

2) реагуючи на високі показники інфляції, Уряд та керівництво НБУ своїми адміністративними діями, побоюючись отримати некеровану інфляцію, почали проводити політику стримання, що призвело до зменшення інфляції (дезінфляція). Як результат, слід очікувати відкладене падіння виробництва, що довго триватиме, бо НБУ цілеспрямовано забезпечує фінансовий голод, щоб унеможливити наступну девальвацію, переслідуючи лише політичні цілі.

Саме постійний відкладений дефіцит товарної маси, падіння якісних характеристик продукції та відсутності платоспроможного попиту стануть підставами формування наступних інфляційних піків.

Основним чинником зростання інфляції вважається девальвація гривні, різке підвищення цін та тарифів всередині країни, зниження цін на експортні товари, інфляційні очікування підприємців та фізичних осіб. Ще один показник стабільності грошової одиниці – обсяг ВВП – також має низхідний тренд розвитку [20, с.85].

ВВП є одним з найважливіших показників розвитку економіки, що характеризує кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів у сфері матеріального та нематеріального виробництва. Динаміка зміни валового внутрішнього продукту зображена на рис. 2.2

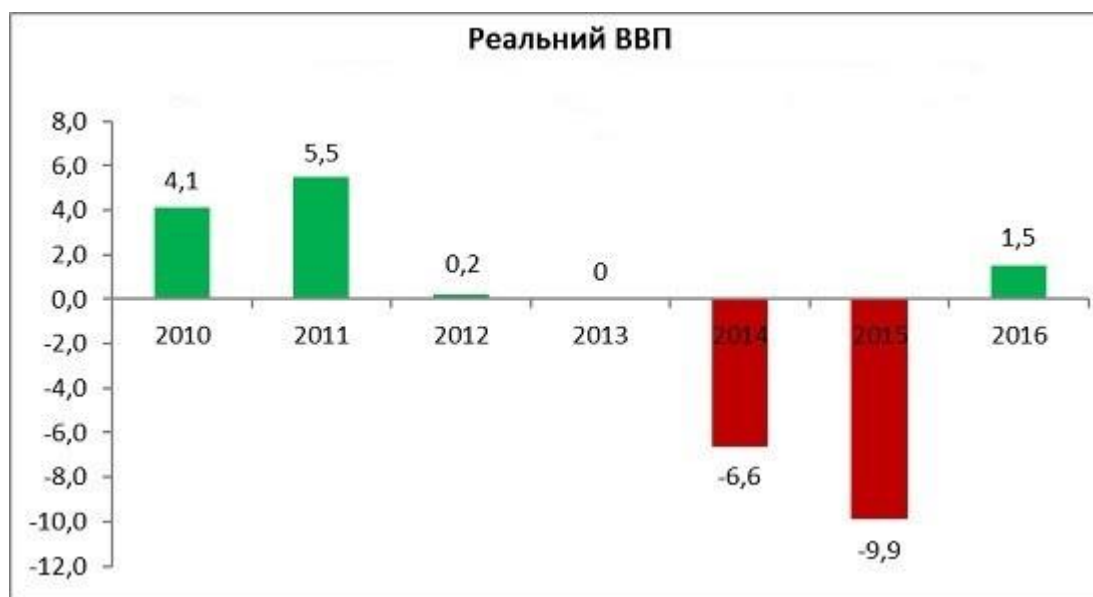

Рис.2.2 Динаміка зміни валового внутрішнього продукту

Статистичний аналіз показує, що українська економіка перебуває в кризовому стані, спостерігається чітка тенденція до зниження номінального ВВП (вимірюється в поточних цінах, на момент виробництва) у доларовому еквіваленті. За підсумками 2015 року ВВП становив \$ 90,6 млрд, або на 101 % менше, ніж відповідний показник 2013 року. За I–III квартали 2016 рівень ВВП становив \$ 61,2 млрд (1 559,1 млрд грн), що становить лише 60,39 % від уточненого прогнозного показника за підсумками 2016 року. Крім того, прогнозований КМУ (Постанова № 399 від 01.07.2016) обсяг номінального ВВП, приведений до прогнозованого НБУ курсу долара, становить \$ 94,0 млрд – це на 93,72 % менше від показника 2013 року.

Слід зазначити, що разом із падінням рівня номінального ВВП у доларовому еквіваленті зберігається чітка тенденція до збільшення обсягів ВВП у гривневому відповіднику. Так, за прогнозом КМУ в 2017 році рівень номінального ВВП збільшиться до 2 584,9 млрд грн, що на 77 % більше, ніж у 2013 році.

Аналіз динаміки реального ВВП (рис.2.3) чітко показує на рецесійні процеси української економіки, а саме падіння виробництва. Навіть ріст реального ВВП на 1,5 % у 2016 році є негативним результатом, оскільки відповідний ріст вираховується у відношенні до попереднього року та, як вбачається з графіка, стрімке падіння реального ВВП протягом 2014–2015 років підтверджує лише те, що економіка країни повернулася до рівня 2000-х років.

Рис.2.3 Динаміка реального ВВП

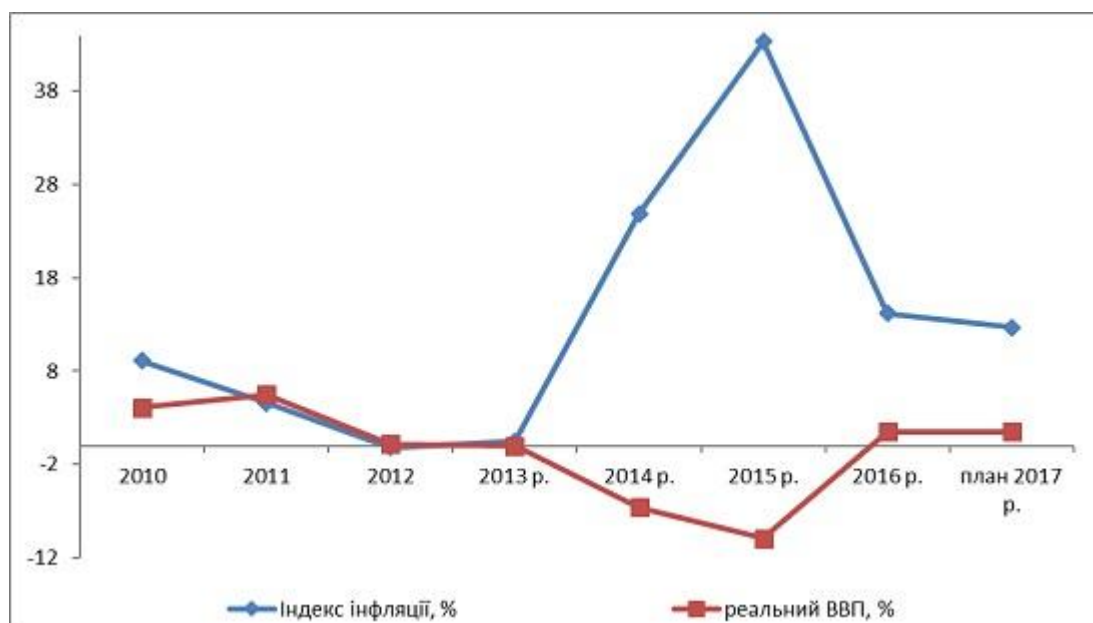
Визначальним фактором зниження ВВП, на думку експертів, є зменшення внутрішнього споживання в країні. За період з 2013 року обмінний курс гривні відносно валюти зменшився у більш, ніж три рази. Банківська система України відновила зростання монетарної бази, але, за оцінками експертів, річні темпи залишилися дуже низькими. У другій половині 2015 року спостерігалось зростання депозитів у національній валюті, одночасно темпи падіння депозитів в іноземній валюті у річному вимірі уповільнились. За оцінкою експертів, з 2014 року економіка України знаходиться у фазі стагфляції, коли швидке зростання інфляційних процесів в країні супроводжується скороченням виробництва та зайнятості населення [90].

Можна стверджувати, що військовий конфлікт на території двох основних промислових регіонів, які вважалися рушійною силою економіки, доказав залежність української економіки від добувної та переробної промисловості, яка в своїй більшості сконцентрована саме в цьому регіоні.

Такий стан економіки вважається найбільш складним та потребує зважених дій уряду та НБУ. Відповідно, протягом року, що минув, НБУ проводив грошово-кредитну політику у режимі монетарного таргетування, що передбачає дотримання такого обсягу пропозиції грошей, який дає змогу забезпечити

функціонування економіки і водночас – не створювати додаткового інфляційного тиску [111, С. 25].

Підвищення в два рази мінімальної заробітної плати без реального росту виробництва викличе ріст середніх витрат виробництва, що є основою для розгортання інфляції витрат. Якщо уряд і Національний банк не знайдуть у своєму розпорядженні інструментів управління інфляційними очікуваннями, то на основі пружини «заробітна плата – ціни» виникне некерована інфляція зі швидким темпом росту цін, що робить особливо руйнівним вплив на зайнятість і випуск, бо в цих умовах економічно вигідно вкладати кошти в спекулятивні операції, а не в інвестиції. Ситуація недовіри до непослідовної політики уряду й Національного банку є придатним «середовищем» для розгортання некерованої інфляції (рис.2.4).

Рис.2.4 Порівняння інфляції та ВВП

Крім того, великі руйнівні економічні наслідки викликав розрив між інфляцією та реальним ВВП. Ріст цін був вигідний тільки Уряду, який через інфляційні процеси виконував показники надходжень державного бюджету. У той же час в умовах відсутності ділової активності та удорожчання собівартості (через підняття тарифів) вітчизняні підприємства опинилися в складній фінансовій ситуації.

Виділяють 5 основних характеристик гіперінфляції у країні:

а) Основна маса населення віддає перевагу збереженню своїх цінностей у формі немонетарних активів або у відносно стабільній іноземній валюті. Суми, утримувані в національній валюті, негайно інвестуються для збереження купівельної спроможності. НБУ свідчить, що більшість населення віддає перевагу збереженню коштів у стабільній іноземній валюті.

б) Основна маса населення розглядає грошові суми не в національній грошовій одиниці, а у відносно стабільній іноземній валюті. Ціни можуть також наводитися в цій валюті. Населення, як правило, порівнює рівень своїх доходів за минулий час або станом на сьогодні в стабільній іноземній валюті – переважно в доларах США.

в) Продаж та придбання на умовах відстрочки платежу здійснюється за цінами, які компенсують очікувану втрату купівельної спроможності протягом періоду відстрочки платежу, навіть якщо цей строк є коротким. Фіскальна служба наділена правом давати в межах своїх повноважень відстрочку або розстрочку сплати податків, інших платежів.

г) Відсоткові ставки, заробітна плата та ціни індексуються згідно з індексом цін. Відповідно до законодавства індексація заробітної плати найманих працівників є обов'язковою.

г) Кумулятивний рівень інфляції за трирічний період наближається до 100 % або перевищує цей рівень. Кумулятивний рівень інфляції за останні три роки (2014–2016) становить 101,2 %.

Отже, економіка України є гіперінфляційною. Сьогодні НБУ заявляє, що почав управляти очікуваннями того, що має реальний економічний зміст, а саме таргетування інфляції.

Таргетування інфляції (inflation targeting) – монетарний режим, який передбачає дотримання проголошеного значення офіційного показника інфляції (таргету) протягом визначеного періоду часу, використовуючи увесь перелік інструментів монетарної політики (досягнення цільового показника інфляції в середньостроковій перспективі – 2–3 роки).

Рішення про перехід до режиму інфляційного таргетування було затверджено Правлінням НБУ у серпні 2015 р. Основні причини та очікувані результати, оголошені НБУ, ілюструє табл. 2.3 [91].

Таблиця 2.3

**Основні причини та очікувані результати переходу монетарної політики
НБУ до інфляційного таргетування**

Інфляційне таргетування	
Причини переходу до інфляційного таргетування:	Очікувані результати:
- неможливість використання обмінного курсу як номінального якоря – або через перегрів економіки, або через вичерпання міжнародних резервів	- Забезпечення ефективної координації з відомствами, від яких залежить ефективність режиму інфляційного таргетування

Продовження таблиці 2.3

- відсутність стійкого зв'язку між грошима та інфляцією – недовіра цілей за монетарними агрегатами	- Приведення інструментів, механізмів і процедур до стандартів режиму ІТ
- необхідність швидкої дезінфляції	- Поглиблення аналітичної підтримки прийняття рішень у монетарній політиці
- посилення незалежності центрального банку та уникнення фіскального домінування	- Підвищення обізнаності та розуміння громадськістю монетарної політики НБУ
	- Підвищення ефективності механізму монетарної трансмісії

Коли керівництво НБУ говорить про таргетування інфляції як своє основне завдання, то мається на увазі рівень споживчих цін. Проте не можна ігнорувати те, що за підсумками 2016 року зростання цін виробників на промпродукцію склало 36 %. Чи не занадто оптимістично вважати, що такий серйозний ріст цін у промисловості в дуже істотній мірі не буде трансльований у споживчі ціни в 2017 році?

Згідно з «Основними засадами грошово-кредитної політики» інфляція запланована на рівні 8 % +/- 2 %. Але далеко не факт, що цей показник буде досягнутий у силу вищезгаданої причини та внаслідок девальвації гривні, яка

приведе до зростання цін на імпортовану продукцію. Крім того, вже в січні 2017 року НБУ погіршив прогноз інфляції з 8 % до 9,1 % через підвищення мінімальної заробітної плати до 3200 грн.

Тому єдиний спосіб утримати визначені орієнтири інфляції в НБУ – це подальше стримування дефіциту нацвалюти, ділової активності. Цей метод надзвичайно небезпечний для економіки та може призвести до кризи 90-х років, відродивши бартерні операції та спричинивши галопуючу інфляцію.

Платіжний баланс є одним із найважливіших індикаторів, що відображає торгові відносини між резидентами та нерезидентами та свідчить про насиченість країни іноземною валютою. Значення платіжного балансу прямо пропорційно впливають на формування валютно-курсової політики, завдяки формуванню попиту та пропозиції на валюту.

Слід зазначити, що з точки зору отримуваних доходів (це впливає на формування ВВП) Україна належить до експортоорієнтованих держав. Основна частина виробленої в Україні продукції продається за кордон (рис.2.5), про що свідчить співвідношення ВВП до експорту, яке становить 50 %.

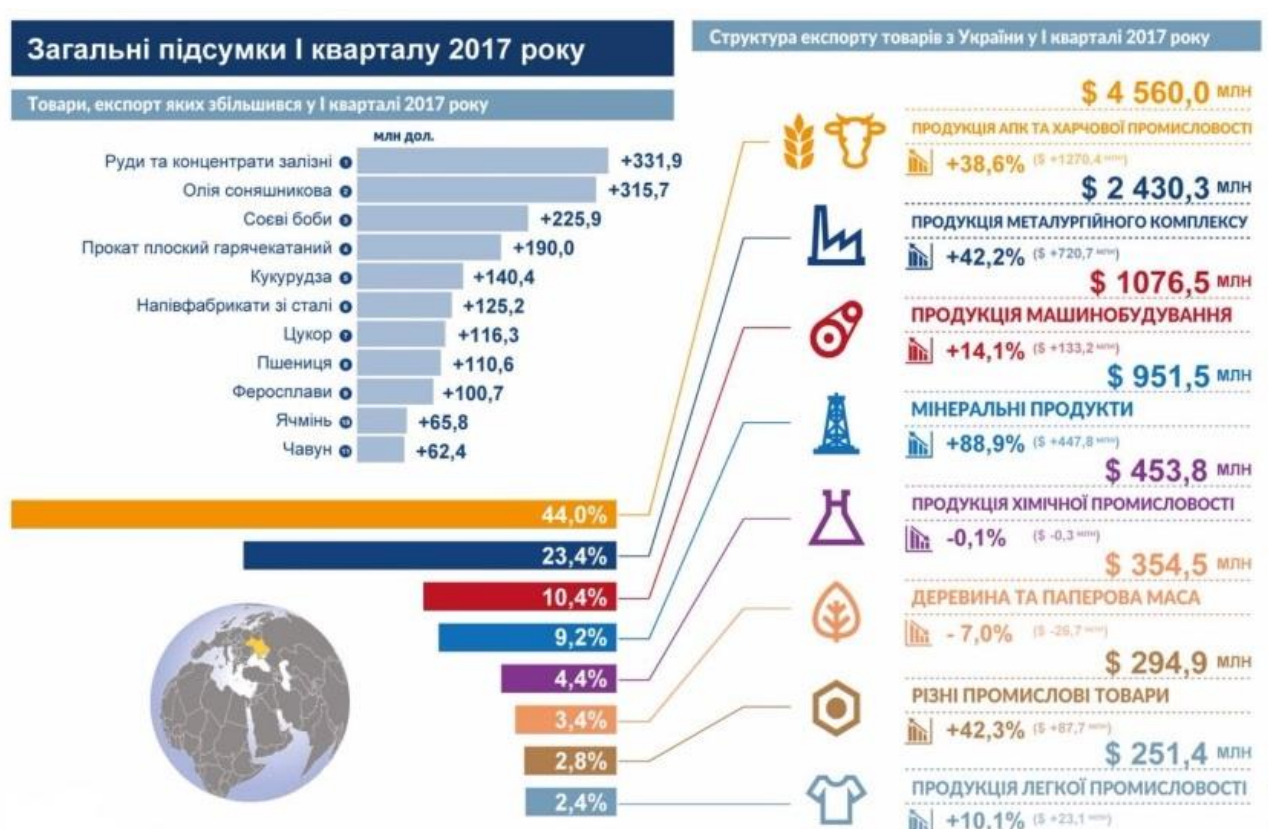

Рис.2.5 Експорт товарів України у 2017 році

Крім того, на жаль, Україна в більшій частині експортує за кордон не готову продукцію, а лише сировину (сталь, зерно, руду). Так, у 2015 році експорт становив 42 % від рівня ВВП. Крім того, КМУ затвердив прогнозний показник на 2017 рік експорту по відношенню до ВВП на рівні 50 % (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Відношення експорту до ВВП

Рік	ВВП, млрд.дол.	Експорт, млрд.дол.	Експорт / ВВП
2015	90,6	38,1	42%
2016	64,6	32,03	50%
2017	95*	47,2*	50%

* прогнозні дані відповідно до Постанови КМУ від 01.07.2016 №399

Ще з 90-х років Україна обрала найлегший спосіб отримання доходів від продажу неготової продукції замість розвитку технологічного виробництва. Усі країни-виробники сировини перебувають у зоні ризику: їх основні товари можуть у будь-який момент подешевшати та обвалити економіку. Сировинні країни не контролюють власний розвиток. Україна стала черговою жертвою «сировинної пастки». Якщо країна не виробляє складної продукції і продає тільки сировину, обов'язково станеться криза. Не важливо, що це за сировина: нафта, зерно, метал.

Істотну частину свого виробленого продукту Україна експортує, а інша частина ВВП, яка залишається (інші 50 %), потрапляє на внутрішній ринок, де намагається конкурувати з імпортною продукцією. Слід зазначити, що загальна частина імпорту потрапляє на внутрішній ринок, адже основана частина вітчизняного експорту – продаж сировини та неготової продукції, що виключає наявність імпорту в складі собівартості експорту (табл.2.5).

Таблиця 2.5

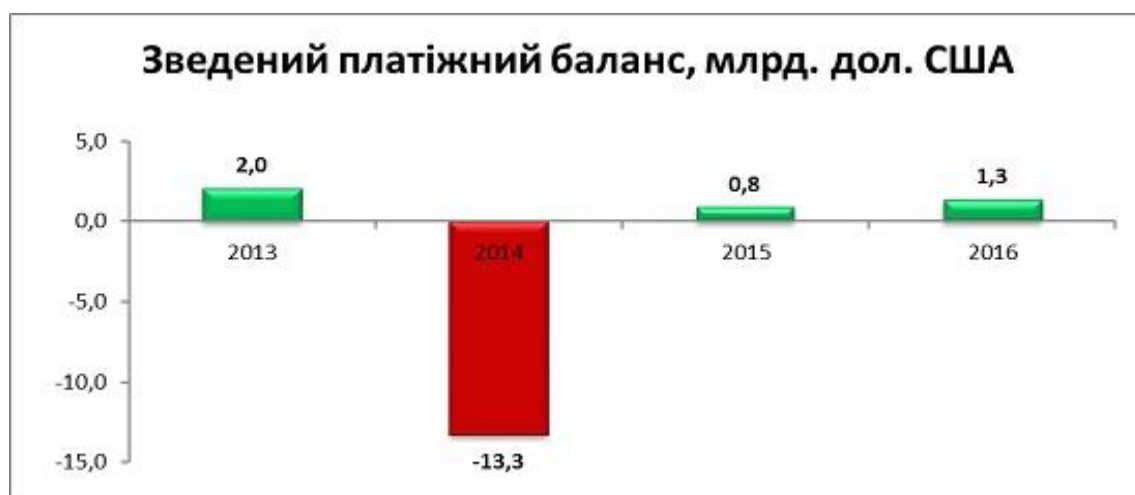
Відношення імпорту до товарообігу / ВВП

	Загальний товарообіг, млрд. дол.	ВВП, млрд.дол	Імпорт (товари та послуги),	Відношення імпорту до товарообігу /

			млрд.дол.	ВВП
2016	41,06	64,6	31,38	76,4%/48,5%
2015	100,6	90,6	49,48	49,1%/54,59%
2014	159	131,9	70,04	44,05%/53,1%

Дані, подані у вищенаведеній таблиці, свідчать про величезну залежність внутрішнього ринку від імпортованої продукції. Це також доволі небезпечна тенденція, тому що наявність у структурі внутрішнього ринку значного обсягу імпорту призводить до зменшення національного доходу.

Суттєве зменшення показника зведеного балансу (рис.2.6) в 2014 році – на \$ 13,3 млрд пояснюється сформованим дефіцитом поточного рахунку та впливом капіталу в розмірі \$ 9,1 млрд (портфельні інвестиції, капітал банків) за наслідками року. Останній такий вплив капіталу спостерігався в 2009 році – 13,7 млрд грн, що стало наслідком впливу міжнародної економічної кризи, яка охопила величезну кількість країн. Крім того, позитивне сальдо зведеного балансу за підсумками 2016 року є технічним результатом (адміністративний вплив НБУ) внаслідок надходження в країну валютної вуручки від іноземних банків – як засіб докапіталізації статутного капіталу їх дочірніх банків на території України. А саме 67 % від загального обсягу прямих іноземних інвестицій у 2016 році або \$ 2,2 млрд становив приплив прямих інвестицій до банківського сектору.

Рис.2.6 Зведений платіжний баланс за 2013 – 2016 рр.

Отже, наслідки 2014 року Уряд країни навіть у 2017 році подолати не в змозі, вибравши хибний механізм усунення наслідків виключно фінансуванням від міжнародних кредиторів, а не пошуком фундаментальних проблем, які містяться в економіці країни.

На сучасному етапі монетарна політика Національного банку спрямована на створення умов для економічного зростання в державі [19, с. 54].

Основними економічними інструментами грошово-кредитної політики Національного банку України є такі:

- визначення та регулювання обов'язкових резервів для комерційних банків;
- облікова політика; рефінансування комерційних банків;
- управління золотовалютними резервами;
- операції з цінними паперами на відкритому ринку;
- регулювання імпорту та експорту капіталу [33, с. 21].

Метод регулювання норм обов'язкового резервування вважається найбільш дійовим із точки зору ступеня впливу Національного банку на обсяг грошових ресурсів комерційних банків і їхні кредитні можливості. На сьогодні розмір обов'язкових резервів єдиний для банків та фінансово-кредитних установ і встановлюється у вигляді певного процента від загальної суми залучених ресурсів, за винятком отриманих міжбанківських кредитів, які не підлягають резервуванню. Резервні кошти зберігаються на рахунках банків в Національному банку України і не можуть бути використані ними на фінансування власних операцій. Таким чином, якщо Національному банку необхідно зменшити пропозицію грошей в економіці, норму обов'язкового резервування буде підвищено. І навпаки, при недостатніх обсягах грошей в обігу Національний банк може збільшити кредитні можливості банків шляхом зниження розміру обов'язкових резервів.

Наразі діють наступні нормативи обов'язкового резервування:

- за коштами вкладів юридичних і фізичних осіб у національній та іноземній валютах на вимогу і коштами на поточних рахунках – 6,5%;

Протягом року резерви по всіх пунктах збільшувались і кошти з резервів було спрямовано на платежі уряду з обслуговування та погашення державного боргу в іноземній валюті.

Облікова політика Національного банку України (рис.2.7) ґрунтується на переобліку і купівлі векселів та інших цінних паперів, дисконтованих раніше комерційними банками. При цьому центральний банк утримує з векселя обліковий процент (дисконт), від розміру якого залежить обсяг кредитування в економіці. Так, підвищення дисконту означає, що Національний банк України здійснює політику кредитної рестрикції — тобто політику "дорогих грошей", зниження дисконту спричиняє "подешевлення" грошей, а отже, проведення політики кредитної експансії.

Рис.2.7 Облікова ставка НБУ

Політика рефінансування комерційних банків ґрунтується на наданні Національним банком кредитним установам позик під визначені види забезпечення за встановленою ставкою рефінансування.

Зміни умов надання фінансових ресурсів комерційним банкам за допомогою облікової політики та політики рефінансування справляють значний вплив на стан грошового ринку та ринку капіталів з точки зору динаміки кількості грошей в обігу.

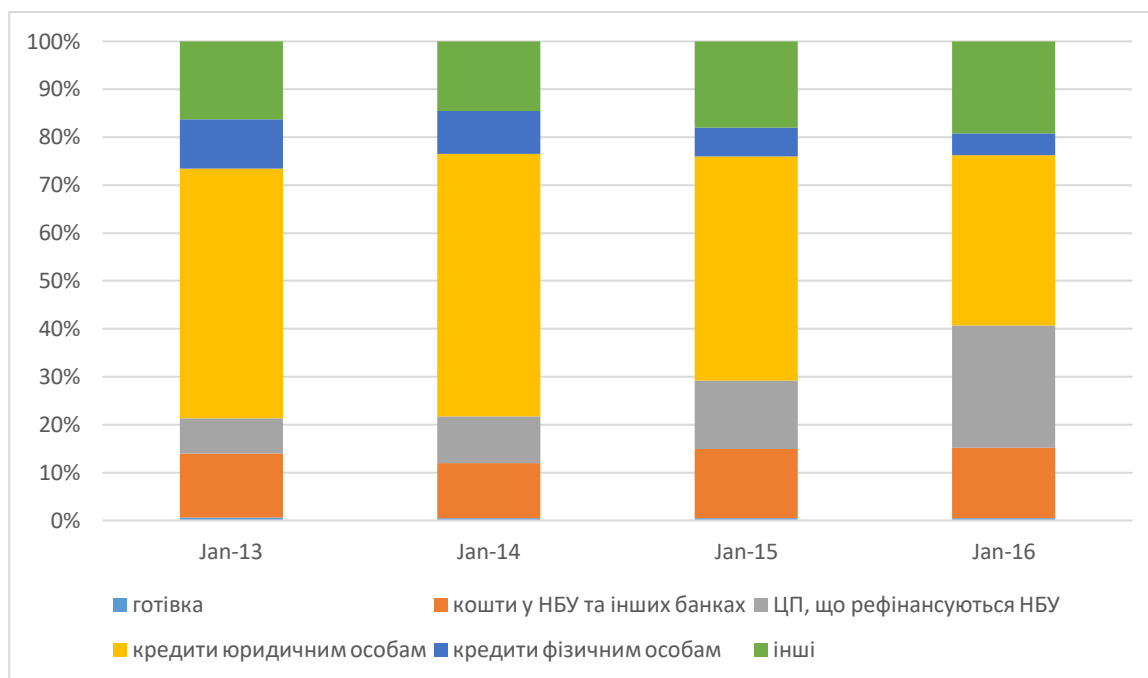
Управління золотовалютними резервами забезпечується шляхом здійснення Національним банком валютних інтервенцій, тобто операцій з купівлі-продажу валютних цінностей на валютних ринках з метою впливу на курс національної

валюти щодо інших валют і також на загальний попит та пропозицію грошей в економіці. Так, для задоволення попиту на національну валюту Національний банк України купуватиме іноземні валютні цінності, а для скорочення пропозиції національних грошей — продаватиме їх.

Операції Національного банку України з цінними паперами на відкритому ринку вважаються досить важливим інструментом підвищення ефективності політики рефінансування та облікової політики. Ці операції є найбільш гнучким засобом регулювання платоспроможності, ліквідності та кредитного потенціалу комерційних банків шляхом розміщення державного боргу. На сучасному етапі, в умовах заборони прямого кредитування розриву між бюджетними витратами та доходами в Україні, операції на відкритому ринку практично залишаються чи не єдиною формою внутрішнього фінансування держави в період хронічної дефіцитності Державного бюджету. Механізм використання цього інструменту полягає в купівлі-продажу Національним банком облігацій внутрішньої державної позики, казначейських зобов'язань, власних зобов'язань (деPOSITНИХ сертифікатів) Національного банку України, а також визначених Правлінням Національного банку України комерційних векселів, інших паперів та боргових зобов'язань. Купівля головним банком цінних паперів на відкритому ринку буде означати збільшення грошової маси, а відтак і кредитних можливостей банків; операції з продажу призведуть до скорочення грошових ресурсів та відповідних кредитних обмежень [33, с. 21-24].

У 2016 році в структурі чистих активів найбільше зросли вкладення в державні цінні папери (рис.2.8)

Рис.2.8 Структура чистих активів банків

Для регулювання обсягів грошової маси в обігу та стримування інфляції, НБУ вживав такі заходи: 1) збільшення облікової ставки: з 9,5 % до 14% у 2014 році, та до рівня 30% у 2015 році, у 2016 та 2017 році ставка поступово зменшувалась; 2) збільшення середньозважених ставок за кредитами рефінансування; 3) запроваджено заходи адміністративного регулювання у сфері здійснення валютних операцій, які, на думку експертів НБУ, «сприятимуть стабілізації валютного ринку та дадуть змогу запобігати непродуктивному витоку капіталу за межі України» 4) з метою активізації кредитування Національний банк змінив підходи до розрахунку нормативів кредитного ризику, що в підсумку, як передбачається, надасть можливість банкам направити вивільнені кошти на кредитування. 5) для стабілізації курсу НБУ здійснював інтервенції на міжбанківському валютному ринку – залежно від кон'юнктури ринку, як купував так і продавав валюту; 6) здійснення аукціонів з продажу державних облігацій України з портфеля Національного банку на загальну суму 136 млн. грн. [99, с. 43].

На сьогодні основними проблемами проведення НБУ грошово-кредитної політики є наступні [89, с.183]:

- відсутність визначених основних цілей монетарної політики НБУ, що обумовлюється вирішенням тільки поточних завдань та невизначенням перспективних напрямків розвитку грошово-кредитної політики з боку НБУ;
- незабезпеченість стабільності грошової одиниці України;
- дестабілізація банківської системи України, що перешкоджає економічному зростанню;
- скорочення реального ВВП на 6,8% порівняно з 2014 роком;
- посилення девальваційного тиску на національну валюту внаслідок відпливу капіталу з країни і депозитів з банківської системи, рушійною силою також є дефіцит платіжного балансу, накопичений за попередні роки;
- зниження виробництва ВВП у країні, що супроводжується значним ціновим зростанням;
- неузгодженість монетарної та економічної політики, що перешкоджає досягненню цінової стабільності у країні;
- недостатня взаємодія уряду з суспільством, що не дозволяє цілком пояснити та обґрунтувати суть політики НБУ, це призводить до недовіри з боку населення, а також до негативних інфляційних очікувань з їх боку, що стимулює зростання інфляції у країні [77, с.37].

Першочерговою ціллю проведення грошово-кредитної політики є зміцнення ролі НБУ у забезпеченні стабільності грошової одиниці України, виявлення напрямків встановлення цінової стабільності, що призведе до усунення диспропорції в економічному та соціальному розвитку всередині країни, зміцнить її політичне становище та добробут населення.

Проаналізуємо обсяг грошової бази Національного банку України, який залежить від проведення грошово-кредитної політики центрального банку (за допомогою табл.2.7) [85, с. 52].

Таблиця 2.7

Грошова база Національного банку України за 2011-2017 роки (млн. грн.)

Період	Грошова база	У тому числі:		
		Готівкові кошти,	Переказні	Переказні

		випущені в обіг	депозити інших депозитних корпорацій	депозити інших секторів економіки
2011	239885	209565	29185	1135
2012	255283	222786	31158	1340
2013	307139	261870	43964	1305
2014	333194	304811	27489	894
2015	335080	291860	43160	600
2016	381580	341060	40500	100
2017 (лютий)	361480	312750	48730	100

З даної таблиці можна побачити, що обсяг грошової бази з кожним роком збільшується, а саме з 2011 по 2016 рік збільшився на 141 695 млн. грн. Це свідчить про те, що з кожним роком НБУ удосконалює заходи щодо проведення грошово-кредитної політики, що приводить до позитивних результатів, але й вимагає покращення механізму дії грошово-кредитної політики в подальшому. Для цього необхідний більший обсяг коштів, за рахунок яких буде здійснюватись модернізація ГКП в наступних періодах.

Грошова маса в Україні у липні 2017 року зросла на 1% – до 1 трлн 114,817 млрд грн. Це обумовлено як збільшенням обсягу готівкових коштів в обігу поза банками – на 1,3%, до 311,6 млрд грн, так і зростанням залишків за депозитами – на 0,9%, до 802,8 млрд грн. У тому числі депозитний портфель в іноземній валюті в липні зріс на 1,4% – до 353 млрд грн.

Проаналізуємо обсяг процентних ставок Національного банку України (табл.2.8 і табл. 2.9). Більш детальніше економічні та фінансові показники відображені у додатку А.

Таблиця 2.8

Процентні ставки за активними та пасивними операціями Національного банку України за 2017 рік

Дата	Облікова ставка	За кредитами «овернайт»	За кількісним тендером з рефінансування банків			За депозитними сертифікатами «овернайт»	За тендером розміщення депозитних сертифікатів НБУ	
			Під	строк	Процентна		Оголошений	Процентна

	% річних	забезпечення державними або депозитними сертифікатам НБУ	днів	ставка	обсяг	ставка	днів	ставка
		% річних		% річних	% річних	Млн.грн.		% річних
Січень 2017	14,00	16,00	84	16,00	1500,00	12,00	14	14,00
Лютий 2017	14,00	16,00	84	16,00	1500,00	12,00	13	14,00
Березень 2017	14,00	16,00	14	16,00	1500,00	12,00	14	14,00
Квітень 2017	13,00	15,00	84	15,00	1500,00	11,00	14	13,00
Травень 2017	13,00	15,00	84	15,00	1500,00	11,00	14	13,00
Червень 2017	12,50	14,50	84	14,50	1500,00	10,50	14	12,50
Липень 2017	12,50	14,50	84	14,50	1500,00	10,50	14	12,50
Серпень 2017	12,50	14,50	14	14,50	1500,00	10,50	14	12,50
Вересень 2017	12,50	14,50	14	14,50	1500,00	10,50	14	12,50
Жовтень 2017	12,50	14,50	14	14,50	1500,00	10,50	14	12,50
Листопад 2017	13,50	15,50	84	15,50	4000,00	11,50	84	13,50

Як бачимо, облікова ставка коливається в межах 14,00 - 12,50. Зниженню облікової ставки, порівняно з початком року, передувало зміцнення гривні.

Таблиця 2.9

Процентні ставки рефінансування банків Національним банком України за 2015-2017 рр.

Період	Облікова ставка	Середньозважена ставка за всіма інструментами	У тому числі			
			Кредити, надані шляхом проведення тендера (кредитні аукціони)	Кредити овернайт (ломбардні кредити)	Операції репо	Інші довгострокові кредити під програми фінансового оздоровлення
2015 рік	22,0	25,22	24,70	25,21	24,03	26,03
2016 рік	14,0	17,36	17,73	18,55	-	16,00
Січень 2017	14,0	16,00	16,00	16,00	-	-
Лютий	14,0	16,00	16,00	16,00	-	-

2017						
Березень 2017	14,0	16,00	16,00	16,00	-	-
Квітень 2017	13,0	15,10	15,00	15,33	-	-
Травень 2017	12,5	14,99	14,80	15,00	-	-
Червень 2017	12,5	14,50	14,50	14,50	-	-
Липень 2017	12,5	14,50	-	14,50	-	-
Серпень 2017	12,5	14,50	-	14,50	-	-
Вересень 2017	12,5	14,50	-	14,50	-	-
Жовтень 2017	13,5	14,50	-	14,50	-	-

Облікова ставка є ціною, за якою НБУ емітує гроші у процесі первинної безготівкової емісії. Облікову ставку можна вважати офіційною ціною грошей, на яку орієнтуються всі інші суб'єкти грошового ринку. Змінюючи рівень облікової ставки, Національний банк України має змогу впливати на пропозицію грошей.

За даними НБУ облікова ставка в Україні за останній період значно коливалась, що можемо простежити в табл. 2.10

Таблиця 2.10

Динаміка облікової ставки в Україні

Період	Ставка	Відхилення (+/-) до попереднього періоду
з 10.08.2010 по 22.03.2012	7,75%	-0,75
з 23.03.2012 по 09.06.2013	7,5%	-0,25
з 10.06.2013 по 12.08.2013	7,0%	-0,50
з 13.08.2013 по 14.04.2014	6,5%	-0,50
з 15.04.2014 по 16.07.2014	9,5%	+3,00
з 17.07.2014 по 12.11.2014	12,5%	+3,00

з 13.11.2014 по 05.02.2015	14,0%	+1,50
з 06.02.2015 по 03.03.2015	19,5%	+5,50
з 04.03.2015 по 27.08.2015	30,0%	+10,50
з 28.08.2015 по 25.09.2015	27,0%	-3,0
з 25.09.2015 по 22.04.2016	19%	-8
з 22.04.2016 по 27.05.2016	18%	-1
з 27.05.2016 по 24.06.2016	16,5%	-1,5
з 24.06.2017 по 29.07.2016	15,5%	-1
з 29.07.2016 по 16.09.2016	15%	-0,5
з 16.09.2016 по 14.04.2017	14%	-1
з 14.04.2017 по 03.08.2017	12,5%	-1,5

Щодо облікової ставки НБУ, то протягом 2005-2013 років вона коливалась від 6,5% до 12%, а у грудні 2014 досягла 12,5%. Порівнюючи з цим періодом до кінця 2015 року облікова ставка НБУ збільшилась до 30%. На початок 2016 року вона становила 19,0%, а вкінці 2016 та на початку 2017 року стала становити 15,0%. Це свідчить про нестабільність грошово-кредитної політики НБУ, про необхідність її покращення та визначення основних позицій і напрямків грошово-кредитної політики НБУ [61, с. 95].

Отже, узагальнюючі отримані дані щодо результатів діяльності регулятора у виробленні грошово-кредитної політики, можна зробити висновок, що, по-перше, незважаючи на сповільнення темпів падіння макроекономічних показників, економічне зростання в країні не відбувається. По-друге, деякі з фактичних значень індикаторів монетарної сфери знаходяться в межах, передбачених «Основними засадами грошово-кредитної політики на 2015 рік», але ці прогностичні величини не можуть бути орієнтирами розвитку. По-третє, декілька з визначених цілей НБУ, а саме сприяння стабільності банківської системи і підтримка економічного зростання, не мають кількісно вираженого індикатора досягнення, що унеможливорює проведення аналізу ефективності реалізації грошово-кредитної політики у даному напрямку.

У подальшому необхідним є розробка та впровадження адекватних сучасним реаліям заходів грошово - кредитної політики, заснованих на оновленні та вдосконаленні інструментів монетарної сфери, прийнятті економічно вмотивованих рішень, що уможливить реалізацію стратегічних цілей монетарної політики та активізує процес досягнення завдань загальноекономічної політики держави.

Процес реалізації валютної політики в Україні забезпечується Національним банком з використанням певної сукупності інструментів. Для того щоб формувати і проводити ефективну валютну політику, потрібно розрізняти й аналізувати інструменти, завдяки яким проводиться валютне регулювання.

Інструменти валютної політики – це певні операції, за допомогою яких центральний банк може впливати на поточні орієнтири валютної політики, що позначається на організації валютних відносин в країні. Тобто, інструменти є певним знаряддям НБУ, за допомогою яких він впливає на стан валютного ринку в країні і діяльність економічних агентів щодо проведення ними операцій із валютними цінностями [49, с.108].

Усі інструменти валютної політики, залежно від способів їхнього використання та особливостей впливу на валютні операції, можна умовно поділити на дві категорії: економічні та адміністративні (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Інструменти реалізації валютної політики [70, с. 109]

Валютна політика	
Економічні інструменти:	Адміністративні інструменти:
- девізна політика;	- валютні обмеження.
- регулювання режиму валютного курсу;	

- дисконтна політика;	
- девальвація і ревальвація валют;	
- диверсифікація валютних резервів.	

До економічних інструментів зараховують: девізну політику, дисконтну політику, диверсифікацію валютних резервів, регулювання режиму валютного курсу, девальвацію і ревальвацію валют. Основним адміністративним інструментом валютної політики держави є валютні обмеження [14, с. 56].

Виходячи з інтересів держави у забезпеченні стабільності економічного розвитку суспільства, а не з інтересів окремих суб'єктів та соціальних груп, керуючись основними принципами грошово-кредитної політики щодо зміцнення грошової системи, Національний банк України здійснює валютну політику так, щоб вона найбільш визначено сприяла досягненню економічних цілей держави.

До компетенції Національного банку у сфері валютного регулювання входить:

- 1) видання нормативних актів щодо ведення валютних операцій;
- 2) видача та відкликання ліцензій, здійснення контролю за діяльністю банків та інших установ, що виконують операції із валютними цінностями;
- 3) установлення лімітів відкритої валютної позиції для банків та інших установ, що купують і продають валюту;
- 4) встановлення курсу грошової одиниці України стосовно іноземних валют (табл.2.12) і порядку його застосування.

Таблиця 2.12

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют за 2017 рік (середній за період)

Назва валюти	2017									
	01.17	02.17	03.17	04.17	05.17	06.17	07.17	08.17	09.17	10.17
100 австралійських доларів	2019,05	2072,88	2057,84	2027,61	1963,44	1967,01	2020,53	2029,31	2079,20	2077,89
10 білоруських рублів	139,21	142,50	142,46	142,67	141,45	138,12	132,88	131,99	134,71	135,75
100 доларів	2715,0	2702,7	2700,1	2685,6	2642,3	2610,8	2596,9	2563,5	2610,8	2665,5

США	6	8	6	8	7	9	3	3	6	0
100 євро	2879,9 7	2880,9 9	2881,7 1	2876,6 6	2916,2 3	2926,0 0	2983,9 4	3023,2 5	3108,4 0	3138,3 5
100 англійських фунтів стерлінгів	3348,3 2	3377,9 5	3332,4 8	3388,2 4	3415,5 3	3339,8 9	3371,9 2	3324,2 8	3465,8 9	3518,1 5
100 польських злотих	658,84	668,58	671,53	678,90	693,63	695,32	704,38	708,29	728,22	735,50

Національний банк України встановлює офіційний курс гривні до вільно конвертованих валют та іноземних валют інших країн, які є головними зовнішньоекономічними партнерами України, до інших іноземних валют та спеціальних прав запозичення (СПЗ).

Валютну політику Національний банк здійснює у загальному контексті єдиної державної грошово-кредитної політики з визначенням курсової політики, яка є складовою частиною політики фінансової стабілізації.

Основними завданнями Національного банку України щодо валютної політики є:

- 1) забезпечення внутрішньої та зовнішньої стабільності гривні;
- 2) забезпечення золотовалютних резервів в обсязі не менше, ніж фінансування імпорту протягом двох місяців;
- 3) забезпечення ефективного функціонування національної валютної системи через збалансованість платіжного балансу, гармонізацію інтересів експортерів та імпортерів;
- 4) здійснення поточного регулювання системи валютних обмежень та економічних нормативів;
- 5) удосконалення структури внутрішнього валютного ринку з урахуванням міжнародної практики та запровадження нових видів міжнародних розрахунків;
- 6) створення сприятливих умов для вкладення коштів резидентами та нерезидентами України в національну економіку [9, с.127].

Ефективність механізму валютної політики істотно залежить від обраної монетарної стратегії. Сучасні виклики зумовлюють зміни існуючих монетарних моделей по всьому світі. Перехід до режиму інфляційного таргетування в Україні

ускладнюється як високим рівнем бюджетного дефіциту, нерозвинутістю процентного каналу монетарної трансмісії, так і відсутністю незалежності центрального банку та гнучкості валютного курсу. Значна доларизація та боргове навантаження економіки, негативне сальдо зовнішньої торгівлі підвищують фінансову вразливість країни. Тому, на наш погляд, при зміні монетарного устрою в Україні дуже важливо враховувати в цільовій функції центрального банку окрім показників інфляції та економічного зростання, ще й валютний курс, залишаючи інфляційний пріоритет [92, с. 53].

Оскільки в сучасних умовах механізм реалізації валютної політики направлений на підтримання фінансової стабільності, він має базуватися на керованості реального валютного курсу та здатності протистояти зовнішнім та внутрішнім шокам. Цей критерій, на нашу думку, є ключовим у оцінюванні результативності валютної політики НБУ з точки зору впливу на фінансову стабільність економіки.

Емпіричне підтвердження керованості валютного курсу у 2013-2016 рр. засвідчує проведення НБУ політики «міцної» гривні. Така направленість стимулює перехід від сировинної експортної орієнтації економіки до розвитку технологічного конкурентного експортного сектору. Суттєвим фактором, що впливає на визначення ефективності підтримання стабільності валютного курсу, є ступінь втручання НБУ у цей процес. Для цього оцінюємо активність валютних інтервенцій (частка в загальному обсязі міжбанківського валютного ринку) та їх вплив на динаміку золотовалютних резервів країни. Від'ємні значення показників у табл. 2.13 вказують на негативне сальдо інтервенцій внаслідок перевищення операцій з продажу іноземної валюти над її купівлею. Як видно з табл. 2.13, якщо у 2010 р. інтервенції НБУ сприяли поповненню золотовалютних резервів, то починаючи з 2012 р., ця тенденція змінилася на протилежну. Хоча частка валютних інтервенцій в обсязі міжбанківського валютного ринку з 2013 р. є незначною, вважати керованим обмінний курс при стрімкому падінні золотовалютних резервів не можна.

Таблиця 2.13

**Сальдо інтервенцій НБУ по відношенню до обсягу валютного ринку та
золотовалютних резервів**

Показники/Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Інтервенції операцій на МВРУ	%	11,4	0,9	5,1	-1,9	-7,2	0,7	-1,1	-1,4	-0,3
Інтервенції золотовалютних резервів	%	53,9	4,1	23,4	-12,3	-39,4	3,8	-11,8	-30,6	-5,1

Підтримання стабільності обмінного курсу не повинно зменшувати запас міцності для протистояння валютній кризі, яка виражається у стрімкому значному послабленні валютного курсу або швидкому істотному скороченні золотовалютних резервів, які супроводжуються (але необов'язково) різким зростанням реальних процентних ставок в національній валюті.

Дослідження показало, що спекулятивні атаки на валютному ринку можуть відбутися не зважаючи на бажання та політичні можливості захистити валюту. Сучасні моделі виходять із спостережень, що ряд макроекономічних показників напередодні валютної кризи починають відхилятися від своєї рівноважної траєкторії. При чому девальвація національної валюти не є обов'язковою, посилення тиску на обмінний курс може нейтралізуватися валютними інтервенціями або підвищенням процентних ставок центрального банку [36].

Валютна криза визначається подією, коли ЕМРІ перевищив порогові значення, яке визначається як середнє арифметичне значення індексу плюс 1,5 – 2 його стандартних відхилення [50, с. 47].

Динаміка індексу ЕМРІ в Україні представлена на відносно стабільних інтервалах часу через різкий стрибок у значеннях його складових внаслідок кризових явищ. Наприкінці кожного року відбувається девальвація курсу гривні, зменшення золотовалютних резервів та зростання відсоткових ставок, що пояснюється, передусім, збільшенням попиту на валютні ресурси для погашення

зовнішнього боргу країни та, відповідно, зменшенням золотовалютних резервів НБУ.

Найбільш логічним способом є отримання кредиту МВФ, який видає кредити державам виключно з метою поповнення золотовалютних резервів під самі низькі відсоткові ставки у світі.

Більшість економістів вважає, що склад кошика валют, до якого має бути прив'язаний курс гривні, залежить від поточного та прогнозованого товарообігу держави, а також від складу золотовалютних резервів країни. Рекомендується включити до кошику всі валюти основних торговельних партнерів України – долар США, євро, юань, російський рубль, польський злотий, турецьку ліру та білоруський рубль. Більша кількість валют, на думку експертів, може ускладнити процеси регулювання, прогнозування та контролю за коливаннями валютного курсу [54].

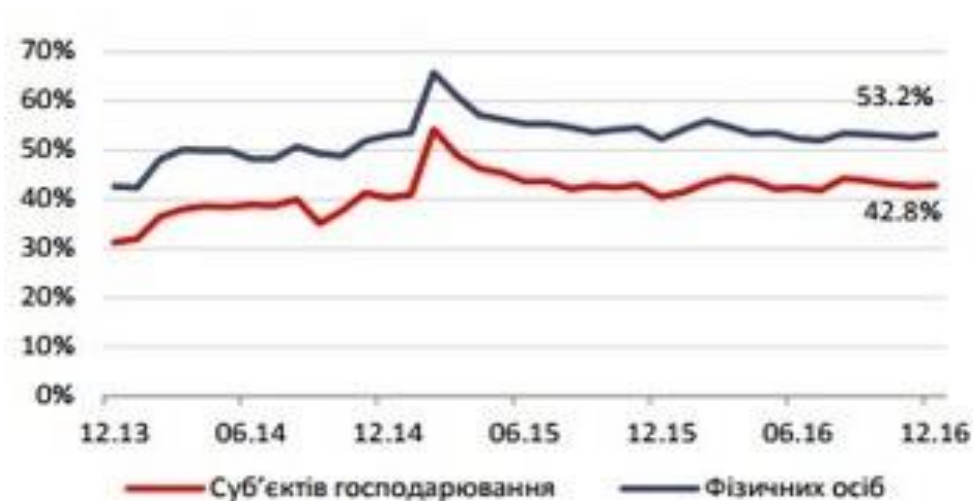
Сьогодні в економіці України триває процес зростання доларизації, що ускладнює проведення ефективної валютної та грошово-кредитної політики у зв'язку з тим, що доларизація:

- впливає на темпи інфляції, оскільки іноземна валюта бере участь у процесі обігу, ціноутворення та нагромадження;

- обмежує можливості інвестиційного процесу, переносячи доходи населення і суб'єктів господарювання у сферу валютних операцій;

- штучно знецінює і деформує структуру обігу національних грошей, створюючи потенційно відкладений попит на національну валюту, що є фактором, який спричиняє інфляцію, гривня втрачає функцію засобу нагромадження.

Доларизація зросла через ефект послаблення гривні (рис.2.9).

Рис.2.9 Частка валютних депозитів (з нарахованими відсотками)

Високий рівень доларизації в економіці призводить до посилення чутливості країни до зовнішньоекономічних процесів. До факторів, що зумовлюють негативний її прояв належать:

- інфляційні очікування суб'єктів економіки та значний показник фактичної інфляції;
- державні позики у іноземній валюті;
- нерозвиненість фінансового ринку;
- недосконалість законодавчо-нормативної та методичної бази.

Доларизацію економіки визначають на підставі співвідношення депозитів у іноземній валюті до грошової маси. Цей показник не повинен перевищувати 30%. Схильність населення до накопичення коштів у іноземній валюті створює передумови для високого рівня доларизації економіки загалом і банківської системи зокрема. Головним чинником відновлення довіри до гривні є поступове переведення гривні в режим повної конвертованості, тобто вільного обміну на іноземні валюти [14, с. 60].

2.3. Основні проблеми діяльності комерційних банків на фінансовому ринку України

Законодавство визначає банк як юридичну особу, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення до вкладів грошових коштів фізичних і юридичних осіб та

розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб. З цього визначення випливає суть банківської діяльності та її характерні риси, розроблені теорією банківського права [64, с.116].

Фінансовий ринок - це система економічних відносин, яка забезпечує розподіл та акумуляцію фінансових ресурсів шляхом купівлі-продажу інструментів фінансового ринку через систему кредитно-фінансових установ [66, с.184].

Фінансовий ринок є складною відкритою економічною системою (табл.2.14), яка представляє собою сукупність економічних відносин та інститутів пов'язаних з перерозподілом капіталу [106].

Таблиця 2.14

Суб'єкти, функції, сегменти та складові фінансового ринку

Фінансовий ринок			
Функції	Складові	Сегменти	Суб'єкти
-мобілізація тимчасово вільних коштів через продаж цінних паперів; -фінансування відтворювального процесу; -сприяння переливу капіталу між галузями та компаніями; -підвищення ефективності економіки в цілому.	-ринки матеріальних активів; -ринки цінних паперів; -ринки деривативів (ф'ючерсів, форвардів); -ринки заставних; -ринки споживчого кредиту; -ринки інвестицій; -ринки валютних коштів.	-сегмент небанківських фінансово – кредитних установ; -банківських сегмент; -сегмент фондового ринку.	-держава; -населення; -фінансові інститути; -інститути інфраструктури; -інститути позафінансової сфери; -іноземні частини ринку.

Сьогодні найактивнішими інституційними учасниками фінансового ринку України виступають комерційні банки, страхові компанії, фондові біржі, адже саме вони складають найбільшу частку фінансових ресурсів і мають безпосередній вплив на розвиток виробництва в країні, інвестиційний клімат і добробут населення [66, с.185].

Діяльність банківських установ регулюється і контролюється державними органами значно ретельніше порівняно з діяльністю інших фінансових посередників чи підприємств. Однією з причин посиленої уваги з боку держави до діяльності банків є прагнення забезпечити стабільну та безперебійну роботу як окремих банків, так і банківської системи загалом з метою гарантування надання банками якісних послуг вкладникам і позичальникам, захисту інтересів, створення конкурентного середовища і забезпечення прозорості банківського сектора, підвищення ефективності фінансової системи.

Необхідність державного регулювання банківської сфери зумовлена розвитком ринкової економіки. Між банками триває жорстка конкурентна боротьба, що супроводжується подекуди неналежною оцінкою банками ризиковості певних операцій з метою максимізації прибутку та задоволення інтересів клієнтів. Підвищення ризиковості операцій окремого банку може призвести до його банкрутства і це стане негативним моментом не лише для його власників, вкладників і кредиторів, а й для банківської системи та економіки в цілому, оскільки підриває довіру населення до банківської системи, а також до фінансового ринку держави [24, с.28].

Що ж до формування банків у сучасному розумінні як кредитно-фінансових інститутів, то воно відповідає тому періоду розвитку товарного господарства, в якому склалися такі основні передумови:

- виникла необхідність у мережі спеціальних установ, що регулювали би заплутаний грошовий обіг;
- з'явилась потреба в здійсненні у ширших масштабах кредитних операцій;
- кредит через своє функціональне призначення перестає задовольняти суто споживчі потреби позичальників, а надається також на проведення господарських операцій;
- початок здійснення банками одночасно з видачею позик за дорученням своїх клієнтів розрахункових та інших операцій, пов'язаних з рухом грошових коштів.

Банківська діяльність в Україні має здійснюватися згідно з Законом України «Про банк і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. Цим законом визначено значний перелік операцій, які віднесено до банківської діяльності, зокрема:

- залучення коштів фізичних та юридичних осіб (до запитання і на певний строк);
- розміщення залучених коштів від свого імені та за свій рахунок кредитними та інвестиційними операціями;
- відкриття і ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб;
- здійснення розрахунків за дорученням фізичних та юридичних осіб, банків-кореспондентів;
- інкасація коштів, векселів, платіжних і розрахункових документів та касове обслуговування фізичних та юридичних осіб;
- купівля-продаж іноземної валюти в готівковій і безготівковій формах;
- операції з банківськими металами;
- видача банківських гарантій;
- операції з банківськими картками [102, с. 19].

Залежно від економічного змісту всі види діяльності комерційних банків поділяють на три групи (табл. 2.15): пасивні операції; активні операції; послуги.

Таблиця 2.15

Основні види операцій та послуги комерційного банку

Діяльність комерційного банку		
Пасивні операції:	Активні операції:	Послуги:
-залучення депозитів юридичних осіб;	-надання кредитів юридичним особам;	-розрахункові послуги;
-залучення вкладів фізичних осіб;	-надання кредитів фізичним особам;	-касові послуги;
-отримання кредитів;	-надання кредитів банкам;	-трастові послуги;
-випуск ЦП.	-вкладення в ЦП;	-посередницькі, консультаційні та інші послуги
	-формування касових залишків та резервів;	
	-формування інших активів.	

В умовах розвинутої ринкової економіки, де грошові кошти розвиваються і функціонують як товар, фінансовий ринок має розвинуту, розгалужену інфраструктуру. Він виступає важливим каналом забезпечення фінансовими ресурсами економіки країни, є фундаментом її фінансово-кредитної системи та надає останній стабільності і усталеності. У зв'язку з цим варто зазначити, що в Україні через слабкий розвиток небанківського фінансового сектора, покликаного забезпечувати економіку країни довгостроковими фінансовими ресурсами, банківській системі доводиться виконувати цілий ряд його функцій. Звідси, банк стає єдиним у фінансовій інфраструктурі України універсальним інститутом посередництва, здатного виконувати все різноманіття операцій на фінансовому ринку країни. Банки України згідно з положеннями діючого вітчизняного законодавства, крім “традиційно банківських” (кредитних, ощадних), мають право надавати цілий ряд послуг “небанківського характеру”:

- випуск і розміщення власних цінних паперів;
- організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів;
- здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андерайтинг);
- факторинг;
- лізинг;
- надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій;
- здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб;
- здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї;
- довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами;
- депозитарну діяльність і діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Певною мірою підтвердженням “нетрадиційності” деяких послуг цього спектра є наявність вимоги до обов'язкового отримання письмового дозволу НБУ [5].

Наукове дослідження банківського сектора як частини економічної системи суспільства припускає аналіз і вивчення питання про взаємодію і взаємовплив банківської системи, що знаходиться в стані підвищеного ризику. Це також значить, що стан банківської системи відбиває загальний стан економіки, фінансової сфери, правового регулювання. Рівень розвитку банківської системи адекватний загальному розвитку ринкової економіки і фінансового господарства в країні.

Таким чином, актуальність теми про діяльність комерційних банків на фінансовому ринку підтверджується наявністю очевидної перспективи діяльності банків України на фінансовому ринку за такими напрямками: вихід на ринок із власними новими банківськими послугами, участь у створенні нових інфраструктурних інститутів економіки, збільшення спектра фінансових послуг за рахунок інструментів фондового ринку, участь в ролі андеррайтерів при випуску боргових цінних паперів та в проведенні IPO, здійснення вкладень в акції та облигації з метою диверсифікації портфелів активів та ін. [21, с. 11].

Україна вступила до нової економічної системи, заснованої не на командно-розподільчих, а на ринкових відносинах. Вона вступила в складну стадію здійснення реформ — період, який супроводжується масовими банкрутствами і зростанням безробіття. Тому важко оцінити економічну і суспільну роль української банківської системи в цілому і системи комерційних банків зокрема [45, с.40].

Гострими проблемами розвитку комерційних банків України є недостатність у багатьох із них капіталу і неякісна структура активів. Це призводить до того, що майже третина всіх банків є проблемною, з яких кожний третій переведений НБУ на режим фінансового оздоровлення. Половина з проблемних банків перебуває у стадії ліквідації [41, с.173].

Причини, які викликали підвищення простроченої та пролонгованої заборгованості діяльності банківської системи, можна поділити на три групи:

- 1) загострення кризи в економіці й передусім у сфері виробництва;
- 2) відсутність виробленої стратегії і тактики роботи в ринкових умовах;

3) недосконалість грошово-кредитної політики НБУ щодо комерційних банків [46, с. 42].

Зумовило такий стан нашої держави: по-перше, зволікання з реформами та реальними інституційними змінами в економіці, із санацією збиткових підприємств, штучне запобігання банкрутству державних підприємств; по-друге, ряд не платежів, що спричиняють збитковий характер нашої економіки і системний характер економічної кризи; по-третє, негативне інвестиційне середовище у зв'язку з політичною, правовою та економічною нестабільністю; по-четверте, брак реальних джерел фінансування структурних перетворень [46, с. 42].

Проблеми великих банків не носять сьогодні такого гострого характеру, як малих і середніх. Але збереження народного господарства зреформованим гарантує поширення гостроти проблем на всю банківську систему. Підтвердженням цього є стрімке збільшення прострочених кредитів. Все більше і більше проблем у страхового ринку та ринку цінних паперів, оскільки страхові та інвестиційні компанії тримають вільні кошти на депозитах банків. Банкрутство таких банків тягне за собою автоматично і банкрутство цих компаній.

Суттєво вплинула на кредитно-платіжні відносини банків з підприємствами криза неплатежів. З одного боку, комерційні банки, бачачи погіршення платоспроможності підприємств, утримувалися від надання їм нових кредитів, що ще більше погіршувало становище підприємств. З іншого боку, підприємства, опинившись у скрутному фінансовому становищі, не могли виконувати свої зобов'язання не тільки перед іншими підприємствами, але й перед банками. Зростання простроченої заборгованості підприємств за банківські кредити створило серйозну загрозу для ліквідності не тільки окремих банків, але й банківської системи в цілому [45, с.40-41].

Глибоку кризу, яка спіткала Україну у 2014-2016 рр., можна охарактеризувати як системну кризу – кризу базових відносин у політико-правовій та соціально-економічній сферах, на яких будувалася чинна модель розвитку країни. На нашу

думку, причини, які зумовили кризу в Україні у 2014-2016 рр., можна класифікувати на політичні, економічні і соціальні (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Класифікація причин виникнення кризи у 2014-2016 рр.

Політичні	Економічні	Соціальні
<p>1. Неузгодженість та непоступливість між політичними силами, які займають різні гілки влади під час розроблення важливих загальнонаціональних законодавчих актів та економічних документів.</p> <p>2. Формування керівництва органів виконавчої влади, державних установ та організацій на всіх рівнях виключно за участю правлячих політичних сил.</p> <p>3. Анексія Автономної Республіки Крим та розгортання воєнних дій на сході держави.</p> <p>4. Надмірна централізація фінансових ресурсів та влади.</p> <p>5. Невизначеність з міжнародним вектором.</p> <p>6. Незахищена законодавча база від втручання та внесення змін з метою пристосування її норм до окремих, вигідних провладній більшості, ситуацій.</p>	<p>1. Відплив капіталу у формі зростання залишків від зовнішньоторговельних операцій на закордонних кореспондентських рахунках банків.</p> <p>2. Скорочення припливу прямих іноземних інвестицій та падіння інвестиційних рейтингів України.</p> <p>3. Нестабільність на валютному ринку та його спекулятивний характер.</p> <p>4. Зростання дефіциту бюджету та державного боргу.</p> <p>5. Девальвація гривні.</p> <p>6. Невпинна тенденція до скорочення міжнародних резервів НБУ.</p> <p>7. Хронічно від'ємне сальдо торговельного балансу.</p> <p>8. Прискорене зростання монетарних агрегатів.</p>	<p>1. Соціальна несправедливість, зменшення середнього класу в суспільстві, значне розшарування населення (поділ на багатих людей і людей, які перебувають за межею бідності).</p> <p>2. Надмірне зрощення бізнесу та влади, спільна діяльність яких спрямована на задоволення першочергово своїх інтересів.</p> <p>3. Втрата населенням старих орієнтирів і відсутність нових, внаслідок чого зростання рівня психоемоційної напруги в суспільстві.</p>

Активізації банківської кризи сприяла і недостатня оперативність та ефективність банківського нагляду. Слід зазначити, що банківський нагляд вчасно не виявив і не ліквідував банків-банкрутів, які згодом через систему міжбанківських кредитів потягли за собою інші банки [46, с. 43].

Якщо звернутися до робіт вітчизняних вчених, то вони найчастіше поділяють усі проблеми, що призводять до банківських криз та погіршення ситуації у цьому секторі, на дві великі групи: на зовнішні, які не залежать від керівництва установи та її акціонерів, а також внутрішні, які спричинені чинниками, що існують в середині установи [80].

До зовнішніх причин на сьогоднішній день відносяться:

1) загальноекономічна ситуація в країні: істотно підвищують загальну невизначеність ризику у відносинах банків з їх головними контрагентами – вкладниками, позичальниками і регулюючими органами. Так, масова паніка серед вкладників банківських установ, або ж різкі коливання товарних цін, процентних ставок можуть змінити ціни на фінансові активи;

2) інфляція, яка впливає на банківський сектор через процентні ставки, ослаблення стимулів для заощаджень і звуження депозитної бази, втечу капіталів за кордон, зміну структури активів і пасивів;

3) ринкові реформи – в кінцевому рахунку вони повинні сприяти оздоровленню та розвитку, однак у короткостроковому плані реформи можуть провокувати або посилювати кризові процеси в банківській сфері;

4) втрата довіри до банку з боку клієнтів, внаслідок прийняття невірних управлінських рішень;

5) рейдерські атаки, які цілеспрямовано направлені на знецінення активів банку, що призводить до їх можливого продажу або ліквідації.

До внутрішніх причин відносять [80]:

1) недотримання законодавства, особливо в частині підтримання необхідного рівня всіх показників;

2) обман органів влади, який викликаний приховуванням від контролюючих суб'єктів інформації про справжній стан з платоспроможністю фінансової установи;

3) некомпетентне керівництво, що залежить від рівня корпоративної культури установи;

4) спекуляція - надмірна кредитна експансія під час економічного підйому, як правило, служить фактором, що провокує банківські кризи. Зворотним боком кредитної експансії є погіршення якості кредитного портфеля, завищена оцінка забезпечення позик, збільшення кредитного ризику;

5) недоліки внутрішньобанківської системи, яка безпосередньо залежить від політики, що проводиться всередині установи [114].

Нині банківська система України розвивається по вертикалі: головний банк — філіал — регіон. Проблема в тому, що діяльність філіалів регулюється головним банком, який у першу чергу розв'язує свої проблеми, а потім — проблеми регіонів, де розташовані його філіали. Як бачимо з досвіду, в деяких випадках головний банк виявляється неспроможним відшкодувати збитки філіалу, забезпечити при його закритті захист інтересів клієнтів.

На нашу думку, настав час для розвитку банківської системи по горизонталі: головний банк — регіональне управління — дочірні банки. Заслуговує на увагу ідея об'єднання філіалів одного банку, які розташовані в конкретному регіоні, з наданням цьому об'єднанню статусу юридичної особи.

У процесі подальшого поглиблення банківської реформи з метою всебічного зміцнення банківської системи, забезпечення на ділі її ефективної підтримки з боку держави необхідно розглядати питання не лише якісного, а й кількісного розвитку банківської системи України. Кількісний розвиток комерційних банків (їхнє виникнення та ліквідація) має відбуватися під впливом економічних процесів, а не шляхом прямого втручання державних органів управління. Держава має стимулювати розвиток власної банківської системи, інакше з'являться можливості виникнення явища монополізації на фінансово-кредитному ринку, а на місце вітчизняних банків прийдуть іноземні [46, с. 44].

Для того, щоб Україна успішно увійшла в завершальний етап перехідного періоду з добре підготовленою банківською системою, здатною розв'язувати нові, надзвичайно складні завдання реструктуризації економіки, необхідно вже сьогодні забезпечити вирішення мінімум трьох завдань: — прискорити зростання економічного потенціалу банків, нагромадження їхнього власного капіталу,

звільнити їхні баланси від безнадійних боргів державних підприємств; — захистити банки від втручання з боку державних структур, яке не відповідає вимогам чинного банківського законодавства, створити надійну систему страхування банківських депозитів, сприяти формуванню високої довіри до банків із боку юридичних та фізичних осіб; — створити дієву законодавчо-правову базу діяльності банків, яка забезпечила б їм умови для надійного захисту від усіх видів ризиків та вдосконалення високої стабільності їхньої роботи [46, с. 45].

Глибоку кризу банківської діяльності не можна подолати суто банківськими заходами, кредитними, монетарними інструментами, бо її першопричини криються в економіці. Саме тому потрібно ставити питання про економіку і банки, а не суто банківську проблему. Врахування розглянутих проблем у процесі подальшої розбудови банківської системи України сприятиме формуванню в Україні надійної та ефективної мережі банків [45, с. 43].

Досліджуючи питання ролі і місця банківської системи на фінансовому ринку, перш за все, вчені виділяють дві основні їх функції: забезпечення економіки необхідною кількістю засобів платежу за рахунок ефекту мультиплікатора і трансформація заощаджень в інвестиції [30]. Особливої актуальності сьогодні набувають питання консолідації діяльності банків та різних небанківських фінансових установ (страхових, інвестиційних компаній) [73, с.13].

Відповідно до своїх функцій банківська система України через перерозподіл фінансових ресурсів по суті визначає розвиток всієї економіки країни. Ця функція стає ще більш вагомим у зв'язку з низьким рівнем розвитку інших сегментів фінансового ринку. Відтак захист даної функції банків є першочерговим завданням в контексті вирішення проблеми допуску на ринок фінансових послуг філій фінансових установ-нерезидентів (у т.ч. і банків). У зв'язку з цим питання збереження національної банківської системи стає питанням національної безпеки країни [55]. Протягом останніх років банківська система України характеризується постійними змінами, які відображаються у коливаннях її основних фінансових показників. Незважаючи на значну кількість досліджень

стану та основних тенденцій розвитку банківської системи, окремі питання, пов'язані з комплексним дослідженням основних фінансових показників банківської системи України, залишаються нерозкритими. Таким чином, актуальним є дослідження проблем сучасного розвитку банківської системи України [70, с.761].

2016 рік став поворотним для банківського сектору – практично завершено очищення банків, у грудні Приватбанк перейшов у власність держави. Банки реалізують плани капіталізації, розроблені за результатами діагностичного обстеження, більшість уже виконали трирічний план достроково. Завершуючи розчистку балансів від проблемних активів, банки збільшили відрахування в резерви на покриття збитків за активними операціями у другому півріччі. Разом із резервуванням недіючих кредитів Приватбанку це обумовило рекордний збиток банківського сектору. На сьогодні такі збитки уже компенсовано капіталом. Очікуване зниження відсоткових ставок за депозитами державних банків здешевить банківське фондування, відрахування до резервів також суттєво знизяться – відтак сектор може стати прибутковим (без урахування фактору Приватбанку). Протягом 2017 року банки фокусуватимуться на адаптації нових підходів до оцінки кредитних ризиків [87, с.1].

Частка депозитів населення в державних банках збільшилася до 59.6%, водночас за чистими активами частка становить 51.3%

Перехід Приватбанку в державну власність наприкінці грудня суттєво змінив структуру банківського сектору: частка державних банків у чистих активах збільшилася до 51.3% (з 28.1% на початку 2016 року), за депозитами населення – майже утричі, до 59.5%. Протягом 2016 року 17 банків було оголошено неплатоспроможними, ще 4 було ліквідовано за рішенням акціонерів.

За підсумками 2016 року чисті активи банківської системи України збільшились несуттєво (табл.2.17). Їх обсяг станом на 01.01.2017 р. відповідав 1,256 млрд. грн. проти 1,254 млрд. грн. на початок року [86, с.8].

Таблиця 2.17

Динаміка основних складових активів БС України, млрд.грн.

Показник / Дата	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017
Чисті активи	1 278,10	1 316,85	1 254,39	1 256,30
Кредитний портфель	911,40	1 006,38	965,09	1 005,92
Вкладення в ЦП	138,29	168,93	198,84	332,27
В т.ч. ОВДП	81,05	93,43	81,58	255,47
Високоліквідні активи	152,90	155,64	191,26	199,50
Офіційний валютний курс UAH / USD, грн	7,99	15,77	24,00	27,19
Середня відсоткова ставка за кредитами в нац. валюті, %	17,20	18,80	21,47	17,70
Середня відсоткова ставка за кредитами в ін. валюті, %	8,20	8,30	6,88	8,20

Згідно зі статистичними даними НБУ, протягом 2016 року середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті знизилася до 17,70% (з 21,47% станом на 01.01.2016 р.). Для кредитів в іноземній валюті на початок 2017 року аналогічний показник, навпаки, підвищився до 8,20% (з 6,88% станом на 01.01.2016 р.). Паралельно з цим відбувається зниження вартості залучення коштів на вкладні рахунки. Наприкінці 2016 року середня відсоткова ставка за депозитами в національній валюті складала 10,5% (10,2% для короткострокових вкладів та 17,9% для довгострокових), в іноземній валюті – 5,2% (4,8% для короткострокових та 6,2% для довгострокових вкладів). На початку року аналогічні показники дорівнювали 12,1% та 7,8% відповідно.

У 2016 році застосовувалася нова класифікація (табл.2.18). З 2017 року класифікація діє лише за ознакою форми власності.

Таблиця 2.18

Класифікація банків, згідно НБУ, станом на 2016 та 2017 рік

	Кількість банків	
	2016	2017
Банки з державною часткою (в яких держава володіє часткою понад 75 %)	7	6
Банки іноземних банківських груп	19	25
Група I (банки, частка активів яких більше 0,5 % активів банківської системи)	13	-
Група II (банки, частка активів яких менше 0,5 % активів банківської системи)	78	-
Банки з приватним капіталом (не менше ніж 50 % статутного капіталу)	-	63

До початку великої «чистки» банківської системи значне число банківських установ України було орієнтоване на обслуговування окремих бізнес-груп, а самі банки були учасниками формальних чи неформальних бізнес-груп (кептивні банки). В цілому банківська система України характеризується високим рівнем конкуренції.

Системно важливими є банки, діяльність яких впливає на стабільність банківської системи. Системна важливість визначається щорічно на основі таких критеріїв як загальний розмір активів, зобов'язань юридичних та фізичних осіб, системні взаємозв'язки в банківській системі (об'єм міжбанківського кредитування) та об'єм кредитування найважливіших секторів економіки.

Станом на 01.01.2017 системно важливими є такі банки: ПАТ КБ Приватбанк, Ощадбанк та Укресімбанк. Розглянемо 20 найбільших українських банків за

загальними активами (табл.2.19) станом на 1 січня 2017 року (разом у них зосереджено 89,9% активів усієї банківської системи України), а також вказані активи цих банків станом на 1 січня 2016 року та їх приріст протягом 2016 року.

Таблиця 2.19

20 найбільших українських банків (за загальними активами)

№	Назва банку	Усього активів станом на 01.01.17, (тис.грн)	Усього активів станом на 01.01.16, (тис.грн)	Приріст, %
1	Приватбанк	220 017 621	264 886 279	-16,93
2	Ощадбанк	210 099 278	159 389 351	31,81
3	Укрексімбанк	160 303 832	141 285 440	13,46
4	Райффайзен Аваль	55 999 735	51 239 349	9,29
5	Укргазбанк	53 681 058	41 555 340	29,17
6	Сбербанк	48 355 811	51 806 564	-6,66
7	УкрСиббанк	45 367 425	43 418 209	4,48
8	ПУМБ	44 552 608	37 644 092	18,35
9	Укрсоцбанк	41 800 097	54 219 161	-22,90
10	Альфа-банк	38 953 914	42 363 131	-8,04
11	Промінвестбанк	34 323 896	41 652 330	-17,59
12	Credit Agricole	29 895 180	23 238 516	28,64
13	OTP Bank	24 831 464	21 154 465	17,38
14	Південний	20 674 605	19 644 277	5,24
15	ВТБ	20 640 072	25 616 858	-19,42
16	Сітібанк	19 459 670	16 085 165	20,97
17	ING	17 358 491	15 103 552	14,92
18	ПроКредит	12 117 205	7 785 143	55,64
19	Кредобанк	11 004 498	8 272 284	33,02
20	Мегабанк	9 117 166	8 882 641	2,62
-	Загалом (в усіх банках України)	1 242 851 194	1 220 334 593	1,84

Аналіз сучасного стану банківського сектору української економіки дає можливість виявити декілька проблем в банківській сфері: політична та фінансова нестабільність в країні; низька якість банківських активів; зниження ліквідності банківських активів; низька довіра до банківської системи серед населення; недосконала та нестабільна нормативно-правова база в державі; висока ступінь вразливості банківської системи до валютно-курсової політики в країні, що проводиться НБУ.

Таким чином, основні заходи, які доцільно застосувати для стабілізації банківської системи України, ілюструє табл. 2.20 [34, с.30].

Таблиця 2.20

Заходи стабілізації банківської системи

Загальноекономічна стабілізація, пов'язана з банківською системою:	Повернення довіри вкладників та інвесторів:	Нормалізація діяльності НБУ у сфері контролю та регулювання банківської системи:
створення умов для курсової стабілізації національної валюти	безумовне відшкодування вкладів у проблемних банках за рахунок ФГВ	постійний моніторинг з боку НБУ кризових явищ на мікро- і макрорівнях, насамперед тих, що можуть торкнутися України
нівелювання або мінімізація впливу політичних процесів на економіку за рахунок превентивних та протекційних заходів	підвищення рівня інформаційного забезпечення з боку комерційних банків	формування та використання необхідних додаткових резервів як на рівні НБУ, так і на рівні комерційних банків
посилення контролю за процесом розподілу й використання бюджетних коштів	оптимізація мережі банківських відділень відповідно до регіональних потреб	завчасне інформування НБУ банків другого рівня відносно необхідності вживання запобіжних заходів; перехід банківської системи на новий, встановлений НБУ рівень
залучення незалежних міжнародних експертів для надання консультацій стосовно стабілізації вітчизняної економічної та фінансової сфери	посилення відповідальності власників та керівників банків за проведення операцій з пов'язаними особами підвищення ефективності роботи банків з існуючими та потенційними клієнтами щодо співпраці в напрямі реалізації індивідуальних депозитних програм	Перегляд діючого механізму рефінансування; посилення контролю за проблемними банками

Для зміцнення банківськими установами власних позицій на фінансовому ринку, їм потрібно, в першу чергу, покращити показники ліквідності через взаємодію з іншими фінансовими посередниками, торговцями цінними паперами, застосування нестандартних схем роботи з іншими гравцями ринку банківських послуг, пошук неформальних підходів у взаємовідносинах із клієнтами шляхом розробки індивідуальних графіків погашення заборгованості, заміни застави, організації проведення угод між вкладником і позичальником на вигідних для банку умовах та інформування про такі можливості клієнтів, підвищення

стандартів надання традиційних банківських послуг, розробка принципово нових банківських продуктів і послуг, створення позитивного іміджу банку тощо [66, с.185-187].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

В даному розділі було проаналізовано зміни показників грошово-кредитної політики, що відбулись протягом останніх років. Загалом можна сказати, що зміни, що почались в економіко-політичному та суспільному середовищі країни наприкінці 2013 року і загострились із початком 2014 року, не даючи змоги робити оптимістичні прогнози на найближчу перспективу не тільки щодо розвитку кредитногрошового ринку, а й щодо багатьох інших сфер також.

В країні у період з кінця 2013 року по 2016 зафіксовано стрімке падіння економіки. Навіть позитивний показник реального ВВП за 2016 рік у розмірі +1,5% не може порівнюватися по відношенню до багатократного падіння економіки з кінця 2013 року.

Визначено, що на сьогодні Україна має напівофіційну і неофіційну високодоларизовану економіку, рівень якої досяг 43,4%. У зв'язку з доларизацією вітчизняної економіки структурною проблемою є наявність експорту неготової та нетехнологічної продукції, що робить країну залежною від зовнішньої кон'юктури та занадто високою імпортозалежністю на внутрішньому ринку, закордонним виробникам легше конкурувати з вітчизняними, що перебувають у незадовільному фінансовому стані.

Проаналізувавши показники ефективності грошово-кредитної політики ми бачимо, що у зв'язку з веденням воєнних дій на сході країни відбулось зростання дефіциту Державного бюджету та зниження інвестиційної привабливості не лише Донбасу, а й України в цілому.

Україна, попри складну економічну ситуацію, має чудові шанси отримати хороші результати від застосування інфляційного таргетування. Головною перешкодою, на нашу думку, що перешкоджає Україні розвивати її економіку, є політичний фактор. Проте, якщо уряд України зможе виконати всі необхідні

умови, зокрема удосконалення економічної структури та фінансової системи, то можна буде очікувати максимально ефективного результату від застосування інфляційного таргетування.

Першим кроком необхідно підтримати діючу економічну модель. На сьогодні, щоб відродити вітчизняну економіку, перш за все потрібно наситити її дешевими фінансовими ресурсами, які б дозволили відновити економічну активність. Необхідно надати Національному банку вказівку розпочати так звану продуктивну емісію. Очікується, що центральний банк має надавати українським підприємствам або цілим секторам позики для відновлення економічного зростання в короткостроковій перспективі та для економічного розвитку — в довгостроковій. Отримавши фінансові позики під невисокі відсотки, підприємства зможуть їх спрямовувати насамперед на створення продукції. Почнеться ланцюгова реакція, коли виробники для створення додаткої вартості почнуть купувати товари/послуги, потрібні для створення нових товарів. Це в свою чергу дозволить підвищувати ділову активність різних суб'єктів економічної діяльності.

Другим кроком потрібно впровадити чітку монетарну політику, яка має бути спрямована на можливість на мікрорівні (суб'єкти господарської діяльності) створювати додатковий продукт, а не сконцетрована виключно на підтримку загальних макроекономічних процесів. Необхідно розпочати знижувати облікову ставку НБУ, що відкриє кредитування для всього бізнесу. Крім того, слід ввести жорсткий та дієвий адміністративний контроль операцій на валютного ринку, бо частина дешевих фінансових ресурсів може спекулятивно спрямовуватися на валютний ринок, а це призведе до девальвації.

На привеликий жаль, сьогодні в Україні відсутня політична воля та прагнення до структурних реформ, які повинні суттєво покращити соціально-економічні показники України. Корупція, законодавчий лобізм, непрофесіоналізм є основними бар'єрами для досягнення необхідного результату. Неefективна державна політика спричинює деструктивні дії, які кумулятивно впливають на населення, поставивши його на рубіж бідності. Крах економіки, втрата банківського сектору, відтік інвестицій стали наслідком безвідповідальності та

безкарності виконавчої влади. Відсутність чіткого та об'єктивного плану виходу з кризи залишає нашу державу в стані економічно-соціального хаосу. Здебільшого законодавчі та урядові ініціативи вже на стадії первинного аналізу та прогнозування створюють більш глибокі майбутні проблеми. Тому розробка структурної довгострокової концепції політично-економічного виходу з кризи як послідовного плану до чітких дій може дати можливість відбудувати процвітаючу країну.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Оцінка зарубіжного досвіду організації банківського бізнесу та можливості його застосування в Україні

На сьогодні економічна система України функціонує в нелегких умовах, які характеризуються загальносвітовою фінансовою кризою, що вплинула на економіку країни суттєво сильніше, ніж у інших країнах. Тому розгляд банківських систем деяких країн світу та можливе впровадження досвіду їх роботи у вітчизняну систему покращить стан економіки країни [95, с. 216-217].

Банківська система у тій чи іншій країні складається з різноманітної кількості та різних видів банків, що зумовлено історією розвитку. Роль банків досить різна і їхнє місце визначається законодавством держави, де вони наділяються певними функціями. Одним із принципово важливих значень банків є виконання ними ролі посередників в економічній системі. Одним із перших, хто описав цю властивість банків, був американський економіст Ірвінг Фішер (1867-1947 рр.). У своїй праці "Теорія відсотка" (The Theory of Interest) він описав механізм, коли банки збільшують споживання одночасно і у тих, хто володіє надлишком ресурсів, і тих, у кого виникає їх нестача [79].

Незалежно від країни та законодавства банк – це фірма, що надає фінансові послуги, здійснює професійне управління грошовими ресурсами суспільства, а також виконує інші численні функції в економіці. Успіх банку залежить від того, наскільки послуги, що він надає, відповідають сьогоденним потребам суспільства, є якісними та конкурентоспроможними [103, с. 5].

Сучасний бізнес – це не просто діяльність, яка має на меті одержання прибутку, для бізнесу більш актуальним стає питання виживання та розвитку. Успішність та конкурентоспроможність бізнесу виходять на перший план при

визначенні його вартості. Але конкурують не фірми, а продукти, що вони виробляють [88, с. 4].

Саме той факт, що банки мають великий вплив на економічні ринки та на економіку держави в цілому пояснює те, що вони знаходяться під пильним контролем держави, а в деяких країнах банківську діяльність можуть провадити лише державні установи. Світовій практиці відомо багато випадків, коли інші фінансові посередники намагалися надавати банківські послуги через їх велику привабливість як з точки зору доходності, так і з точки зору влади. Надання певної банківської послуги окремо не робить фірму банком, але комплексне надання банківських послуг дозволено лише банкам, тому фірмам доводилось чи зменшувати асортимент послуг, чи змінювати свій статус [88, с. 6].

Банківська система України, незважаючи на досить короткий термін її існування, постійно прагне до міжнародної інтеграції, а це, у свою чергу, змушує її використовувати зарубіжний досвід у багатьох сферах фінансово-банківської діяльності. Створення стійкої, гнучкої та ефективної банківської інфраструктури – одне з найважливіших (і надзвичайно складних) завдань економічної реформи в Україні, тому саме вивчення та впровадження у практику досвіду регулювання зарубіжними інфраструктурними інститутами зумовить становлення сучасної вітчизняної БІ, наблизить її до міжнародних стандартів і, таким чином, обумовить вихід українських банків на світовий рівень.

Відзначимо, що в більшості країн з розвинутою економікою становлення БІ відбувалося одночасно з розвитком банківського сектору та відповідно до його вимог. Це пояснюється тим, що створення сприятливих умов для приватного підприємництва у сфері банківської інфраструктури та ініціативність банків дозволили побудувати взаємовідносини між банками та інститутами БІ на взаємовигідній основі.

Зважаючи на те, що БІ є різностороннім і багатоаспектним економічним явищем, яке включає у себе велику кількість різноманітних елементів, дослідження зарубіжного досвіду її державного регулювання насамперед передбачає аналіз світової практики з регулювання окремих видів

інфраструктурного забезпечення банківської діяльності. Звичайно, що в межах нашого дослідження неможливо розглянути зарубіжний досвід регулювання усіх елементів БІ. Тому ми зупинимось на розгляді найбільш проблемних сторін державного регулювання розвитку вітчизняної БІ та проаналізуємо досвід деяких країн з вирішення цих проблем.

Розглядаючи виробничу, посередницьку та комунікаційну банківську інфраструктуру, на мій погляд, доцільно проаналізувати світовий досвід з регулювання найбільш проблемних і недосконалих елементів, які стримують розвиток цих видів в Україні. Так, у сфері виробничої інфраструктури особливої уваги потребує оцінка світового досвіду державного регулювання розвитку кадрового забезпечення банківської діяльності, у сфері посередницької БІ потрібно проаналізувати регулювання колекторських агентств, а у сфері комунікаційної інфраструктури – рейтингових агентств і бюро кредитних історій.

Отже, аналізуючи світовий досвід з регулювання виробничої БІ, відмітимо, що однією з обов'язкових вимог нормального функціонування будь-якої банківської системи є високий професійний рівень її персоналу, іншими словами, кадрове забезпечення. У зв'язку з цим кадрове забезпечення банківської діяльності доцільно розглядати як один з найпріоритетніших елементів виробничої БІ, який безпосередньо впливає на ефективний розвиток банківських систем різних країн світу. Системи підготовки банківських кадрів і підвищення їхньої кваліфікації широко варіюються у різних країнах. Однак спільним для них є досягнення оптимального рівня підготовки персоналу відповідно до їхніх конкретних обов'язків з урахуванням перспектив подальшого службового росту. Особлива увага приділяється підвищенню кваліфікації керівної ланки. Наприклад, система підготовки банківських кадрів у Великій Британії значною мірою децентралізована. Вона має характер удосконалення практичних навичок. Теоретична база є доповненням, має другорядний характер і розширюється в міру службового росту працівника. В Англії пройти через систему профпідготовки мають право не лише нещодавно влаштовані, а й будь-які службовці. Навчання проводять здебільшого у процесі роботи. Для навчання керівників у Великій

Британії діє Інститут банкірів. Іспити в Інституті досить високої складності. Присвоєна Інститутом кваліфікація є свого роду перепусткою до керівних посад у банківській сфері. Банки заохочують працівників до складання іспитів у Інституті банкірів, оплачують навчання, надають навчальні відпуски та преміюють за успішне складання іспитів. Така “щедрість” пояснюється тим, що між англійськими банками є мовчазна угода не переманювати один в одного працівників, які склали іспит в Інституті банкірів [110, с. 251].

Зарубіжні банки, як правило, співпрацюють із спеціалізованими вищими навчальними закладами, що, в свою чергу, визначає підготовку банківських кадрів з урахуванням попиту на них як за кількісними, якісними показниками, так і спеціалізаціями, а майбутнім банківським службовцям дає змогу навчатися у реальних умовах та отримані теоретичні знання відразу застосовувати на практиці. Водночас підготовка кадрів для банківської системи в Україні, на жаль, проводиться без урахування попиту на них з боку банківських установ. З нашої точки зору, питання визначення кількості та якості підготовки банківських кадрів повинно чітко регулюватися державою в особі НБУ.

Світовий досвід свідчить, що закордонні держави витрачають чималі кошти на підвищення кваліфікації та навчання персоналу, створюючи різноманітні центри з підготовки та перепідготовки банківських службовців. У світовій практиці основними напрямками професійного навчання та підвищення кваліфікації банківських кадрів вважають [84, с. 192]: 1) первинне навчання відповідно до завдань і специфіки роботи банківської установи; 2) навчання для ліквідації розриву між вимогами посади та наявними якостями працівника; 3) навчання для підвищення кваліфікації; 4) навчання для роботи за новими напрямками розвитку банківської установи; 5) навчання для засвоєння нових прийомів та заходів виконання трудових операцій.

Потрібно також згадати про концепцію неперервності комп'ютерного навчання, яка найбільш розвинута у зарубіжних країнах (США, Канаді, Німеччині, Англії, Японії), де широке застосування комп'ютерів у навчанні почалося вже з середини 60-х років ХХ ст. Ця концепція дозволяє не тільки

інтенсивно оновляти інтелектуальний потенціал у галузі інформаційно-комп'ютерних технологій майбутніх фахівців, але й сприяє професійному самовизначенню й самореалізації. В Україні така концепція розроблена недостатньо.

Щодо зарубіжного досвіду регулювання колекторської діяльності як основного елементу посередницької інфраструктури, то він складався протягом досить тривалого періоду існування спеціалізованих служб зі збирання боргів. Про різний історичний досвід колекторства свідчить, наприклад, те, що в деяких країнах кількість колекторських агентств, компаній, бюро вимірюється тисячами, а в інших – сотнями чи навіть десятками [118].

Вивчення зарубіжного досвіду колекторського бізнесу є дуже корисним для України, оскільки у нас він почав формуватися порівняно недавно. Першочерговою вимогою до колекторського фахівця у розвинених країнах світу є повага до закону. Працівник колекторського агентства завжди повинен діяти у правовому полі. Зокрема, у США діє спеціальний нормативний акт, який регламентує колекторську діяльність, – “Про добросовісну практику стягнення боргів” (Fair Debt Collection Practices Act – FDCPA), прийнятий у 1978 р. [126].

Цінним досвідом, який варто наслідувати у вітчизняному колекторстві, є практика колекторської діяльності у Великій Британії, де діяльність колекторських агентств гарантує захист від настання системної кризи неплатежів, що загрожує крахом банківської системи. При цьому колекторські служби дотримуються давніх та найсуворіших законів про захист прав споживачів. Тобто у британському суспільстві встановлено дійовий контроль за тим, щоб за найвищих показників повернення боргів колекторські агентства неухильно забезпечували дотримання прав споживачів та гуманітарних прав громадянина країни. На відміну від колекторства у пострадянських країнах, у США, Великобританії, Німеччині, Франції, Канаді склалися стійкі системи колекторської діяльності, які регулюються десятками законів і підзаконних актів. Там усі фахівці колекторських компаній чітко усвідомлюють те, що за порушення

правил і законів відповідних регулюючих інстанцій можна втратити ліцензію на здійснення колекторської діяльності.

Важливим чинником цивілізованості колекторських агентств у розвинених країнах є також прозорість колекторського ринку, що досягається за рахунок єдиного інформаційного поля, у межах якого діють і банківські установи, і колекторські фірми. До того ж там має місце державна політика у галузі фінансової освіти населення, діють посередники-консультанти, які надають послуги з управління платежами за кредитами.

Останніми роками у розвинених країнах світу все більшої актуальності набуває питання визначення підходів до державного регулювання діяльності рейтингових агентств як одних з найважливіших елементів комунікаційної БІ. На наш погляд, найкращою у сфері державного регулювання діяльності рейтингових агентств є практика у США. У 2006 р. у цій країні було прийнято нормативно-правовий документ: Акт про реформу рейтингових агентств, що врегулював діяльність цих установ та встановив посилені вимоги для компаній, які мають намір набути статусу рейтингового агентства. Згідно з ним компанія, яка бажає офіційно зареєструватися як рейтингове агентство, повинна мати трирічний досвід роботи на ринку рейтингових послуг. Крім того, така компанія має надати письмові підтвердження не менш, як від десяти кваліфікованих інвесторів, які засвідчують, що вони використовують її кредитні рейтинги у своїй діяльності [101].

Сьогодні вимоги щодо обов'язковості отримання кредитних рейтингів банківськими установами у різних країнах світу різняться. З моєї точки зору, найбільш ефективним варіантом є встановлення певного балансу регулювання у цій сфері, яке, з одного боку, передбачало б чіткі норми щодо діяльності рейтингових агентств, а з другого – сприяло б розвитку конкуренції між ними. При цьому у вітчизняних банків-емітентів має з'явитися розуміння того, що отримання кредитного рейтингу напряму сприятиме покращенню доступу до ринків капіталу.

У 2009 р. було створено Європейську асоціацію рейтингових агентств, яка на сьогодні є єдиною подібною асоціацією у Європі. Вона створена для просування

інтересів європейських рейтингових агентств, забезпечення зростання їх частки на національних ринках рейтингових послуг і зниження залежності європейських фінансових ринків від провідної трійки міжнародних агентств (Standard & Poor's, Moody's та Fitch Ratings). Асоціація забезпечує ефективний діалог європейських рейтингових агентств з регуляторами фінансових ринків Євросоюзу та сприяє обміну досвідом між агентствами. Її членами є рейтингові агентства з Німеччини (PSR Rating), Італії (CRIF), Іспанії, Туреччини (JCR Eurasia Rating) та України ("Кредит-Рейтинг") [93].

Членство українського рейтингового агентства "Кредит-Рейтинг" (з 2010 р.) у Європейській асоціації рейтингових агентств є позитивним аспектом у розвитку інфраструктурного забезпечення вітчизняного банківництва, оскільки: зумовлює ефективний обмін досвідом з рейтингування банківських установ з європейськими колегами, забезпечує перенесення європейських принципів регулювання рейтингових агентств на український фінансовий ринок, сприяє, щоб подальше законодавче регулювання ринку рейтингових послуг в Україні будувалося відповідно до норм, які застосовуються в Євросоюзі.

Досвід більшості зарубіжних країн показує, що не існує єдиного законодавчого поля регулювання діяльності кредитного бюро, яке є досить необхідним елементом комунікаційної інфраструктури, оскільки здійснює інформаційне забезпечення банківської діяльності. Переважна кількість розвинених країн у вирішенні цього питання керується законами, що регулюють відносини у сфері захисту персональних даних та інформації, а також споживчого кредитування. Зокрема, при здійсненні діяльності німецьке кредитне бюро керується спеціальним федеральним законом (Federal Data Protection Act); кредитне бюро Франції у своїй діяльності керується законом щодо захисту персональної інформації (Data Protection Act, 1984); Бюро кредитних історій Канади функціонує відповідно до закону щодо захисту персональної інформації та електронних документів (Personal Information Act). Проте варто зазначити, що кожна провінція Канади має власні особливості функціонування та діяльності кредитних бюро

[67]. У Росії діяльність кредитних бюро регулюється у відповідності до Федерального закону “Про кредитні історії”, який прийнятий 30 грудня 2004 р.

У багатьох країнах функції бюро кредитних історій виконує інститут державної реєстрації кредитів – Public credit registers (PCR). Ця організація історично створювалася для реєстрації угод іпотечного кредитування й заставних під нерухомість. Проте основна відмінність державної реєстрації кредитів від кредитних бюро полягає в тому, що надання інформації в базу даних є обов’язковим і не визначається ніякою угодою, а встановлене відповідним правилом. При цьому вся інформація є стандартизованою (наприклад, кредити вище встановленого рівня, видані за певний часовий інтервал) і містить здебільшого дані про кредит, а не про самого позичальника.

Зокрема, перший такий PCR був створений у Німеччині у 1934 р., у Франції вони з’явилися у 1946 р., в Італії та Іспанії – в 1962 р., у Бельгії – в 1967 р. А у 1990-х роках PCR стали активно поширюватися у країнах Латинської Америки. У результаті Латинська Америка на даний час випереджає інші регіони за кількістю функціонуючих реєстрів. Зазначимо, що в багатьох країнах функціонують як державні, так і приватні PCR, які активно діють, доповнюючи один одного частинами єдиної національної системи кредитної звітності. PCR у більшості країн керуються центральними банками [68, с. 11].

Щодо розвитку інфраструктури маркетингового забезпечення банківської діяльності у зарубіжних країнах, то насамперед потрібно зазначити, що на відміну від України, у країнах Європи та США досить поширена практика зі створення дочірніх компаній, які обслуговують конкретний банк за одним із напрямів БІ. Зокрема, у США велика кількість фірм, які займаються просуванням банківських продуктів, – це компанії, які спеціалізуються виключно на банківській рекламі. До того ж у США не прийнято обслуговувати конкуруючі банки. Це пояснюється тим, що якщо над створенням реклами з просування банківських послуг працюють одні й ті ж фахівці, то й результат буде схожим і втратить необхідну в рекламі індивідуальність щодо конкретного банку. В Україні, на жаль, домінує тенденція, коли банки звертаються в одні й ті ж рекламні агентства, що й їх

основні конкуренти, в результаті вони отримують продукт, якість якого за рекламними стандартами можливо й висока, проте ефективність таких рекламних продуктів досить низька. Аналогічно рекламним агентствам, банківські установи у США та західній Європі створюють дочірні компанії, які займаються маркетинговими дослідженнями банківського ринку.

З огляду на це, в основу розвитку маркетингової інфраструктури вітчизняних банківських установ доцільно закласти використання зарубіжного досвіду. Адже, як показує практика, поки що українська модель банківського маркетингу досить примітивна, оскільки вона не пов'язана зі значним і глибоким вивченням ринку. Держава в особі НБУ повинна сприяти створенню банківськими установами дочірніх компаній, які будуть займатись просуванням банківських продуктів і маркетинговими дослідженнями банківського ринку.

Отож, проведений аналіз зарубіжної практики з державного регулювання найважливіших елементів виробничої, посередницької та комунікаційної банківської інфраструктури, дає нам змогу виділити конкретні рекомендації щодо подальшого розвитку інфраструктурного забезпечення вітчизняного банківництва. Зокрема:

1) у сфері виробничої БІ, адаптуючи світовий досвід з регулювання кадрової інфраструктури та зважаючи на проблеми, які виникли у вітчизняній системі освіти банківських кадрів, на наш погляд, доцільно:

1. Проводити науково-практичні конференції з проблемних питань підготовки і перепідготовки фахівців банківської справи та формування кадрового складу банківських установ України. При цьому потрібно залучати до участі у конференціях фахівців з Німеччини, Франції, Японії та інших держав світу з позитивним досвідом регулювання кадрових потреб банків.

2. У планах наукової діяльності НБУ передбачити проведення наукової роботи з проблемних питань підготовки, працевлаштування та формування кадрового складу банківських установ України.

3. Зобов'язати вищі навчальні заклади співпрацювати з банківськими установами, що дозволить банкам реалізувати затребуваний кількісний та якісний попит на фахівців певних спеціалізацій.

4. У навчальних програмах передбачити: обов'язкове поєднання вивченої теорії з відповідною практикою; проведення лекцій працівниками банківських установ; моделювання та вирішення ситуаційних задач; включення додаткових дисциплін, які пов'язані з отриманням знань і навичок у спілкуванні з клієнтами (зокрема, на прикладі Франції, здійснювати вивчення спеціалізованої дисципліни “Психологія спілкування”).

5. Здійснювати підготовку банківських кадрів з урахуванням сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій. У розрізі цього завдання пропонуємо затвердити державну програму з інформаційно-комп'ютерної підготовки фахівців банківської справи. На наш погляд, таку підготовку студентів потрібно здійснювати у три, логічно пов'язані між собою, етапи:

– на першому, базовому, етапі має здійснюватися фундаментальна підготовка з інформатики. Знання, вміння й навички, набуті на цьому етапі підготовки, стають засобами навчальної діяльності на наступних етапах;

– основним завданням другого, професійного, етапу інформаційної підготовки повинно бути формування знань про концептуальні засади організації та функціонування інформаційних систем обліку й менеджменту в банківській діяльності та банківських структурах, основні підходи до автоматизації банківської діяльності, управління процесами впровадження та експлуатації системи, а також організації типової системи автоматизації банку; ознайомлення студентів з системами дистанційного банківського обслуговування, зокрема з технологією фінансових операцій в інтернеті, сучасним вітчизняним і зарубіжним ринками банківських програмних продуктів; вироблення вмінь і навиків роботи в середовищі сучасних систем комплексної автоматизації банків, систем дистанційного банківського обслуговування, тобто використання банківських інформаційних технологій;

– третій етап має бути поглибленим і спрямованим на вдосконалення, розширення фундаментальних знань з інформатики, формування творчих умінь використовувати знання та навички з інформаційно-комп'ютерних технологій для вирішення професійних завдань, прийняття рішень у нестандартних ситуаціях тощо.

6. Сформувати систему перепідготовки та підвищення кваліфікації банківських кадрів за участю всіх зацікавлених сторін: НБУ, банків, АУБ, вищих навчальних закладів. Основними передумовами ефективного функціонування такої системи повинно бути впровадження у банках відповідної політики з управління персоналом, адекватних форм організації навчального процесу та залучення до нього методології, розробленої фахівцями НБУ, представниками АУБ, керівниками банків, науковцями з практичним досвідом роботи в банках і системі підвищення кваліфікації кадрів. Формування такої системи можна забезпечити на базі функціонування Університету банківської справи НБУ.

2) у сфері посередницької та комунікаційної Бі, переймаючи світовий досвід та зважаючи на конкретні проблеми, які виникли у Бі України, ми пропонуємо державним органам влади здійснити низку заходів, які будуть передусім спрямовані на забезпечення ефективного функціонування банків:

– на законодавчому рівні визначити статус і правові умови функціонування колекторських фірм, запровадити стандартний механізм стягнення боргів і взаємодії колекторських фірм з іншими інститутами та організаціями, зокрема з кредитними бюро;

– створити спеціальні центри, де буде здійснюватись підготовка працівників колекторських фірм;

– запровадити обов'язкову сертифікацію колекторів;

– розробити та запровадити в дію загальнодержавний Кодекс професійної етики колектора, який би визначав правила (норми) етичної поведінки працівника колекторської фірми та встановлював принципи, якими повинні керуватися у своїй професійній діяльності працівники колекторських фірм. Ці принципи повинні базуватися на нормах чинного в Україні законодавства та відповідати

загальноприйнятим нормам моралі, а також усталеним міжнародним стандартам колекторської діяльності;

– враховуючи Закон України “Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС” [2], доцільно при встановленні підходів до збору, обробки та захисту персональних даних орієнтуватися на Директиви ЄС, тобто привести національне законодавство про захист кредитної інформації у відповідність до міжнародних стандартів і вимог;

– привести правове поле України у відповідність до європейських нормативно-правових вимог з рейтингування з огляду на те, що найближчим часом визнаватися у більшості європейських країн будуть лише рейтинги, присвоєні згідно з процедурами та у відповідності до правил, прийнятими в ЄС;

– прийняти основний закон у сфері рейтингового регулювання, який би запровадив більш ефективний контроль за діяльністю національних рейтингових агентств;

– запровадити обов’язкову публікацію методології визначення рейтингів поряд з самими кредитними рейтингами;

– запобігати виникненню конфліктів інтересів під час визначення кредитного рейтингу. Зокрема, зобов’язати рейтингові агентства запровадити моніторинг працевлаштування своїх колишніх співробітників. У випадку, якщо з’ясується, що має місце конфлікт інтересів, який вплинув на рейтинг банку (наприклад, якщо співробітник ще до звільнення знав, що буде працювати в цьому банку і тому умисно міг завищити його рейтинг), то агентство зобов’язане переглянути рейтингову оцінку і або підтвердити її, або змінити;

– запровадити обов’язкову сертифікацію рейтингових аналітиків;

– покращити способи оприлюднення публічної звітності щодо присвоєних кредитних рейтингів. Зокрема, вимагати від рейтингових агентств формування річних звітів та їхнє розміщення на власних веб-сайтах і в електронній базі звітності національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, щоб вони були доступні громадськості;

– сприяти створенню банківськими установами дочірніх рекламних компаній, які будуть займатись просуванням банківських продуктів і маркетинговими дослідженнями банківського ринку.

Отже, проаналізувавши світовий досвід розвитку банківської інфраструктури, можна дійти висновку, що для вітчизняного регулятора інфраструктури банківського бізнесу на даний момент необхідно першочергово зосередити увагу на фундаментальних проблемах, які мали чітке вирішення у зарубіжній практиці, та на поліпшенні дієздатності наглядових органів з питань інфраструктурного забезпечення банків України.

3.2. Роль іноземного капіталу в діяльності банківської системи України

Іноземний банківський капітал – це сукупність інститутів, які повністю або частково створені за рахунок іноземного капіталу, здійснюють свою діяльність на території країни і сприяють розвитку банківської системи.

Банком з іноземним капіталом визначається банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвесторові, становить не менше ніж 10 відсотків [125].

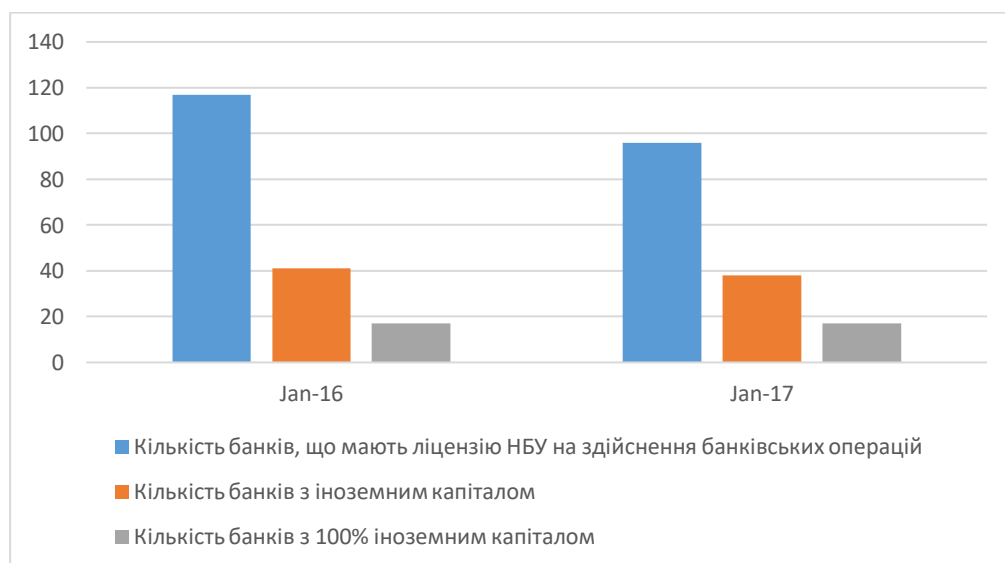
Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій і розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку. Одночасно існують достатньо серйозні фінансові й економічні ризики швидкого зростання частки іноземного банківського капіталу (див. додаток Б), пов'язані з можливою втратою суверенітету в сфері грошово-кредитної політики, можливим посиленням нестабільності, несподіваними коливаннями ліквідності банків, спекулятивними змінами попиту та пропозиції на грошово-кредитному ринку, можливим відтоком фінансових ресурсів. Тому вирішення питання про форми і масштаби розширення присутності іноземного банківського капіталу на ринку банківських послуг має підпорядковуватися

стратегічним цілям соціально- економічного розвитку, підвищенню національної конкурентоспроможності, рівня економічної безпеки, зміцненню грошово-кредитної системи України [74, с.236].

Невід’ємним елементом розвитку вітчизняної банківської системи стала присутність у ній іноземного банківського капіталу, оскільки іноземні інвестори вкладають у національну економіку не лише власні капітали, але й сприяють використанню зарубіжного досвіду ведення банківського бізнесу, забезпеченню прозорості банківської діяльності, налагодженню відносин із зарубіжними державами, інтеграції вітчизняної банківської системи у світовий фінансовий простір.

Отже, на сучасному етапі розвитку банківської системи й економіки України прихід іноземних інвесторів у фінансовий простір цілком закономірний та природний. Тепер саме від державної політики в галузі регулювання даних процесів залежить можливість використання всіх переваг від іноземних інвестицій у банківську систему та нівелювання вірогідними ризиками.

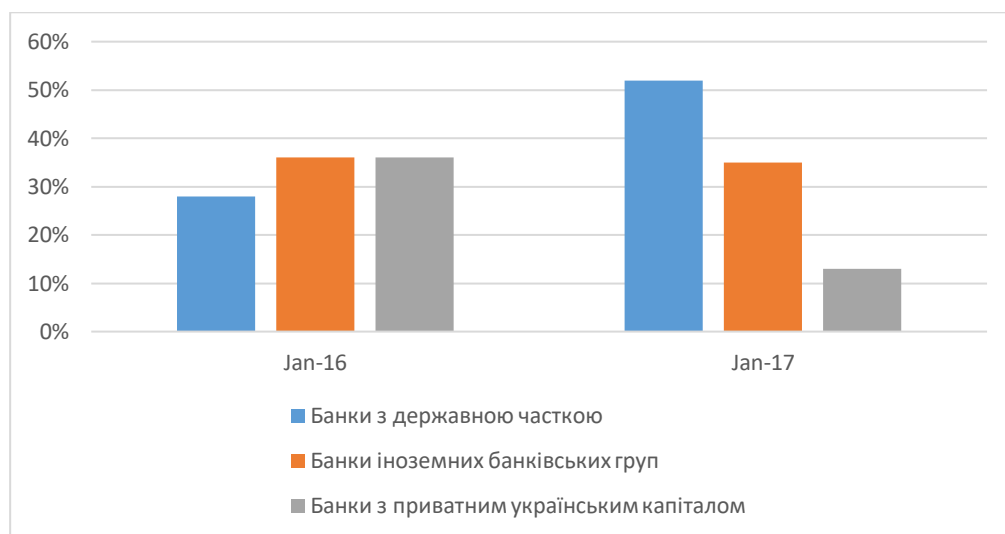
Станом на 01 січня 2017 року ліцензію Національного банку України (рис.3.1) мали 96 банківських установ (в т.ч. 38 банків з іноземним капіталом). З початку 2016 року кількість функціонуючих банківських установ скоротилася на 21 [86].

Рис. 3.1 Динаміка зміни кількості банків України 2016-2017 рр.

Протягом року в структурі власності БС України відбувались значні перегрупування. Станом на 01 січня 2017 року структура власності активів

банківської системи України була представлена наступним чином: банки з приватним українським капіталом складають близько 13%, банки іноземних банківських груп – 35%, державні банки – 52% (рис. 3.2).

Рис. .3.2 Структура власності активів банківської системи України

Роль іноземного капіталу у формуванні банківського сектора України на початку XXI століття заслуговує особливої уваги, тому що присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України має ряд особливостей (див. додаток В), які в подальшому можуть мати або позитивні, або негативні наслідки свого функціонування [74, с. 236].

Прихід іноземних інвесторів на ринок банківських послуг України вже давно є темою дискусій. Тому спочатку розглянемо основні мотиви цього входження. Основними мотивами входження іноземних банків на східно- та центральноєвропейські ринки були ринкові (захоплення нових ринків і одержання більш високого прибутку) і регуляторні фактори. Ділова стратегія іноземних банків носила подібний характер у Чехії, Угорщині та Польщі. На ранній стадії входження їхня основна діяльність зводилася до обслуговування клієнтів з материнської країни (ознаки так названої захисної експансії). На той момент ці цільові клієнти були більш платоспроможними, ніж навіть великі внутрішні компанії. Тобто іноземний капітал підтримував насамперед діяльність іноземного бізнесу, розширюючи в такий спосіб його присутність на території країни і створюючи умови для експорту з прибутку. Пізніше основним мотиваційним

фактором стало одержання ринкових переваг. У країнах Східної і Центральної Європи обсяг банківських послуг набагато нижче, ніж у розвинених економіках. Однією з типових ознак відкриття ринків є «зняття вершків»: могутні іноземні банки, продаючи більш складні послуги, легко приваблюють кращих клієнтів, що несуть найнижчі ризики, чим ускладнюють конкуренцію для інших банків. Наприкінці 1990-х спостерігалася переорієнтація іноземних банків на роздрібний ринок [74,с.237].

Ще одним мотивом, яким керуються іноземні банки у своїй експансії на східноєвропейські ринки, є прагнення вирости за будь-яку ціну, щоб зберегти свою незалежність. Це стосується насамперед середніх за розміром західноєвропейських банків, яким не вдається збільшити обсяг операцій у Західній Європі через конкуренцію й обмеженість вільних ресурсів. Утім, саме регіональна експансія робить середні західноєвропейські банки першочерговими об'єктами для поглинання з боку більш могутніх конкурентів. Нарешті, мотивом також може бути присутність заради самої присутності. Банки, що претендують на статус глобальних гравців, схильні «відзначатися» в багатьох країнах світу [100].

Повертаючись до України, слід відмітити свої причини збільшення частки банків з іноземним капіталом на ринку. Іноземні банки вже не можуть розширювати свою діяльність на національних ринках, оскільки вони вже отримали максимально можливу частку ринку згідно антимонопольного законодавства. Так, в країнах Бенілюксу, Великобританії, Ірландії, Швеції банківський ринок вже висококонцентрований. Також на діяльність банків тисне розвиток різноманітних способів залучення коштів позичальниками поза банками, що змушує їх збільшувати обсяги операцій.

Темпи опанування іноземними банками вітчизняних фінансових ринків доволі високі. Якщо приплив зарубіжного банківського капіталу належним чином регулюється і контролюється, структура банківської системи поліпшується, банки одержують більше стимулів для виходу на міжнародні ринки, динамічніше

розвиваються місцеві ринки, стає ефективнішим трансмісійний механізм грошово-кредитної політики, а процентна ставка знижується [74, с. 237-238].

Основним чинником привабливості національної банківської системи для іноземних банків є отримання вищого прибутку за умови прийняттого ризику. Частка іноземного капіталу залежить від величини банківської чистої маржі, прибутковості банківського сектора, кредитоспроможності країни, економічної і політичної стабільності, торгових зв'язків, особливостей банківських систем, економічних чинників (ВВП на душу населення, рівень інфляції, реальні процентні ставки) [100]. Тому Україні сьогодні потрібно активніше вживати заходи по підвищенню рівня концентрації національного банківського капіталу.

Як правило, іноземний банківський капітал не несе тих витрат, пов'язаних з виконанням неформальних обов'язків місцевих банків перед політичними структурами і участю в тінювих механізмах. Прихід іноземних банків корелюються із зниженням чистої маржі національних банків. Чим менше перешкод для приходу іноземного капіталу, тим менше маржа у національних банків, тим більші накладні витрати, обумовлені необхідністю підвищення заробітної платні, а також вища управлінська і організаційна ефективність. Банки, що приділяють більше уваги нетрадиційним банківським послугам, таким як консультивання і андеррайтинг, досягають більшого зростання прибутку і більшої ефективності. Дослідження виявили, що прихід іноземного капіталу в банківську сферу вигідніший для країни з вже високою часткою іноземного капіталу. Вплив на національну банківську систему є двоступінчатим і має певний проміжний «порог», за яким поява нових банків різко підсилює ефект присутності іноземного банківського капіталу. Феномен «порогу» пояснюється тим, що в країнах з невисокою присутністю іноземного банківського капіталу іноземні банки не стільки конкурують з національними, скільки займаються обслуговуванням іноземних клієнтів [108].

Зі світового досвіду розширення присутності банків з іноземним капіталом, треба виокремити таке [94]: — останніми роками частка банківських активів, які

контролюються іноземними банками, стабільно зростає (особливо в країнах Центральної та Східної Європи, Латинської Америки);

— банки з іноземним капіталом, як правило, на початковому етапі діяльності на національних ринках концентрують свою діяльність на окремій ринковій ніші: обслуговують іноземні компанії та міжнародну торгівлю, проте ця тенденція має тимчасовий характер — у міру закріплення на фінансових ринках банки з іноземним капіталом дедалі активніше здійснюють роздрібний банківський бізнес;

— здебільшого активне проникнення іноземного банківського капіталу на національні фінансові ринки справило динамічний вплив на ефективність і конкурентоспроможність місцевої банківської системи;

— прихід іноземних банків пов'язаний із привнесенням і впровадженням новітніх банківських технологій, західних стандартів менеджменту, що сприяє якіснішому й комплексному задоволенню потреб клієнтів у банківських продуктах.

Враховуючи всю цю інформацію, можна зробити певні висновки, які будуть складатись як з позитивних, так і з негативних наслідків функціонування банків з іноземним капіталом в Україні. До позитивних наслідків можна віднести такі [38]:

1. Добре вплине на економіку України залучення іноземного капіталу в банківську сферу. В. Гесць зазначає, що позитивними моментами цього процесу є прискорення розвитку фінансових ринків, розширення спектру банківських послуг та їх якості.

2. Поява іноземних банків може призвести до зниження процентних ставок на депозити та кредити. Така ситуація була характерна і Східній Європі, де після переходу банківської сфери під контроль західноєвропейським компаніям, прибутки за депозитами впали в середньому до 4—6% річних.

3. Позитивом діяльності банків з іноземним капіталом для економіки України є швидке впровадження передових технологій банківської діяльності, зокрема використання досвіду фінансового менеджменту, антикризового управління,

підходів до реорганізації та реструктуризації комерційних банків; запровадження зарубіжного досвіду управління ризиками.

4. За прогнозами експертів, можливе здешевлення споживчих та іпотечних кредитів, збільшення термінів їх надання.

5. Буде змінена процедура роботи з клієнтами.

До негативних наслідків функціонування банків з іноземним капіталом в Україні можна віднести наступні факти [124]:

1. Діяльність філій іноземних банків може створювати додаткові ризики для банківської системи, серед основних слід виділити ризик банкрутства материнського банку, ризик спекулятивної діяльності, політичний ризик.

2. Іноземні банки можуть нав'язувати модель деформованого розвитку, коли цілі іноземних банків не збігаються з соціально-економічними пріоритетами країни.

3. Можливий неконтрольований відтік капіталу, погіршення конкурентоспроможності українських банків, ризик залежного розвитку. Реалізація цих ризиків може спричинити дестабілізацію роботи банківської системи, зменшення довіри населення до банків.

Отже, іноземний капітал Україні необхідний, тому що використання іноземних кредитів сприятиме економічному відтворенню, виробництву конкурентоспроможних продуктів, які б генерували нову додану вартість в українській економіці, а також сприяли наповненню бюджету та створенню нових робочих місць. Проте участь іноземного капіталу в банківській сфері повинна контролюватись з боку держави, щоб уникнути втрати контролю за фінансовою політикою банківської системи.

3.3. Перспективи розвитку ринку банківських послуг в Україні

В умовах зростання фінансової нестабільності, коли вітчизняні банки зазнають кризи ліквідності, відпливу фінансових ресурсів, а отже, скорочення фінансування інноваційних та інвестиційних проектів і звуження інноваційно-інвестиційної діяльності виникає потреба пошуку нових підходів до підвищення ефективності своєї діяльності та визначення додаткових шляхів отримання

конкурентних переваг. Такими можливими шляхами вирішення проблем банківського сектору може стати впровадження інноваційних технологій обслуговування клієнтів та новітніх продуктів та послуг. Саме тому банки України відчувають гостру потребу у впровадженні нових концепцій інноваційних стратегій. Ефективність роботи банку і його конкурентоспроможність на фінансовому ринку значною мірою залежать від запровадження інноваційних банківських продуктів та технологій. У банківській сфері до інновацій відносять ті нові процеси і моделі, за допомогою яких кредитно — фінансові інститути мають намір вийти на технологічно новий рівень функціонування, а також покращити свої позиції на ринку банківських послуг шляхом збільшення частки ринку або нарощення клієнтської бази, а також підвищення рівня довіри та лояльності клієнтів. Таким чином, за сучасних умов запровадження інновацій є одним з найдієвіших інструментів у конкурентній боротьбі [59, с. 19].

Новий банківський продукт — це продукт, самостійно розроблений банком, який не має аналогів на ринку банківських послуг, в якому вперше на даному ринку застосована комбінація існуючих раніше банківських продуктів або модифікована частина їх параметрів чи елементів. В цілому банківські інновації — це кінцевий результат інноваційної діяльності банку, який отримав реалізацію у вигляді нового або вдосконаленого банківського продукту чи послуги, які впроваджено в практичну діяльність. Тому, у сучасному банківському обслуговуванні особливо актуальним є розробка таких моделей управління, які б перш за все, були орієнтовані на покращення якості обслуговування та підвищення на цій основі дохідності банків [59, с. 20].

Впровадження банківських інновацій призводить до якісних змін у банківській сфері та сприяє отриманню банками прибутку [117]. Найбільшого поширення в банках набули такі види інноваційних змін, як:

- зміна структури та вигляду банківської установи;

– багатоканальна діяльність з поєднанням нових і традиційних технологій та інструментів, самообслуговування, дистанційне обслуговування, телефонні центри;

– віртуальні банківські та фінансові технології: управління банківськими рахунками, готівкові розрахунки, електронний підпис, укладання договорів;

– комплексне використання нових інформаційних та комунікаційних технологій для електронного та змішаного (традиційного і нового) маркетингу;

– нові можливості внутрішнього контролю та аудиту;

– зміни у кваліфікації робітників: продукт менеджер, консультант, спеціаліст з трансакцій та консультацій;

– розосередження і організаційне розділення банку на три елементи: поширення послуг, виробнича частина і портфельний банк;

– оптимізація банківської мережі: сегментація, зміни у філіях і філіальній мережі; комплексне використання нових інформаційних і комунікаційних технологій для електронного і змішаного (традиційного і нового) маркетингу (клієнт сам вибирає форму обслуговування);

– нові банківські продукти (послуги) на базі нових технологій, нові автомати самообслуговування (моно- і багатофункціональні, інформаційні) [98].

Особливість ринку банківських послуг полягає в існуванні його лише в грошовій формі та наявності прямої залежності від розвитку ринків, які він обслуговує. Як правило, банківські послуги є одноразовими, відсутня можливість їх накопичення, вони не захищені патентами. Ринку банківських послуг притаманні всі невід'ємні атрибути ринку: об'єктами ринку виступають банківські послуги; суб'єктами ринку є продавці послуг - банки та покупці послуг - фізичні та юридичні особи, у тому числі й самі банки; ціна та канали продажу.

Ринок банківських послуг охоплює широкий спектр послуг (від розрахунково-касових до зберігання та перевезення цінностей), які не передбачають відчуження ресурсів банку не зазнають ризиків, притаманних банківським операціям [40].

Банківські послуги активно впливають на розвиток економіки України як на макро-, так і на мікрорівні. По-перше, банківська послуга є одним із дійових

факторів інтенсифікації відтворюваного процесу в цілому і такої його складової, як обмін, зокрема. По-друге, банківські послуги відіграють значну роль у задоволенні потреб населення, підвищенні його життєвого рівня шляхом надання споживчих кредитів і впливу на розвиток малого бізнесу [123, с. 73].

Активний розвиток і розширення сфер діяльності банків вимагає окреслення пріоритетних напрямків упровадження нових послуг, на яких повинні бути сконцентровані зусилля. Серед них можна відзначити: трастові операції; консультаційно-інформаційні послуги; допоміжні операції, пов'язані із забезпеченням господарської діяльності клієнтів; удосконалення традиційних банківських послуг, насамперед депозитно-позичкових [92]. В Україні серед перспективних напрямків функціонування комерційних банків особливе місце може належати трастовим операціям, які передбачають управління майном та виконання інших послуг в інтересах і за дорученням клієнта на правах його довіреної особи. Крім трастових послуг, заслуговує на увагу такий важливий напрямок банківської діяльності, як надання клієнтам кваліфікованих консультацій та інформації з різноманітних аспектів управління фінансами та організації господарської діяльності [52, с. 6].

Специфічною рисою ринку інноваційних банківських продуктів є недостатньо широкий попит на них. Багато українських споживачів не сприймають банк як фінансового радника і консультанта, тому українські банки, більшою мірою концентруються на інноваціях, що спрямовані на створення нових потреб, активно запозичуючи при цьому зарубіжний досвід. Також характерним для банківських інновацій в Україні є те, що вони найчастіше створюються на вимогу корпоративних клієнтів. У системі банківських послуг для корпоративних клієнтів 60% інновацій запропонував сам клієнт [81]. При цьому основна увага приділяється не новизні продукту, а його унікальності, підвищенню зручності та привабливості для клієнта. Тому, успішної інноваційної діяльності та створення інноваційних продуктів вітчизняним банкам, які прагнуть підвищення своєї конкурентоспроможності та зростання іміджу, необхідно розробити інноваційну стратегію розвитку банку [59, с.22].

Реальні перспективи розвитку в банківській практиці нашої країни можуть мати деякі послуги, реалізація яких вимагає від персоналу банків глибоких знань особливостей функціонування господарюючих суб'єктів різних галузей економіки. Серед зазначених операцій важливе місце можуть посісти: лізингові послуги; факторинг; посередницькі послуги; аудиторські послуги; маркетингові послуги; гарантійні послуги; виконання окремих внутрішніх операцій клієнтів; організація інженерно-економічних експертиз. Розглянуті операції можуть загалом вигідно доповнити стандартний набір кредитно-розрахункових операцій комерційних банків, що є важливою перевагою у конкурентній боротьбі за залучення нових клієнтів та утримання наявних. Адже ширший асортимент послуг створює надійнішу основу для ефективного функціонування банку [61, с.164-165].

На нашу думку, найбільш цікавими банківськими інноваціями, які могли б бути започатковані в Україні, слід вважати:

1. Депозитний проект SmartyPig від WestBank (Великобританія), який побудований за принципом соціальної мережі – треба зареєструватися, виставити цілі, на які призначено вклад, запросити друзів. Такий вклад носить дуже конструктивний характер – людині прищеплюється звичка постійно усвідомлювати свої потреби та визначати засоби їх досягнення.

2. Проект Keep the change від Bank of America – у процесі покупки банк округлює суму, а різницю залишає клієнту на окремому ощадному рахунку.

3. CIBC Bank (Канада) створив та запропонував своїм клієнтам нову кредитну карту – «Кобренд» у співробітництві з відомою мережею ресторанів Tim Hortons. Ця інноваційна картка має кнопки, тому при здійсненні покупки або оплати рахунку в ресторані клієнт обирає потрібну йому кнопку і здійснює платіж.

4. Сервіс P2P-перекази через мобільний телефон, який представлений на ринку банківських послуг як Oborau, Hal-Cash от Bankinter, POPmoney от PNCBank. Суть його полягає в тому, що для переказу грошей не потрібно знати прізвище, банк та номер рахунку. Все, що потрібно, – зареєструватися в проекті P2P-переказів і відправити гроші парою натиснень кнопок на телефоні. Якщо телефон

уже є в системі і він прив'язаний до рахунку в банку, то гроші придуть прямо на нього, а якщо номера в системі немає, то рахунок буде відкрито автоматично [53].

Виходячи з економічної ситуації, яка склалася в Україні, основний стратегічний орієнтир вітчизняних банків з впровадження інновацій повинен бути спрямований на відновлення довіри економічних агентів до банківської системи [59, с.23].

Проблеми ринку надання банківських послуг. Виділимо десять основних проблем банківського сектора. До них можна віднести:

1. Висока концентрація капіталу у групі найбільших банків, що є досить негативним фактором, адже така ситуація може призвести до розширення практики домовленостей і змов великих банків між собою у проведенні своєї діяльності, наприклад, у встановленні цін на банківські послуги.

2. Нераціональна територіальна структура, територіальна нерівномірність банківської системи та локальний характер банківських ринків, що характеризуються високою концентрацією банків (близько 50 %) та їх активів у центральних містах області України, що зумовлює недостатню кількість комерційних банків в інших регіонах та навіть відсутність у деяких з областей країни, деяку відсталість банківського сектора у них та відсутність у них конкуренції, а отже, і стимулів для підвищення конкурентоспроможності регіональних банківських установ.

3. Існування розриву між обліковою ставкою НБУ і ставками по кредитах комерційних банків (перша становить 15 %, друга - 30-31 %), що може стати серйозним бар'єром на шляху подальшого росту економіки країни, а також великий розрив між ставками за депозитами і комерційними кредитами, пов'язаний з перенесенням банками своїх витрат на клієнтів.

4. Низькі обсяги кредитування реального сектора економіки, що головним чином пояснюється різким збільшенням процентних ставок за державними короткостроковими зобов'язаннями.

5. Низька кредитоспроможність переважної частини підприємств-позичальників, низька капіталізація банків спричиняють надзвичайно високу

ризикованість банківської діяльності, підвищену недовіру до банків, особливо з боку сімейного сектора економіки, ускладнюють підтримку їх ліквідності. Усе це послаблює посередницьку роль і трансформаційну функцію банків і банківської системи в цілому.

6. Проблема незабезпечених, ненадійних кредитів. Виникає велика частка проблемних кредитів у кредитному портфелі комерційних банків, що зумовлює низьку ліквідність банків, існування багатьох збиткових банків із "негативним" кредитним портфелем, банків, які перебувають у режимі фінансового оздоровлення або у стані ліквідації.

7. Проблема гарантування вкладів населення. Заощадження населення складають основу пасивної сторони балансу у банківській системі будь-якої країни. Проте відносини між банками і населенням сьогодні досить проблематичні.

8. Формування раціонального співвідношення в універсалізмі й спеціалізації банківських установ. Необхідно дотримуватись певної збалансованості й пропорційності у розвитку різних видів банків. В економіці необхідні раціонально спеціалізовані банки насамперед за функціональною ознакою - інвестиційні, ощадні, іпотечні, трастові, інноваційні, зовнішньоторговельні та інші види банківських установ.

9. Слабка диференціація асортименту банківських послуг. Український банківський сектор не є достатньо розвинутим у цьому плані. Додається і проблема повільного, пасивного впровадження нових банківських продуктів.

10. Недовіра домашніх господарств до банківського сектора. Особливо це проявилось під час кризи 2008 року [32].

Для розв'язання наведених проблем необхідно здійснити такі заходи:

- розвивати спеціалізований сегмент у структурі банківських установ країни шляхом створення належного правового поля діяльності відповідних банків, нормативного диференціювання їхніх функцій;

- налагодити роботу Фонду гарантування вкладів населення;

- впроваджувати нові банківські продукти;

- запровадити цілодобове надання банківських послуг у банках;
- розвивати взаємовідносини банків з клієнтами;
- розвивати Інтернет-банкінг, залучати для цього відповідних висококваліфікованих спеціалістів, використовувати новітні інформаційні технології;
- розвивати й удосконалювати законодавство і нормативну базу;
- сформувати нову, ринкову психологію людей та закріплення довіри в населення до банківської системи;
- зміна територіальної структури банківської системи та раціональне її використання;
- підвищення кваліфікації працівників та якість обслуговування клієнтів в банку;
- налагоджений інформаційний доступ про банк і його діяльність.

Під впливом посилення міжбанківської конкуренції на банківському ринку України проявляється тенденція до розширення продуктового ряду послуг. Адже кожен банк не залишається байдужим до можливості збільшення власних прибутків, мобілізації додаткових ресурсів та розширення бази клієнтів банку, підвищення власного рейтингу на ринку. Саме тому сучасні банкіри обирають політику розширення продуктового ряду банківських послуг [107].

На сьогодні в Україні гостро відчувається брак спеціалістів банківських технологій, немає відповідної технічної та навчальної літератури з банківських електронних систем. Зарубіжний книжковий ринок у цій галузі теж не дуже насичений, тому що системи електронних платежів не є широко тиражованим комерційним продуктом з однієї сторони, а з іншої - і розробники, і користувачі зовсім не зацікавлені розкривати окремі технічні деталі системи, щоб не "навчити" потенційних зловмисників. Упровадження в практику банків сучасних без паперових комп'ютерних технологій, систем електронних платежів без серйозних зусиль, суттєвих затрат, загального підйому культури банківського виробництва і правопорядку неможливе. Але очевидно одне, що з кожним днем зростатимуть потенційні можливості використання програмного забезпечення при

прийнятті рішень у банківській справі, а це призведе до необхідності залучення спеціалістів і їх знань для швидкого переходу на сучасне банківське інформаційно-технологічне обслуговування в Україні [32].

Нинішні показники діяльності у банківському секторі країни значно кращі за ті, які спостерігалися у минулі роки. Сьогодні спостерігається зростання ділової активності населення, продовжує розвиватись випуск та інфраструктура кредитних карток, упроваджуються нові продукти, різноманітні форми депозитів, Інтернет- банкінг та ін. Здійснюється широкий спектр кредитних, гарантійних, розрахункових, документарних і депозитарних операцій, посилюється міжбанківська конкуренція за види та обсяги надання приватному сектору послуг, банківських продуктів, підвищується їх якість. Проте, незважаючи на всі позитивні зрушення, банківський сектор України залишається на сьогодні недосконалим і не відповідає вимогам реальної конкурентної здатності економіки. За загальними результатами діяльності він є збитковим і містить численні проблеми, викликані як кризовими явищами економіки, так і грошово-кредитною політикою Національного банку України, діями влади і внутрішньобанківськими факторами [123, с. 75-76].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Сьогодні, в умовах розвитку товарного і становленні фінансового ринку, різко міняється структура банківської системи. З'являються нові види фінансових установ, нові кредитні інструменти і методи обслуговування клієнтів. Йде пошук оптимальних форм пристрою кредитної системи, ефективно працюючого

механізму на ринку капіталів, нових методів обслуговування комерційних структур. Створення стійкої, гнучкої й ефективної банківської інфраструктури - одна з найважливіших задач економічної реформи в країні. Задача ускладнюється тим, що крім чисто економічних труднощів додаються соціальні: постійно міняється законодавча база; розгул злочинності в країні - як наслідок - бажання мафіозних структур прибрати до рук таку високоприбуткову в умовах інфляції справу, як банківська; прагнення більшості банкірів одержати негайний прибуток - як наслідок - розвиток тільки одного напрямку діяльності, що веде до загрози банкрутства окремих банків і кризам банківської системи в цілому.

Банківська інфраструктура – це сукупність елементів, які формують та забезпечують необхідні умови для започаткування банківської діяльності, організації банківських операцій і надання послуг, а також доведення банківських продуктів до потенційних клієнтів банків з метою сприяння стабільному розвитку та прибутковості банківських установ і банківської системи загалом.

Проведений аналіз сучасного стану розвитку банківської інфраструктури в Україні дозволив виділити та охарактеризувати наступні тенденції:

1) вітчизняна банківська інфраструктура на сьогодні є перспективною, адже всі її види розвиваються, проте вона носить запізнюючий характер тому, що багато її елементів недостатньо відповідають потребам розвитку сучасної банківської системи України;

2) банківська інфраструктура в Україні розвинута досить неоднорідно, позаяк одні види та відповідні їм елементи є достатньо розвинутими (матеріально-технічне, програмно-технологічне, кадрове, інформаційне забезпечення), а інші знаходяться в стані інтенсивного розвитку (посередницька, маркетингова, науково-методична інфраструктура);

3) інституційно вітчизняна банківська інфраструктура розвинута краще, ніж функціонально, оскільки кількість підприємств та організацій, які обслуговують банки, дуже велика, проте якість їхнього обслуговування не завжди відповідає всім вимогам і потребам банківської системи України.

Провівши аналіз діяльності іноземних банків на банківський сектор України можна зробити такі висновки:

1. Іноземний банк – це банківська установа, що знаходиться під контролем інвесторів з зарубіжних країн оскільки вони володіють 100% акцій, і при цьому прийняття стратегічних рішень проводиться з-за кордону.

2. Позитивними наслідками діяльності банків з іноземним капіталом є збільшення масштабів перерозподілу фінансових ресурсів, швидке впровадження інноваційних технологій та нових методів ведення банківського бізнесу, можливе здешевлення банківських послуг, посилення розвитку міжбанківської конкуренції на ринку та демонополізація банківського середовища, стабілізація банківської системи, підвищення її стійкості, купівля «нездорових» вітчизняних банків, пришвидшення інтеграції України у світове господарство. Негативними ж моментами експансії іноземного капіталу в український банківський сектор є такі: ускладнення банківського нагляду, втрата суверенітету в галузі грошово-кредитної політики, чутливість вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках, можливість захоплення іноземними банками банківського ринку України, посилення іноземного контролю, посилення нерівноправної конкуренції між національними та іноземними банками, підвищення ймовірності відпливу українського капіталу до зарубіжних країн.

3. При регулюванні діяльності іноземних банків для того, щоб забезпечити економічну безпеку країни потрібно здійснити такі заходи: забезпечити рівень зайнятості, цінову стабільність, економічний розвиток, підвищення транспарентності, створення консолідованого нагляду, узгодження нормативно-правової бази відповідно до європейського законодавства і міжнародних стандартів, покращення оцінки ризиків, вдосконалення корпоративного управління.

ВИСНОВКИ

В умовах становлення ринкового механізму господарювання в країні значення стабільної і ефективної банківської системи суттєво зростає, і вона перетворюється на одну із найважливіших складових успішного розвитку

економіки. Удосконалення теоретичних засад функціонування і розвитку банківської системи з урахуванням специфіки перехідного періоду є необхідною умовою створення ринкового господарства в Україні.

Сучасну банківську систему слід розглядати як велику динамічну цілеспрямовану відкриту систему, яка характеризується: наявністю значної кількості елементів, що виконують різні функції і мають багаторівневу ієрархічну структуру; динамічністю поведінки елементів, підсистем і системи в цілому, наявністю складних взаємозв'язків, включаючи зворотні; нерегулярністю впливу зовнішнього середовища та стохастичністю в поведінці системи; наявністю визначеної процедури прийняття рішень.

Банківська система України є системою перехідного типу, якій притаманні такі особливості: порушення фінансової рівноваги; надзвичайно велике значення банківського капіталу як основи фінансової стабільності банківської системи; високий рівень взаємозалежності елементів та компонентів системи; недосконала організаційна структура; низька ефективність виконання функцій; розвиток за рахунок екстенсивних факторів; більш динамічний розвиток банківських інститутів порівняно з розвитком підприємств реального сектора економіки.

Сьогодні банки надають на ринку одні й ті ж послуги, і конкуренція між ними зростає, тому перше місце в конкурентній боротьбі займають якість обслуговування, знання основних технологій продажів, вибудовування взаємовигідних, довгострокових відносин із клієнтами та індивідуальний підхід до кожного з них. Це означає, що в умовах втрати довіри та вимогливості клієнтів до банківської системи особливо важливим є застосування банками маркетингової концепції партнерських відносин, в основі якої лежить принцип клієнт орієнтованості.

В умовах гострої конкуренції на банківському ринку країни співробітники банку і рівень сервісу, який вони надають, є однією з основних конкурентних переваг банку. Сьогодні клієнти стали вимогливішими: вони звертають увагу не тільки на якість та умови банківських продуктів і послуг, а й на рівень обслуговування, яке забезпечують співробітники банку. Для того щоб вітчизняна

банківська система зберегла клієнтів і зробила їх постійними партнерами, потрібні грамотна стратегія, уміле управління внутрішньою структурою і вибір правильного способу взаємодії з клієнтами.

Визначальний вплив на розвиток банківської системи України має грошово-кредитна політика Національного банку України. Для удосконалення практики грошово-кредитного регулювання в Україні запропоновано забезпечувати стабільність грошового ринку, створення прогнозованої економічної ситуації для всіх суб'єктів економічної системи. У разі недостатньої ліквідності на грошовому ринку та для забезпечення стабільності процентних ставок пропонується активно використовувати механізми рефінансування комерційних банків з боку НБУ через операції РЕПО, ломбардного та облікового кредитування.

Ефективність функціонування банківської системи України прийнято визначати через міру виконання системою притаманних їй функцій та досягнення поставлених цілей. В роботі запропоновано оцінювати ефективність функціонування банківської системи за допомогою якісних параметрів, визначених на основі аналітичного багатомірного групування банків за показниками рентабельності активів і капіталу. Багатомірне групування порівняно із розрахунками показників рентабельності активів і капіталу в цілому за системою дає змогу більш адекватно оцінювати: якість управління як системою банків, так і кожною банківською установою; завчасно виявляти та усувати негативні прояви у функціонуванні банківської системи.

Стабільний та ефективний розвиток банківської системи значною мірою залежить від державної політики в сфері банківської діяльності, основними принципами якої мають бути принципи ринковості, невторчання, добровільності, конкурентності. Одним із напрямів підвищення якості державного регулювання є розроблення стратегії розвитку банківської системи України, яка повинна відображати пріоритетні напрями забезпечення стабільного та ефективного розвитку банківської системи, шляхи її пристосування до внутрішнього і зовнішнього середовища.

Проведене дослідження дозволяє внести такі пропозиції:

1) покласти на Національний банк України, як ключовий елемент правової системи узгодження економічних інтересів у банківській сфері, забезпечення принципу справедливого розподілу доходів між банками в залежності від їх внеску в загальний розвиток;

2) НБУ забезпечити стримування діяльності системних банків, сприяння функціонування великих та середніх банків і фінансову підтримку малих банків і створення на їх основі “муніципальних банків” з метою оптимізації факторів конкурентної боротьби та уповільнення монополізації банківської сфери;

3) комерційним банкам створити в регіонах умови для прискореного розвитку через збільшення фінансування та кредитування перспективних напрямів господарської діяльності з метою забезпечення конкурентоспроможності України на світових ринках;

4) комерційним банкам проводити інноваційну діяльність щодо впровадження нових продуктів і послуг орієнтуючись на вітчизняну особливості;

5) комерційним банкам забезпечити створення ефективної системи управління та проведення кадрової політики на основі розробки та впровадження корпоративних кодексів з метою переходу до універсальної правової системи цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» : закон України : прийнятий 07.12.2000 р. № 2121-III / Верховна Рада України. - Офіційний текст. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
2. Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» : Закон України [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1629-15>.
3. Закон України «Про Національний банк України» : закон України : прийнятий 20.05.1999 №679-ХІУ зі змінами і доповненнями станом на 07.12.2000 р. / Верховна Рада України. – Офіційний текст. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
4. Закон України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» : закон України : прийнятий 10.01.1997 р. № 710/97-ВР / Верховна Рада України. – Офіційний текст. - Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua>.
5. Закон України «Про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій» : закон України : прийнятий 17.07.2001 № 275 (із змінами і доповненнями) / Верховна Рада України. – Офіційний текст. - Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua>.
6. Закон України «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» : закон України : прийнятий 28.08.2001 № 368 (із змінами і доповненнями) / Верховна Рада України. – Офіційний текст. - Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua>.
7. Інструкція про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків : постанова правління НБУ : затверджена 01.02.1998 р. зі змінами і доповненнями за станом на 17.12.2001 р. / Національний банк України. - Офіційний текст. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0509500-97>.
8. Положення НБУ «Про кредитування» : закон України : прийнятий 28.09.1995 р. №246 зі змінами і доповненнями станом на 12.12.1999 р. / Національний

- банк України. - Офіційний текст. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95>.
9. Адамик Б. П. Валютна політика як необхідна умова ефективної організації міжнародних економічних відносин України [Текст] / Б.П. Адамик // Вісник Тернопільської академії народного господарства. - 2000. - № 9. - С.126-131
  10. Адамик Б. П. Дієвість інструментів монетарного регулювання у перехідній економіці [Текст] / Б.П. Адамик // Наука молода : зб. наук. праць Ради молод. вчених Терноп. акад. нар. госп-ва. - Тернопіль : Економічна думка, 2003. - № 1. - С. 56-58
  11. Адамик Б. П. Інституційна організація державного регулювання діяльності банків в Україні та проблеми її координації [Текст] / Б. П. Адамик // Проблеми конструкції та розвитку форм самоорганізації людських спільнот : зб. матер. IV-ої Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, Лондон, 21-28 квітня 2011 року). - Одеса, 2011. - С. 154-156
  12. Адамик Б.П. Методологічне обґрунтування державного регулювання банківської діяльності [Текст] / Б.П. Адамик // Світ фінансів. - 2010. - № 4. - С.28-38
  13. Адамик Б.П. Операції на відкритому ринку як інструмент монетарної політики в Україні: проблеми і перспективи [Текст] / Б.П Адамик // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Економіка. - Тернопіль, 2003. - № 14. - С. 84-87
  14. Адамик Б.П. Особливості реалізації валютної політики Національного банку України в посткризовий період економіки [Текст] / Б.П. Адамик, А. Скірка // Наука молода : зб. наук. праць молод. вчених Терноп. нац. екон. ун-ту. - Тернопіль, 2012. - № 17. - С. 55-63
  15. Адамик Б.П. Оптимізація наглядово-контрольної роботи Національного банку України [Текст] / Б. Адамик // Наука молода : зб. наук. праць молод. вчених Терноп. нац. екон. ун-ту. - 2010. - № 13. - С. 131-137
  16. Адамик Б.П. Стійкість банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи та шляхи її забезпечення [Текст] / Б.П. Адамик // Наука

- молода : зб. наук. праць молод. вчених Терноп. нац. екон. ун-ту. - Тернопіль, 2009. - № 11. - С. 81-84
17. Адамик Б.П. Теоретико-методологічні засади впливу процесів глобалізації на банківську систему України [Текст] / Б.П. Адамик // Економічний аналіз : зб. наук. праць каф. екон. аналізу Терноп. нац. екон. ун-ту. - Тернопіль, 2009. - №4. - С. 105-111
18. Адамик Б.П. Функції Національного банку в системі регулювання грошово-кредитних відносин в економіці України [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.04.01 - фінанси, грошовий обіг і кредит / Б. П. Адамик - Тернопіль : ТАНГ, 1999. - 203 с.
19. Адамик Б.П. Центральний банк і грошово-кредитна політика [Текст] : підручник / Б. П. Адамик. - 2-ге вид., доповн. і переробл. - К. : Кондор, 2011. - 416 с.
20. Андрейків Т.Я. Особливості та основні напрями вдосконалення грошово-кредитної політики в Україні [Електронний ресурс] / Т. Я. Андрейків // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. - 2014. - № 1. - с.228-235 - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fkd_2014_1_30.pdf.
21. Балабанов И.Т. Банки и банковское дело [Текст] : учебник / И.Т. Балабанов. - СПб.: Питер, 2001. - 429 с.
22. Банківська енциклопедія / Під ред. проф. Мороза А.М.- К.: Ельтон, 1993.-147 с.
23. Банки кредиты: История банковского дела [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://history.banks-credits.ru/>.
24. Банківські операції [Текст] : підручник / За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. - Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. - 696 с.
25. Банківські операції [Текст] : підручник / Міщенко В.І, Слав'янська Н.Г., Коренева О.Г. та ін. ; за ред. В.І. Міщенка, Н.Г. Слав'янської. - К.: Знання, 2006. - 727 с.

26. Банківські операції: Підручник. - 3-тє вид., перероб. і доп. Б 23 /А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. ред. А. М. Мороза. - К.: КНЕУ, 2008. - 608 с.
27. Банківська система України : становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів [Текст] : монографія / О. В. Дзюблюк, Б. П. Адамик, Г.Р.Балянт [та ін.] ; за ред. О. В. Дзюблюка. - Тернопіль : Астон, 2012. - 358 с.
28. Банківська система України [Текст] : монографія / В. В. Коваленко, О.Г.Коренєва, К. Ф. Черкашина, О. В. Крухмаль. - Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. - 187 с.
29. Банківська система [Текст] : підручник / М.І. Крупка, Є.М. Андрушак, Н.Г.Пайтра та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. М.І. Крупки. - Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. - 556 с.
30. Брітченко І., Перепелиця Р. Роль комерційних банків у розбудові фондового ринку України [Текст] / І. Брітченко // Вісник НБУ. - 2005. - № 4. - С. 23-27
31. Валютний ринок: місячний огляд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iee.org.ua/files/overviews/valiutnij_rinok_march_2013.pdf.
32. Васильченко З. Методологічні аспекти дослідження банківських установ, як фінансових посередників [Текст] / З. Васильченко // Банківська справа. - 2008. - № 4. - С. 11-23
33. Васюренко О.В. Банківські операції [Текст] : навч. посіб. / - 6-те вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2008. - 318 с.
34. Вовчак О.Д. Напрями стабілізації роботи банків в умовах кризових явищ / О.Д. Вовчак, О.М. Крамаренко // Фінансовий простір. – 2014. – №4(16). – С. 27-31
35. Волошин І. Ціноутворення кредитів на основі підходу "грошовий потік під ризиком" : комплексний погляд на кредитний ризик і ризик ліквідності [Електронний ресурс] / І. Волошин // Вісник Національного банку України. - 2013. - № 6. - С. 26-29 - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnbu_2013_6_17.pdf.

36. Ворон Т.О. Аналіз грошово-кредитної політики Національного банку України за 2013 рік [Електронний ресурс] / Т. О. Ворон // Магістеріум. Економічні студії. - 2014. - № 56. – С. 44-46 - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Magisterium_ek_2014_56_14.pdf.
37. Галасюк В.В. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників [Текст] : / В.В. Галасюк // Вісник Національного банку України. - 2001,- №9 - С. 54-57
38. Геєць В. Іноземний капітал у банківській системі України [Текст] / В. Геєць // Дзеркало тижня. - 2009. - № 26 (605). – С. 4-6
39. Глушко, Ю. П. Інструменти грошово-кредитної політики Центрального банку в умовах економічної нестабільності [Текст] : підручник / Ю. П. Глушко, І.В.Пасічник // Сучасні проблеми і перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України. - Кривий Ріг, 2010.- С. 273-275
40. Гонсалес - Парамо, Х. М. Роль центрального банку в управлінні ризиками під час кризи [Текст] / Х. М. Гонсалес - Парамо // Фінансовий ринок України.- 2009.-№6.- С. 3-6
41. Гроші та кредит [Текст] : навч. посібник / За ред. М.І.Савлука. -К.: Либідь, 1992. - 189 с.
42. Гроші та кредит [Текст] : підручник / ред. М. І. Савлук ; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 598 с. – ISBN 966-574-369-4.
43. Грошово-кредитна система України в умовах ринкових перетворень в економіці [Текст] : монографія / О. В. Дзюблюк, Б. П. Адамик, Н. Д. Галапуп [та ін.] ; за ред. О. В.Дзюблюка. – Тернопіль : Карт-Бланш, 2007. – 308 с.
44. Гузенко О.П. Кредитний сегмент як вектор банківського впливу на розвиток підприємницького сектора України : [Електронний ресурс] / О. П. Гузенко, О.В.Шварц // Економіка. Фінанси. Право. - 2013. - № 12. - С. 36-40
45. Гуцал, І. С. Банківська система України: стан і перспективи [Текст] / І. С. Гуцал, Я. І.Чайковський // Банківська справа. - 1998. - № 2. - С. 40-43

46. Гуцал, І. С. Банківська система України сьогодні: основні проблеми і перспективи розвитку [Текст] / І. С. Гуцал, Я. І. Чайковський // Фінанси України. - 1997. - № 8. - С. 42-47
47. Дзюблюк, О.В. Банківська криза в Україні та перспективи відновлення ефективного функціонування вітчизняної банківської системи / О.В. Дзюблюк, В.Я. Рудан // Криза банківської системи: причини і шлях виходу // Матеріали науково-практичної конференції, м. Київ, 10 червня 2015 року / Асоціація українських банків ; Університет банківської справи НБУ (м. Київ) ; відп. ред. С. М. Аржевітін. – К. : УБС НБУ, 2015. – с.55-59.
48. Дзюблюк О.В. Банки і підприємства: кредитні аспекти взаємодії в умовах ринкової трансформації економіки [Текст] : монографія. / О.В.Дзюблюк, О.Л.Малахова / — Тернопіль.: Вектор, 2008. - 324 с.
49. Дзюблюк О.В. Валютна політика [Текст] : підруч. / О.В. Дзюблюк. – К.: Знання, 2007. - 422 с.
50. Дзюблюк О.В. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках [Текст] / О.В. Дзюблюк // Вісник Національного банку України – 2009. - №5. – С. 20-30
51. Дзюблюк О.В. Організація грошово -кредитних відносин суспільств в умовах реформування економіки [Текст] / О.В. Дзюблюк. – К.: Поліграф - книга, 2000. – 512 с.
52. Дзюблюк О.В. Особливості розвитку ринку роздрібних банківських послуг в умовах перехідної економіки [Текст] / О.В. Дзюблюк // Вісник ТАНГ. – 2005. – № 1. – С. 35-43
53. Дзюблюк, О. В. Управління ліквідністю банківської системи України : монографія / О. В. Дзюблюк, В. Я. Рудан. - Тернопіль : Вектор, 2016. - 290 с.
54. Дибя О. Кредитний потенціал банківської системи в умовах фінансово-економічної кризи : [Електронний ресурс] / О. Дибя, А. Харевич // Ринок цінних паперів України. - 2014. - № 11-12. – С. 67-74 - Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/rcpu_2014_11-12_9.pdf.

55. Допуск філій іноземних банків в Україну та фінансовий суверенітет держави // Газета «Цінні папери України» – 2005. – № 39. – С. 7-11
56. Дудченко В.Ю. Етапи формування та сучасні проблеми розвитку банківської системи України [Текст] / В.Ю. Дудченко // Збірник наукових праць. – 2014. - № 40. – С. 99-109
57. Енциклопедія банківської справи України [Текст] : ред. В. С. Стельмах ; НБУ, Ін-т незалежних експертів. – К. : Молодь: Ін Юре, 2001. – 680 с. (додаток “Моральний кодекс банкіра”). – ISBN 9667615-21-9.
58. Євтух О.М. Кредит як соціально-економічне явище [Текст] / Євтух О.М. // Вісник Національного банку України.- 2006.- № 4 .- С. 44-48
59. Зверук Л.А. Модернізація національного ринку банківських послуг як стратегічний орієнтир його розвитку [Текст] / Л.А. Зверук, В.О. Рибачук // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». - 2017. - № 1. - С. 19-26
60. Івасів І. Вплив іноземних банків на банківську систему України [Текст] / І.Івасів, Р.Корнилюк // Вісник Національного банку України. - 2011. - № 8. - С. 84-91
61. Ісаєва Н. І. Ринок банківських послуг на сучасному етапі розвитку [Текст] / Н.І. Ісаєва // Бізнес Інформ. – 2012. - №6. – С. 162-165
62. Карапетян О.М. Кредитний рейтинг як інструмент впливу на індикатори фінансової стійкості держави : [Електронний ресурс] / О. М. Карапетян // Наука й економіка. - 2013. - № 4(1). – С. 75-79 - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nie_2013_1_4_12.pdf.
63. Коваленко В.В. Банківська криза та інструменти антикризового управління [Текст] / В.В. Коваленко, О.Г. Коренева О.В. Крухмаль // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - №2. – С. 144 – 150
64. Коваленко В.В. Центральний банк і грошово-кредитна політика [Текст] : підручник / В.В. Коваленко - К.: Знання України, 2006. - 332 с.
65. Колесніченко В.Ф. Гроші та кредит [Текст] : навч. посібник / – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 370 с.

66. Коніна М. Сучасний стан фінансового ринку України та шляхи його вдосконалення [Текст] / М. Коніна, К. Реха, В. Янковський // Економічний дискурс. – 2016. - №2. – С. 183-192
67. Концепція створення в Україні бюро кредитних історій [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу : <http://www.ema.com.ua/ema/ema.nsf/all/p054?opendocument>.
68. Копейкин А. Б. Зарубежный опыт работы кредитных бюро и перспективы развития системы кредитных бюро [Текст] / А. Б. Копейкин, Н. Н. Рогожина. – М. : Фонд “Институт экономики города”, 2005. – 106 с.
69. Кредитний канал української моделі монетарного трансмісійного механізму : [Електронний ресурс] / Т. В. Черничко // Науковий вісник НЛТУ України. - 2014. - Вип. 24.5. – С. 186-192 - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvnltu_2014_24.5_32.pdf.
70. Ксьондз С.М. Сучасний стан банківської системи України [Текст] / С.М.Ксьондз, А.П. Степанишена // Економіка і суспільство. - 2016. - № 7. - С.761-766
71. Кузнецова С. А. Банківська система [Текст] : навч. посіб. / С. А. Кузнецова, Т. М. Болгар, З. С. Пестовська – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 400 с.
72. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика [Текст] : навч. посібник / В.Д.Лагутін - К.: Т-во “Знання”, 2002. - 125 с.
73. Лангер Д. Концентрация в банковской сфере скандинавских стран [Текст] / Д. Лангер // Банки: мировой опыт. -2004. - № 1. - С. 24-25
74. Линенко А. В. Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України [Текст] / А. В. Линенко, Ю. Ю. Ренгевич // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. - № 1. – С. 235-240
75. Лукановська І.Р. Світовий досвід функціонування та управління малими банками [Текст] / І.Р. Лукановська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – № 23. – С. 200-205
76. Люзьяк М.Е. Інструменти грошово-кредитної політики нбу та їх вплив на депозитний і кредитний ринки : [Електронний ресурс] / М. Е. Люзьяк,

- О.М.Бартош. // Ефективна економіка. - 2011. - № 12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efek_2011_12_21.pdf.
77. Макара О.В. Механізм грошово-кредитного регулювання економіки : [Електронний ресурс] / О. В. Макара // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. : Економічні науки. - 2013. - № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvpushk_2013_2_4.pdf.
78. Марченко С.К. Банківська система України: становлення і проблеми розвитку в умовах економічної кризи [Текст] / С.К. Марченко, О. І. Мандро // Економічні науки, - 2010. - № 2. – С. 37-46
79. Мельник П.В. Банківська система зарубіжних країн [Текст] : підручник / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, О.Д. Гордей. – К. : Вид-во "Центр навч. літ-ри", 2010. – 574 с.
80. Меньшова А.Ю. Причини виникнення та шляхи запобігання банкрутства комерційного банку : монографія / А.Ю. Меньшова. - Х. : ХДТУБА, 2008. - 146 с.
81. Меренкова О.В. Інноваційні технології банківської діяльності як елемент сучасного економічного мислення [Текст] / О.В. Меренкова // Сучасна картина світу: Природа, суспільство, людина: збірник наукових праць. - Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. - С. 186-194
82. Метлушко О.В. Основні засади грошово – кредитної політики: проблеми та перспективи : [Електронний ресурс]. – Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2013. - № 22 - Режим доступу: <http://esj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/59.pdf>.
83. Міщенко В. Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні [Текст] / В. Міщенко // Вісник Національного банку України - 2009. - № 2 - С. 3-7
84. Мороз М. М. Зарубіжний досвід управління персоналом [Текст] / М. М. Мороз // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20.10. – С. 189–194
85. Навроцький С.А. Фінансово-кредитний альянс як механізм забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: сучасні проблеми та перспективи [Текст] / С. А. Навроцький // Економічний форум. - 2015. - № 3. – С. 399-407

86. Національне рейтингове агентство «Рюрік» [Електронний ресурс] / Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року – Режим доступу : <http://rurik.com.ua>.
87. Огляд банківського сектору [Електронний ресурс] / Національний банк України. - Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=37591358.
88. Олексіч Д.В. Банківський бізнес як предмет визначення вартості [Текст] / Д.В. Олексіч // Українська академія банківської справи НБУ. - 2006. - № 92. - С. 311-318
89. Основні засади грошово-кредитної політики на 2013 рік. – [Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/vr016500-12>.
90. Основні показники грошово-кредитної політики Національного банку України [Текст] : стат. матеріали // Бюлетень Національного банку України : Щоміс. аналіт.-статистичне видан. 2006 -. 2012. № 12. - С. 45-49
91. Офіційний сайт Національного банку України «Дорожня карта НБУ з переходу до інфляційного таргетування» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=28704716>.
92. Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.
93. Офіційний сайт рейтингового агентства “Кредит-Рейтинг” [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу : <http://www.credit-rating.ua/>.
94. Павлюк К. В. Діяльність іноземних комерційних банків в Україні: тенденції та проблеми [Текст] / К. В. Павлюк, В. А. Кажан // Фінанси України. - 2010. - № 6. - С. 143-150
95. Павлюк О.О. Досвід зарубіжних країн у застосуванні банківського нагляду та регулювання [Текст] / О.О. Павлюк // Зовнішня політика і дипломатія. - 2015. - №22. - С. 216-222
96. Паласевич М.Б. Зарубіжний досвід регулювання банківської інвестиційної діяльності та можливості його застосування в Україні [Текст] / М.Б. Паласевич // Науковий вісник. – 2007. – № 17. – С. 239-244

97. Петрук О.М. Банківська справа [Текст] : навч. посібник. / О.М. Петрук - К.: Кондор, 2007. - 466 с.
98. Поповенко Н.С. Інноваційні процеси у банківській справі [Текст] /Н. С. Поповенко, Н.Б. Марченко // Економічний простір. - 2008. - № 15. - С. 99 -104
99. Прасолова С. П. Банківські операції [Текст] : навч. посіб. / С. П. Прасолова, О. С. Вовченко. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 568 с.
100. Прімерова О. К. Особливості діяльності банків з іноземним капіталом [Текст] / О. К. Прімерова // Формування ринкових відносин в Україні. - 2010. - № 3. - С. 40-43
101. Рудан, В. Я. Удосконалення валютного регулювання та контролю в частині реалізації стратегії розвитку банківської системи України / Віталій Ярославович Рудан // Наука молода : зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – № 24. – С. 102-110.
102. Рудан, В. Я. Досвід та стратегічні орієнтири співпраці України з Міжнародним валютним фондом [Текст] / Віталій Ярославович Рудан // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярощук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. – Том 27. – № 2. – С. 36-49.
103. Роуз Питер С. Банковский менеджмент: Пер. с англ. со 2-го изд. – М.: Дело, 1997. – 768 с.
104. Рябініна Л. М. Кредитна експансія та її вплив на економіку України [Текст] / Л. М. Рябініна // Науковий журнал міністерства економічного розвитку і торгівлі України, міністерства фінансів України та національної академії наук України «Економіка України». - 2016 - №3(652) - С. 41-52
105. Рябініна Л.М. Теорія і практика кредитних відносин в Україні [Текст] / Л.М.Рябініна // Вісник Національний банк України - 2002. - № 1 - С. 26-29
106. Савінова Ю. М. Особливості розвитку фінансового ринку України як основи функціонування системи фінансового посередництва [Електронний ресурс] /

- Ю. М. Савінова / - Режим доступу:
<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2042>.
107. Савченко Т. Теоретичні аспекти ринку банківських послуг України [Текст] / Т. Савченко // Економіка України. - 2007. - №8. - С. 27-32
108. Смовженко Т. С. Створення та діяльність філій іноземних банків в Україні: регуляторні аспекти [Текст] / Т. С. Смовженко, О. О. Другов // Фінанси України. - 2009. - № 7. - С. 98-105
109. Сомик А.В. Доларизація економіки України : [Текст] / А.В. Сомик // Ефективна економіка. – 2014. – № 8. – С. 48-52
110. Степаненко А. І. Управління банківською системою України у стратегії економічного зростання [Текст] : монографія / А. І. Степаненко. – К. : УБС НБУ, 2010. – 319 с.
111. Сучасна валютна політика та особливості її реалізації в Україні [Текст] / наук. ред. В. Юрчишин. – Київ : Заповіт, 2016. – 120 с.
112. Тарасова О.В. Стан і тенденції розвитку банківської системи України [Текст] / О.В. Тарасова, Ю.О. Панова // Економіка харчової промисловості. - 2014. - № 3(23). - С. 79-86
113. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності : монографія / О. В. Дзюблюк, М. Д. Алексеєнко, В. В. Корнєєв [та ін.] ; за ред. О. В. Дзюблюка. - Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. - 298 с.
114. Ткаченко Т.П. Банкрутство комерційних банків: причини та шляхи запобігання // Т.П. Ткаченко, Д.П. Волинець // Актуальні проблеми економіки та управління – Збірник наукових праць молодих вчених факультету менеджменту та маркетингу НТУУ «КПІ» - № 10 – 2016. – [Електронний ресурс]: – Режим доступу: are.fmm.kpi.ua/article/download/73396/68773.
115. Торяник Ж.І. Нові тенденції банківського маркетингу: вітчизняний і зарубіжний досвід [Текст] / Ж.І. Торяник // Вісник університету банківської справи Національного банку України. -2013. - № 1 (16). - С.219-224

116. Трохименко В. І. Суперечливі тенденції розвитку ринку банківських послуг [Текст] / В.І. Трохименко // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". - 2013. - № 12. - С. 76-80
117. Трудова М.Є. Інноваційні перспективи розвитку банківської системи України [Текст] / М.Є. Трудова // Економіка і суспільство. Мукачевський держуніверситет. - 2016. - № 3. - С. 485-489
118. Фоміна К. Перспективи розвитку колекторського бізнесу [Текст] / К. Фоміна // Щотижнева інформаційно-правова газета "Правовий тиждень". – 26 серпня 2008 р. – № 35(108). – С. 22-28
119. Фурман В. Перспективи створення альянсів страхових компаній і банків в Україні [Текст] / В. Фурман // Вісник НБУ. - 2005. - № 4. - С. 20-22
120. Холодна Ю.Є. Банківська система [Текст] : навч. посібник / Ю. Є. Холодна, О. М. Рац. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 316 с.
121. Центральний банк і грошово-кредитна політика [Текст] : навч. посіб./ за ред. Косової Т. Д., Папаїки О. О. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.
122. Центральний банк та грошово-кредитна політика [Текст] : підручник / Кол. авт. : А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, М. І. Савлук та ін. ; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза і канд. екон. наук, доц. М. Ф. Пуховкіної. - К.: КНЕУ, 2005. - 556 с.
123. Череп А. Сучасний стан ринку банківських послуг в Україні: проблеми та перспективи розвитку [Текст] / А. Череп, І. Ярмач // Схід. - 2011. - № 4 (111). - С. 72-76
124. Чуб О. Становлення та розвиток банківської системи України в контексті присутності іноземного капіталу [Текст] / О. Чуб // Банківська справа. - 2008. - № 6. – С.81-84
125. Шелудько Н. М. Іноземний капітал у банківському секторі України: проблеми і наслідки [Текст] / Н. М. Шелудько // Фінанси України. - 2008. - №7. - С. 79-86
126. Fair Debt Collection Practices Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.ftc.gov/bcp/edu/pubs/consumer/credit/cre27.pdf>.